

U R A K.

REGÉNY
EGY KÖTETBEN.

257

TOLNAY LAJOS.

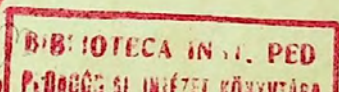
8 - OCT. 2019

PEST.

AZ ATHENAEUM KIADÁSA.

1872.

15
14728

nagyszerű, felsége s sörházat emeltetni. Micsod dicső világ lesz itt ezentul. Télen bort iszunka nyáron sört, épen mint csak a nagy urak. S micsoda olesó az a sör, s micsoda finom kedve van attól az embernek.

A birák tusakodó reménységgel néztek össze, mosolyogtak is, gondolkodtak is. A jó ital sokaknak tetszett.

Hát még a rongyos gavallér, Muzsnay Álmos urnak mennyire tetszett a derék, emberséges cseh ajánlat; nem a portáját, de egy kis régóta sovárgott jó pénzért még széles, kövér hátát is eladta volna bázhelynek. Nem olyan nehéz dolog a magyarral boldogulni, főképp az okos magyarral.

Ahol im a Muzsnay portán, hol ezekelőtt uri székek, egyházi ülések tartattak, most a jó világ hirdetőjéül egy csoppant magas, öblös kémény füstölög s egy csomó vörös képű, német beszédű mostetű embernek kell lenni, mert mindannyi nádtáborban jár) lőt-fut. Kocsi kocsit ér; egyik gabonát hoz, a másik sört visz sok apró hordókban, óriási lovakon — a szomszéd magyar és német falukba.

Ahogy a csapás nem jö egymagán, nem jö az áldás sem. Itt is így történt. A német urak és asszonyságok számtalan apró, kondor szőrű kutyáikkal a szomszéd városokból addig jártak-keltek Mihályfalvára a Binder és Röck serfőzőékhez, hogy egyszer csak Kardos Péter jegyző az előljárásság megütődésére benyújtotta lemondását, s egyszermind bemutatta hivatalos kinevezését a szegvári adóhivatalhoz.

— Hát hogyan, mikép? — kiáltott fel ámulva, bámulva a tisztos tanács, — hiszen ugy itt mi kéz

nélkül s száj nélkül maradunk. De bizony csak nem eresztjük a jegyző urat — szólalt meg egy bátrabb és beszélni tudóbb esküdt ember — megöregedhetik ő kegyelme itt mi közöttünk is. Hisz nem bántottuk tán, vagy mi?

— Ugy, ugy — bizonykolák mindnyájan — eltemetjük annak idején itt. Fekszik a mi temetőnkben elég becsületes ember, még pap is, nemcsak nótáros. Miért ne juttatnánk helyet ő kegyelmének is? Juttatunk, ha tetszik, a lombosabb, ha jobban szereti, a völgyesebb helyen. Nem jobb lesz-e ott a Sánta ispán mellett? vagy ott a rugott kasznár mellett a Krisz ián takács szomszédságában?

Az urrá lett jegyző búske, államhivatalnoki fejtartással utasította vissza az őszinte szívből jött ajánlatokat. Egyszerűen kijelentette éles hangon (ezelőtt sohasem beszélt így), hogy néhány napok múlva megjő a felsőbb rendelet is Mihályfalvára, a mikor e paraszt falu a magas kormány eléggé meg nem hálálható kegyességéből nem falu lesz többé, hanem város.

— Tyjüh! — kiáltának fel a birák e nagy kegyességre régi parasztmódon — nonó!

— Mit nonó? — kiáltott rájuk a jegyző. — Küldjenek kendtek deputatiót nagysás Binder serfőző ur elnöklete mellett a méltóságos megyefőnök Kripszkrapsz urhoz, s köszönjék meg alázatosan atyai pártfogását. Németül beszéljenek kendtek, tudják?

— Beszélám a Gáspár zsidó, de mi ugyan nem.

— De nem ám! — indult meg a közös meghökkenés.

— Azt mondom, hallják kendtek. . . .

— Üm! de kendez, — mormogott egy tanácsbeli.

Az adószedővé lett jegyző mérges villámokat szórt zöldecs volt strázsamesteri szeméből a szólóra, s ha nem tette, de sok kegyetlenséget gondolt, a milyenek deres, lehuztatás, bot s több ezekkel atyafiságos jelek.

— Itt ezután — s nagy bátran ütött az adószedő a tanácsasztalra — minden a művelt német nyelven fog menni. Ugy! Itt járásbirói hivatal lesz, adószedői hivatal. Ugy!

Erős csend állott be.

Végre is a volt jegyző szólait meg németül, de igazi tört németiséggel!

Erre a bírák egy része megijedt, a más elnevette magát.

Egy darabig patlogott a volt notárius ur, azután nevetett ő is.

A megindult nevetés most már halotában tört ki, főképp arra a kúdlós gondolatra, hogy bátyám-uramnak, öcsémuramnak hogyan fog majd állani az a német szó. Az lesz még egyszer a furcsa mulatság!

A várossá-tételről mondott örvendetes hír — mert sokakra nézve az volt — hamar elterjedt a faluban. Örege, apraja vitte házról-házra. A fiatalabb bírák már előre madárnyelven beszéltek, azt hívék, hogy a művelt német nyelv is csak ilyen könnyű lesz; az öregebbek pedig csóváltgatták a fejüket, s a nagy szerencsétől előre is úgy féltek, mint valami árviztől.

Egyedül a fiatalabb asszonyok, leányok örvendtek a dolognak teljes szívből. Ezek alig győzték várni a hivatalos urakat, kik bizonyosan itt is épen oly szép ezüstös, aranyos, csilla-

gos ruhában fognak járni, mint a szegvári főbíró, meg az irnok, meg a többi. Most kevélykedjenek aztán azok a kényes, koldus szegvári leányok! — kiáltának fel többen a mihályfalvi asszonyok közül.

Ha a különféleképen gondolkozó falu azt akarta megtudni, hogy hát lelkésze, az öreg pap mint vélekedik az egész esetről: akkor a legközelebbi vasárnapon nem hiába ment a templomba. Hallhatott ott eleget, sokat. A tisztos ősz férfi az apák és férjek részére úgy fogta fel a dolgot, mint a melynek, ha igazán résen nem állanak, sok különös következménye lesz, és pedig főkép a női világban. Az asszonyok czifrázkodóbbak lesznek, a leányok hamisabbak, az emberek ravaszabbak, fősvényebbek. Sok, a ki most semmi ember nyomorult szegény: a furfang által főlemelkedik, sok pedig, a ki most gazdag: el fog szegényedni, el annyira, hogy még koldusbotra is járhat. A templomot is elhanyagolják, csak egy-egy nagy ünnepen, vagy akkor, midőn egyszerre sok új ruha készül. Meglássák csak, a régi Mihályfalva úgy elvész, mintha csak a Duna nyelte volna el, pedig ez el nem nyeli. Fölzavarodott az egész község. Hittek is a beszédnek, meg nem is.

Sok szegény egyszerre gazdagnak képzelte már magát, legalább is olyannak, a milyen Bokros Mihály uram, vagy a még gazdagabb Vörös Gábor. A gazdagok meg már hét uraságról, meg a jó isten tudná, miről álmodoztak. A rektor új énekekhez fogott, úgy vélekedvén, hogy egy városi rektor csak nem énekelheti már azokat a kopott énekeket, a miket egy falusi bátran nyomorgathat. Képzeletében már orgo-

nát is látott, szépet, nagyot, hangosat, olyat, a minő a szegvári katolikus atyafiak tempломában vagyon. Bár egy csöppet se tudott orgonálni, leült asztalához, s négy bütykös ujjait épen úgy billegtette, mintha csak tisztán orgonálna, még a lábaival is (mert mindenütt így látta) rugott nyomott egyet-kettőt. S énekelt olyformán, a mint az orgona szól, most igen magasán, majd nagyon is mélyen. Felesége a mint a szokatlan nagy éneklésre betekintett, megrémült. Uram teremtőm — sohajtott fel — mi baja ennek az embernek?

— Semmi, asszony, ne busulj — kiáltott jókedvvel a rektor — orgonálok.

— Min?

— Ezen a bölcsön, ne

— Minek azon akkorákat rugni?

— Mert úgy dukál, és még nagyobbakat is rugnak.

— Rugott ám rajta valami.

— Mért nem!

S a lelkiismeretes rektor derült lélekkel gondolt a fényesebb jövőre.

Ha már a szegény rektori hajlékban a városalétel reményére ekkorára nőtt az öröm, mekkorára kellett akkor nőni a régi faluháza melletti új paraszt kastélyban! A gazdag Vörös Gábor meghuzogatta göndöres szőke haját, gömbölyű, vérhólyagos szeméit nagy dolyfősen meghordozta szép három egymásba nyíló uri szobáján, s egyet gondolt, hanem a nélkül, hogy ezt a helyes gondolatot szükségesnek találta volna közölni feleségével s három hajadon leányával, főkép azzal, a ki Bokros Sándorral már mátkás is volt.

— Hát ugy lesz az . . . hogy is lesz, no? — tanakodik magában jókedvvel Vörös Gábor uram, egyet csattantva jobbjaival baltenyerébe — ugy lesz, hogy most már máskép csinálunk egyet-mást. Ha a vidrai ispán, mikor két kézzel neki adtam volna, nem vette el a leányomat, igaz, akkor még számadó juhász voltam; ha Bokros Mihályné asszonyomat még pappal mivel tudtam rávenni, hogy Sándor fiával vetesse el a Zsuzsikámat: most gondolunk egy másformát. Ki az első gazda a faluban? Én, mert a kinek volna anyija, mint nekem: Bokros Mihály nem a maga ura, ott az asszony az ur; ez a két-három kurtia compossessor — hisz mind a zsebemben van; no hát ha ezek a német urak akarnak valamit, kibez fordulnak? Ugy, ugy, Vörös Gábor, eszeden legy, mert most sok mindenre nyilik ut. Most maradnak a leányok — meglátom, hogy az urak közül im — ki tudja? A Szeliczey uraság felesége csak egy vámos leánya volt . . . no, ilyenformán az én gyerekeim se születtek épen parasztok számára. Meglátom, azok közül a német asszonyok közül nem volna-e érdemes valamelyikkel atyaiságba keveredni. Mindjárt többre nézne engemet is a vármegye. Ugy lesz, hogy most már minden máskép lesz. Nem azért csináltattam én ezt a kastélyt, hogy ezeken a szép pingált falakon csak bunda lógjon, meg ködmen. Mert tudom, ha élek, ha isten megsegít, lesz ennek a háznak magához méltó lakója.

A módos ember kinyitogatta az ajtókat, megtapogatta a sárga rézkilincseket, inge ujjával letörölgette róluk a port, s folytatta magával a beszélgetést.

— Üm, dehogy van, azért sem adom. Még az a kevély, boldogtalan Bokros Mihály csak ugy félvállról akart volna velem beszélni! de megállj, csókolsz te még kezét az én nőmnek, de még a leányomnak is. S Vörös Gábor uram sokért nem adta volna, ha valami ügyes nőtelen német ur már el is foglalta volna ezeket a szobákat. Alig várta, hogy jöjjenek már, hozza őket az isten, s válogathasson köztük kedve szerint.

Nem is tudott nyugodni, átment az adószedővé kinevezett jegyző komához, kivel sok aprócseprő elintézendő dolgok miatt mindig jó békességben élt, s itt annak rendje szerint latra vetették az érkező német urakat.

A juhászból s orgazdából első emberré emelkedett Vörös Gábor ur, mint a jóféle juhok s alkalmas járnás jöszögek között, ugy válogatott embereiben.

— Hát az miféle kiféle? — mondja csak még egyszer, komám uram.

— Fő adószedő — mondá a jegyző ur — elsőrendű hivatalnok, tán pléhgalléros, nagyságos ur.

— Pléhgalléros? — mormolgatá a koma, nem értvén meg egészen a dolgot; — ugyan az volna? Aztán fia van-e?

— Nincs, de van leánya.

— Üm, üm — mondogatá a juhász magában — nekem is leányaim vannak.

— Jó lesz! — kiáltá a jegyző, ravaszul megütögetvén a koma vállát.

— Válaszszunk másikat.

— Én is azt gondoltam. Jó lesz a főbiró.

— Kiféle, miféle?

— Özvegy ember.

— Az?

— Derék ur, csak hogy van három kis gyermeke.

— Igen aprók? — vágott a szóba Vörös uram.

— Aprók biz azok.

— Azoknak szegényeknek akkor minél előbb anya kellene! - - tevé hozzá jólelküleg a furfangos juhász.

A jegyző elnevette magát, s szólt:

— Hát a főbiró ur jó lesz? s egyet csippengett szemével.

— Azt tartom.

— Hej, jó helyt jár a komám uram esze!

S a két ravasz csont kigyorogva tekintett egymásra.

— Ebben maradjunk, komám?

— Nem bánom.

— Bizony megjárna, komám, ha Mariskából még nagysás asszony lenne.

— Hát a Zsuzsikából? — veté oda dölyfösen a juhász.

— Hiszen Zsuzsikának megültük már a kéz-fogóját.

— Hát nincs nekem anyyim, hogy még egyszer megülhessük? Annyiszor üljük meg, a hányszor én akarom,

S a kevély ember rögtön kigondolta magában, hogy Bokros Sándor elmehet, föl is ut, alá is ut. Válaszszon magának a maga rongyos atyafiai közül.

— Kölyök! — szólt meg akaratlanul — még te akartál rajtam paczkázni?

— Kicsoda? — kérdé a jegyző.

Vörös uram nem is tartotta méltónak kimon-

dani a nevét, csak a fejével, vállával rántott egyet.

— S ugyan miért? — folytatá kitöréseit, — mert anyádnak valamelyik öregapja esküdt volt a vármegyén? Megállj, hát ha most meg... de nem mondta ki, elnyelte a szót.

— A koma vője főbíró lenne! — egészíté ki a jegyző.

— Hát mért ne lehetne? — veté fel Vörös uram barázdás homlokát.

— De csak megismerne azért komám uram, ha a veje főbíró lenne is? — szólt alázatosan, de gunyos tekintettel a jegyző.

Vörös uram a melléra ütött, s fölkiáltott:

— Becsületes ember, Vörös uram mindig, vagy mi?

— Szent igaz.

Egy pár percze elhaladtak.

Majd a jegyző odahajolt a koma füléhez, s belesugta:

— Nem innánk egyet abból a jó ürmösből, komám, a Zsuzsika egészségére?

— Itt a kis bíró, átküldjem?

Vörös uram, ki örömet ült a más bora mellett, most, hogy a maga borát emlegették: föl-kelt, szabadkozott, s mindent a következő napokra ígért.

El is ment csakhamar. Hogy azonban a jegyzőt — a kitől, a mint hivé, sok függhet — meg ne bántsa, küldött át neki egy korsó eczetes fehér bort.

Vörös Gábor uram, a mihez egyszer hozzáfogott, azt, ha időközben jobbra nem bukkant, keresztül is vitte. Biztos lehet benne a falu most is, hogy Bokros Sándor nem törli száját a Vörös Zsuzsika hozta abroszhoz.

Mentek a napok különben gyorsan. Egyszer megjött a felsőbb rendelet, hogy az előjárók lássanak alkalmas lakások után a hivatalos urak számára. Ha valamely kívánatos helyet tulajdonosa nem akarna átengedni, ott használják a törvény szigorát. A melyik ellentáll, az olyat vasra kell verni.

Ily erélyes rendelet mellett mit volt mit tenni: birtokos urak, gazdák készséggel önkényt ajánlkoztak. Szives ember a magyar, csak bánni kell vele tudni. A németek pedig mikor akartak: tudtak, s oly finoman, mintha egész életükön keresztül csak épen ezt tanulták volna.

Mennyi lett a sok alkalmas lakás itt is, ott is. Hogy meszeltek, tisztogatták, mintha csak messziről jövő atyafilátogató kedves vendégeket vártak volna. A hajadon leány új rokolyát varratott, a legény új kalapot vett; a vénebb népesség csizmát zsirozott, dománys, mellényt szellőztetett. Az asszonyok is elkövétek mindent tüzhelyen, szobában, csak hogy jó hírnevüket növelhessék. A várva-várt dicső időt, mikor Mező-Mihályfalva Mező-Mihályi mezőváros lett, négy országos vásárral, heti piacczal és sok minden jóval: egy kellemetes tavaszi napon csakugyan elhozta az isten, főkép miután a várossátétel dolgában a serföző urak is a falu javára nagyban buzgólkodtak.

Jöttek a nagyságos urak hosszú, gyolcsos-tótyszerű szekereken. Mennyi gyermek, mennyi madár, mennyi kicsi kutya, mennyi sok derék idegen uri familia. Hogy fel fog most emelkedni a falu, azaz hogy város becsülete. No kedves Mihályfalva, erre a megtiszteltetésre te se gondoltál soha, tudom!

Muzsika szól, mozsarak durrognak, foly a bor, lobog a bő patyolat-ing, peng a magyar sarkantyú, röpül a szép magyar hajadoni párta.

Járja a táncz.

— Uram teremtem, ha ez a szép gyöngyelet mindig így lesz! — kiálthat fel valaki így a kapuban, utcán álldogálók közül, a mint végigtekint a jövevényeken s mulató sokaságon.

— Így bizony! — válaszolná erre, ha hallaná Vörös uram, ki chol a legnagyobb nyájassággal szedegeti le a főbiró ur apró neveletlen árváit (szinte már mint mostoha kedves uri unekáit) s vezeti be a nagy, tágas szép utczaik szobákba.

— Erre, édes angyalom, kis urfiak! Csak úgy éljenek ám itt, mintha a maguk tulajdon hajlékában volnának. Ugyis, Istenem adta gyönyörű galambkáim, Ugyis, Istenem adta, fűssanak, csak az ablakot ki ne törjék, mert az drága, vagy no nem bánom — hosszú szokatlan engedékenységkel — való abból is kipattan-
tanak. Csak teljen a kedvük.

Vörös uram lehetetlen, hogy azt ne hitte volna, miszerint az a kiborotvált állu, tömzsi teremti, kissé ragyás arczu, nagy orru, szöke német főbiró, azzal a félröfös fehér kalapjával, s rajta a tenyéryni széles fekete gyászfátyollal pontrólpontra érti az ő édes-kedves magyar beszédét, s most mindjárt megtapogatja a derék Gábor bácsi vaskos markát. Így kellett lenni, mert különben nem mosolygott volna oly bizalmasan mind a gyerekekre, mind a főbiró urra.

— Gut, gut! — hadará a főbiró mérges, hivatalos tekintettel, s intett az orrával is, a ránczos homlokával is, sőt a kezében levő nagy állatfejű nádpálczával is, hogy hagyja abba az egész

locsogást, menjen az ördögbe, mert itt most sok a dolog.

Egy magas, vékony termetű, dűszkamellű, vágott haju barna asszony, fitos orrával s vékony, széles ajkaival intett a haragos hivatalnoknak s francia nyelven mondott is valamit, s a főbíró ur azonnal alábbhagyott indulatával, de azért tisztán látszott, hogy sokért nem adná, ha az a vörös, vigyorgó ember nem fecsegne annyit.

Az a vörös, vigyorgó ember pedig épen a legjobb szívből és legszebb kilátásokból kedveskedett fecsegéseivel. Meg akarta mutatni, hogy ő milyen nyájas emberségtudó, s hogy azoknak a kis mostorállatok, épen nem lesz mit félniök sem tőle, sém a szuszniót.

Vörös Gábor uram azonban nem kedve szerint történt fogadtatás miatt egy kissé mégis megneheztelt, sőt el is vörösödött, a mikor más maga formájakkal szemközt mindig góromba kitételekre s kárunkodásokra hagyta magát ragadtatni; most pedig csak kihuzódott, s mosolygó tekintettel mondogatá: „Jó, jó; jól van no; hát hiszen ha dolgotok van, csak lássatok hozzá iziben, engem mindig megtalálhattok. Aztán majd a jó vacsora sok dolognak megadja az utját.“

S kitekintett, hogy hát a többi jövevény urak milyenek s kihez tartanak.

Épen Bokros Mihály uram integetett a botjával egy kék pargitjanklis német kocsisnak.

— Erre, erre, sógor, oda a templomon tul ni, a nagy karikás kut felé.

— Micsoda? — kiáltott felé Vörös uram — hát maguk is kaptak valakit?

— Igen bizony. A feleségem erővel azon volt, hogy valami jóra való németet mi is fogadjunk magunkhoz. Már mit csináljon az ember, ha a vármegyén úgy parancsolták.

— Hát aztán kifélék, mifélék? — kérde Vörös uram kevély nyaktartással, a léczkerítés széles párkányára könyökölve.

— Ahol ott ni ö kegyelmök! — mutatott Bokros uram két rendbeli kocsira.

— Űm, hát két felekezet is? — mormogá Vörös uram, odatekintvén a vendégekre, s egyszersemind éles szemeivel átal akarván őket járni, hogy pontosan megmérje: ugyan mennyit érhetnek, vannak-e olyanok, mint az övéi.

Ezek a vendégek bizony sokat mutattak.

Egyik kocsin ült két öreg rendű, köpönyeges vikleres lélek; egyik férfi, a másik asszony; a tulsó jobbacskán kocsin háman ültek, hátul egy igen vörös ábrázatu hosszú, piros szakállu szinte ügyesen kiborogtatott álla, mogorva, kedvetlen, de kevély tekintetű ember, szeszeges uri ruhában, egyre köhécselve, s vastag bajuszát és szakállát igazgatva; mellette egy kövér, elég szép formájú barna asszonyság ült, szépen kipuderozott arczezal, nagy nyájasan köszöngetvén mindenfelé, a honnan épen köszöntéseket vélt nyerhetni. Csinos, barátságos asszony volt, még az öreg Bokros Mihály uram is örömet nyugtatta rajta tekintetét.

E két személyiséggel szemben izgett-mozgott egy fölötte eleven, szőke, vöröses, nagy kék szemű leányka, vastag, piros ajkaival örökké mosolyogva, nevetve.

Majd hogy meg nem szólalt, úgy nézett mindenkire, még Vörös uramra is.

— Mifélék? — kiáltott ugy a foga közül Vörös Gábor Bokros uramhoz.

— Tán a főbiró! — válaszolt illedelemesen az öreg.

— Lentebb, lentebb, bátya, a feje nálam van. A főbiró az enyém.

— Hát tán az adószedő?

— Már az lehet.

S szeretne volna odatenni a gögös ember kendteknek olyan is jó

Bokros Mihály oda se hederített Vörös uram hányavetiségére; ment elől, illedelemmel, s vitte a németeket.

Ugy volt, hogy a hátulsó lakást, az új két szobás épületet adják a vendégeknek; azonban mire a vendégek az udvarba érkeztek: Bokros né asszonyom már a hirtelen vevén Sándortól a jövevények urai voltak, a legszebben berendezte számukra az egész nagy szobát a kis benyilóval, s a hátulsó szobát a külön konyhával.

Talán érezte, hogy az a sok nagyszerű változás, a mi e német urak által történni fog, megérdemli a szives előzékenységet.

Bokros Mihály uram a hirtelen esett csere miatt ugy kissé csóválta a fejét, de már a körülményeken csakugyan nem lehetett változtatni. Adott hát mindent kezükre a vendég uraknak.

A fiatalabb kövér asszonyság a mint kibontakozott prémes felső öltönyéből, egy kissé megigazgatta husos, gömbölyű fején a főkötőt, mintha csak régi kedves barátnőjéhez szállott volna: lóbálta, hintázta magát előkelő uri modorban, nagyokat, nyájasakat köszönt, s ment megölelni, megcsókolni a hasonlókép vastag ter-

metü, tisztos sárga-barnás arczu Bokros Mihálynét.

— Oh! lelken — mondogató Bokrosné a nem remélt csókolkozás közben — oh! édes galambom ..

S most következett az öregebb asszonysággal s a kisasszonynyal való atyafiságos csókolkozás is. A férfiak nem mentek idáig a barátságban, öök csak a kezüket mozgatták s ugy tisztelgettek egymásnak, hogy: isten hozta, isten áldja!

Alig kerültek-fordultak, a szép fiatal lányka háromszor-négyszer is odaszólott Sándorhoz, a Bokrosné mellett álló nyalka szép sudar természetü, fekete bajszu, piroz ábrázatu fiatal legénykéhez.

— Ki ez? — kérte a lányka Bokrosnétól tört magyarsággal.

— A fiam! — mondta örögszádatva a boldog édes anya.

A leányka megajánlotta magát s mosolygott. Mindezeket bátran lette, mert ugy volt tanitva.

Könnyen ment az ismerkedés, annyival is inkább, mert ezek a németek — később kiderült, hogy felső-magyarországi tótok voltak, de ezt titkolták — egy kicsit beszéltek magyarul is, s néha majdnem egészen jól.

Bokros Mihályné süttetett, főzetett, Sándor hordta fel a sok jó bort, az öreg Bokros ur töltegette a poharakat, s ment az ebéd pompásan, urasan.

Már az ebéd vége felé járhattak, midön egy középtermetü, gatyás, mellényes legény lépett a szobába. Nem volt olyan csinos, szép arczu, mint Sándor, inkább közönségesnek lehetett

mondani, de barnás szemei kifejezők, s magatartása egyenes, férfias, tisztességtudó volt. Hogy a családhoz tartozott: onnan láthatta akárki, hogy nem kínáltatta magát üléssel, hanem helyet foglalt leghátul az öreg Bokros Mihály mellett.

A vendégek különben, ha egyáltalán törődtek valamit e parasztruhás legénynyel, gondolhatták azt is, hogy ez bizonyosan a béres. Nem a béres volt, hanem Bokros Sándornak, annak a czifra, magyar ruhás legénykének a bátyja: András.

Bokros Mihályné ott a fiatalabb uri asszony-ság mellett csak hunyorgatta a szemeit, csóvál-gatta a fejét, mind porrá Andrást, mintha mon-daná (a mint hogy elejére szemeivel bizony nem is mondott mást, te akkor, minek jöttél te most ide ennyi távolságra, tudtal egy kicsit megkésni? Jöhettél volna később is abból a ma-lomból, nem romlott volna meg azért az a liszt.

András pedig ebből a haragból, rossz izüség-ből mit sem vett észre, evett csöndesen, s egy-egy szót váltott apjával. Majd odatekintett az asszonyságokra, s hosszan nyugtatta barnás-szürke szemeit a Sándorral beszélgető uri kis-asszony kipirult, vörös szeplős arczáján.

Szinte alkonyat felé hajlott már az idő, midőn a vendégek fölkeltek a jó ebéd mellől, s nagy kézszorongatások s ölelgetések után szo-báikba vonultak.

II.

A vastag adószedőné, miután innen is, túl is jól megnézegette magát a nagy fekete rámás falusi tükörben, s látta, hogy a jó étel s az erős bor ugyancsak kipirosította fehérre puderezott arczáját, nevetve fordult férjéhez, mondván:

— Venczel, ha itt eszed lesz, eleget ihatol.

— Meg ehetik is! — szólalt meg az öreg páspaszemes ur bő, löttyögős zöld kabátjában. — Finom egy sülték! hah, mi pompás!

S az öreg penzionatus hivatalnok csak ugy csettegettett nyelvvel, miközben sok szegénységet láthatott fejével olyan fiúman bölintgatótt, mint mikor az ember edes ellágyulásában azt szokta mondani: óh be jó, óh be jó!

— Csak egy hiba volt! — állott elő szerényes megjegyzésével a zöld szemellenzős, tájós szemű öreg asszonyság is. — Nem volt egy kis jó kávé, pedig majd meghaltam érte.

— Már az igaz, a fekete nekem is hiányzott! — járult a megjegyzésekhez a főadószedő ur is, egy kis fésűvel kegyetlenül fésűlvén csuf vörös szakállát, s vörös kese fejére ragasztott néhány szál sárgapiros hajat.

— Mert te Venczel bizonyosan legénykorodban is mindig feketéztél! — mondá gunyos fejlőlintással a főadószedőné.

A főadószedő ur erre nem válaszolt, csak köhécselt, s ránczolta a szemöldökét. Ő bizonyo-

san jól tudta, hogy ez idején jött megjegyzés hova céloz.

— Tedd csak, édes Venczel, a mit én mondok, azután beszélj minél ritkábban.

Valami elszomorító jelenség az, mikor a feleség minden félelem, sőt önmérséklés nélkül gunyolódhatik, kisebbitheti férjét ott, a hol akarja, s akkor, mikor neki tetszik, s a férjnek mint egy leigázott oroszlának csak morogni szabad, ezt is magában, s a fogait vicsorgatni, s ezt is úgy, hogy az asszony meg ne lássa.

A főadószedő ur most éppen ilyen kedvetlen látványt nyújtott; izgett-mozgott, forgolódott, s a bajuszával s szakállával tömögötte a száját, alkalmasint azért, hogy egy bátor szó valahogy ki ne csuszson az őt álló fogak közül.

Az öregek, kik a fiatal asszonynak szülei voltak, leányuk eljárását igen természetesnek találhatták, mert csak el se kómolódtak.

— Mama, győre csak kiáltott fel a leányka, ki az ablakon kénytelenül az egész beszélgetés folyama alatt.

A mama kecses tánczlépésekben odalibegett.

— Nézd csak, mama — mutatott a leány a kapuajtó felé — hát nem szép fiu ez?

A mama hunyorított egyet apró fekete szemével, s rögtön végignyalta ajkait, hogy azok pirosabbak legyenek.

— Szép fiu! — mondá.

— Nézd, milyen nagy, fekete szemei vannak.

— De az orra szép, egész uri, hajlott, s milyen finom!

— Milyen sötét, vastag szemöldöke van. Nézd, milyen tüzesen tud nézni.

— Nekem termete tetszik! — mondá az anya,

szemeivel méregetvén az utczakapuban álldogáló legény karesu, magas termetét, széles vállait s domboru mellét.

— Milyen jól áll neki, anyám, az a kis pörge parasztkalap.

— Csinos parasztfiu.

— Anyám, nézd, milyen csuf pipa van a szájában! En adok neki egy szivart.

— Micsoda? — kiáltott e beszédbe az apa — te szivart? annak a parasztlegénynék?

S a vörös arcz kigyuladt e botrány hallatára.

— No igen, szivart, — állott a férj elé a feleség -- s jól teszed, ha egy finom szivart magad nyújtasz annak a legénynék. Náluk ebédeltünk, s azt hiszem, holnap is náluk ebédelhetünk, ha a tanácsomon jársz. Aztan kinek a házában lakunk? s vajjon ki tudót s fizetni a házbért? Az a szivar nem kerül alud sokba. Adtam neked is, mikor hozzánk jártát.

— Jól van! — vágott a szóba az adószedő ur, s kivett tárczájából egy cuba szivart s kinyújtotta maga a legénynék. De azt akarom, hogy Vanda — folytatá az apa — ne beszélgessen.

— Menj csak Venczel, fordulj egyet a városban! — noszolá a nő férjét. — Jól teszed, ha ki járkálod magadat.

Nem ugy volt ez mondva, hogy tőled függ, menj vagy maradj, hanem ugy, hogy azonnal egymásután, minden további disputa nélkül.

A főadószedő ur vette is botját és kalapját s megindult, hogy a szabad levegőn, a hol az aszszonynak nincs hatalma, kizugolódja magát kedve szerint.

— Ez a bolond ember, ha nem vigyáznék rá, ezer ostobaságot követne el.

— Ne bántsd Eliz, ő igen jó! — jegyzé meg az öreg asszonyság.

— Csak meglátszik, hogy takácslegény volt, s kevélyebb, mint egy jó házból való. Bánt, mikor nem akarja elismerni, hogy kicsoda.

S a gömbölyü adószedőné szemei a harag villámaint szórták.

— Dehogyan nem ismeri el! — csititá az öreg asszony leányát. — Nem enged-e mindig akaratodnak?

— Engedjen is, mert én általam lett azzá, a mi. Ha én nem kérem az elnököt, soha se tudta volna fölebb vinni a pénzügyésznél. Örüljön, hogy ilyen jó bolondokra akadunk, mint ezek a bolond parasztok. Ugy látszik, gazdag emberek. Milyen szép ház, mekkora szobák, lovaik, ökreik, ki tudja, még mi mindenük van. Vanda, azt mondom, csak jegy ahhoz a legényhez nyájas.

Az anya e rohamos beszélgetés után sorra tapogatta a butorokat, megnezte a vánkosoikat, dunnákat. Az öreg asszonysággal csak úgy dobálgatták a finom pehelylyel töltött ágyneműket, mintha csak lapdával játszottak volna.

Szégyen ki is mondani, de nem hallgathatom el: a két asszonyság még ez első estén kivett egy jó csomó tollat a vánkosokból. Most még csak egy kicsiny részt vettek el az idegen birtokból!

Odaát a hátulsó épületben mennyivel másképp folytak a dolgok, beszélgetések.

— Micsoda finom egy uri nép! — mondogatá nagy álmélkodással Bokros Mihályné, ki a sok szép hízeltől, beszédűtől nem tudott hová lenni örömeiben. At is hivatta azonnal a sánta szabó-

nét, hogy legyen, a kivel közölje, a nagy édes titkokat.

— Csak képzelje, Krisztiánné asszony — fordult Bokrosné e tanácsosához — hogy összecsó-koltak, még az a lellem aranyos kisasszonykám is. Ezek tudják aztán, mi a tisztesség, illendőség! Ha énnekem — uram bocsá! — ilyen menyem lehetne! Galambom Krisztiánné, meg ne szóljon ám, hogy így beszélek, de mikor engemet még az a kóczos, nótáriusnéból lett Solymosiné tensasszonyom sem csókolt volna meg így soha, pedig mennyit tettünk értük, hányszor ettek asztalunknál. Ezek meg, lellem, ezek most jöttek, s máris csupa barátság mindenik.

Krisztiánné valami maradték sültet rágogatva, egy kis vörös bort szórósültetett, el volt tehát foglalva, még pedig magyarázó azért föl-föltekintgetett az örömben töltött nagyasszonyomra, s meglábolta szabóné eszével, hogy miféle dolgokról lesz most itt legalkalmasabb beszélni.

Fölvett minden kíváncsi pontot, még pedig fokozatosan.

— No már az igaz — kezdé — csak nincs párja a németországi embernek.

— De lellem — igazítá meg a nagyasszony — tudnak ezek magyarul is.

— Elhiszem, mert ez is a műveltséghez tartozik. Hát az én uram talán nem tud magyarul, pedig ő is Németországból való?

— Ugyan? onnan való volna?

— Egyenesen onnan. Micsoda barátságos emberek laknak ott. Majd hogy csak úgy meg nem eszik az embert. Persze, nagy a műveltség, a palérozottság.

— Ugyan édes jó Krisztiánném, még egy pohárkával.

— De iszom ; vörös bor : orvosság. Bolond, a ki nem iszik, mikor ihatik!

S a német asszonyság jókat huzott az orvosságból.

— Mert azt mondom én, kedves tensasszony — szolt a szabóné, midőn szájáról nagynehezen levett egy öblös üres poharat — hogy . . .

— No lássa, kedves öcsémasszony — vágott a hizelgő szabóné szavába belső, eltagadhatlan örömmel Bokros Mihályné — csak kitünik az, hogy maga is az ő nemzetségükből való! Nézze, galambom Krisztiánném, hát tudja-e, hogy ezek az urak és asszonyságok mind így tituláltak, mintha tudták volna, hogy édes apám öregatyja, a híres Besztercz vármegyei esküdt volt, tekintetes úr? Mert nem is hiszem, hogy ne tudták volna.

— Bizonyosan megítélik az, kinek milyen a származása. Teszem azt én mindig tudtam, hogy a tensasszony nem paraszt-vér.

— Ugyan? — s Bokros Mihályné kimondhatlan boldogsággal csóváltatta a fejét.

— Én igen, tensasszony.

— Ugy lelkem, ugy azok, ugy tituláltak, hogy : tensasszony, tensasszony.

— Mert rendén is volt. Láttam én már olyan grófnét, a kinek az ura ispánból lett csak ; az asszonyt azért örökké nagysás grófnénak hívták, az embert meg csak ugy ni, a hogy került. A dolog itt is ugy van. Ugy-e, Bokros uramat nem tituláltak tens urnak?

— Nem azok.

— Tudtam!

— Ugyan faljon még, lelkem drága öcsém-asszony egyet!

Bokrosné ezelőtt soha nem czimezte volna ö c s é m a s s z o n y n a k.

— Falok, falok, mert ilyen ételt nem eszik az ember mindenütt. Ez is mutatja, hogy a tens-asszony milyen vérből való.

— Itt mi közöttünk — mondá a nagyasszony elpalástolhatlan kedvetlenséggel — meg nem becsülnék az embert. Az ostoba parasztja csak azt hiszi, hogy mert ő paraszt, hát már mindenki csak paraszt. De nem szólok, csak mégis jól esett lelkemnek, hogy visszaemlékezhetek szép nemzetségünkre.

— Nemzetségük még szebbé is válhatik! — jegyzé meg ravasz elgondolkozással az elemében levő szabóné.

— Ugyan, aztán mi kép?

S a nagyasszony egészen odahuzta székét az öcsémasszonyhoz.

— Hátha még nagyságos urak is lennének a familiájában!

— Már mint az én familiámban?

— Épen abban.

— Az lehetetlen!

Pedig a nagyasszony rögtön oda gondolt, a hova a szabóné, s épen úgy, mint a dolog lehetőségében, a mint a másik karragta magában az egész bolondságot.

— Teszem azt — indult kimagyarázni a szabóné a kellemetes ügyet.

— No de előbb igyék még egy csöppet. Ne küldjek át az urának is?

— Nem bánom, de majd átviszem én magam. Hát teszem azt — Sándorka nem váltott-e vagy

egy-két szót az urakkal, vagy azzal a szép kis-asszonnyal?

— Igen, mert épen egymás mellett ültek. Ugy suttogtak, lelkem, mintha csak együtt gye-rekeskedtek volna.

— Ez már valami!

— Azaz — erősíté öntudatlanul is az elra-gadtatott nagyasszony.

— A teinsasszonyék jól állanak.

Bokrosné egy kicsit nézett, hogy csakugyan ő-e az a tensasszony, s miután meggyőződött (nem tudott volna meg nem győződni), hogy a titulált uri asszonyság épen ő, válaszolt:

— Istennek hála, elég jól állunk, nem cserél-nék a faluban senkivel is. Mindenem a Sándor-kámé.

— Hogy? Hát a nagyobbik, András?

— András nem házasodik. Hiszen már idejét is multa, huszoneg esztendő. Pajtásai mind megházasodtak. Neki nem kell semmi, csak az ökör, meg rektor széke. S akkor boldog, ha az istállóban van, vagy a rektor mellett ülhet s énekelhet kedve szerint. Azt gondolom, hibás elméjü is, máskülönben nem keresné annyira a templomot. Aztán meg ő egész paraszt, csupa apja. Soha se szenvedhettem. Nem ütött a Bese-familiára, benne csak az a hitvány Bokros-vér van. Ha szereti, csak turja a földet. Goromba.

S a nagyasszony egész kipirosodott a heves beszédben.

— Igy már jól van, egészen jól! — mondogatá a szabóné. — Nekem is van ellene panaszom, mert akárhányszor jövök, mindig úgy néz rám, mintha szarva volna. Már pedig eddig is át-át-

jöttem, ezután is átjövögetek, kedves ténaszony.

— Mert jöjjön is lelkem, az én portámon jö.

— Arra én ; most már tudom, meg azt is tudom, — veté utána egy kis gondolkozás után, — hogy a mit gondoltam, tiszta igaz dolog.

— Mondja csak, hogy ne volna tiszta dolog.

Bokrosné egy kissé megütődött, hogy oly hirtelen el találta árulni szive szándékát, s hamarosan egyet fordított a beszéden.

— De mi is az a tiszta dolog? — kérdé éles tekintettel.

— Az, hogy ilyenformán Sándorka leggazdagabb legény a faluban . . . vagy oh ! mit is mondok, a városban, mert lelkem ténaszony, városi asszonyok vagyunk . . .

A két asszony tot nevetett ezen, de azért mind a kettő eszé máshoz jart.

— Csak az a kúr kezdé fejtegetni a ravasz szabóné tanácsát. Sándorka már mátkás.

— Mert az is így van — kiáltott élesen a nagyasszony — hogy ha akarom, mátkás, ha akarom, nem mátkás.

— De Vörös Gáborék . . .

— Zsivány had! — pattant föl indulatosan Bokrosné. — Olyan fészekbe nem eresztem a fiamat.

— De a fiatalok szeretik egymást . . .

— Ha én akarom, nem szeretik.

S a nagyasszony türelmét veszve csapott az asztalra.

— Talán az a zsivány Vörös Gábor még bizony magát is megvette, mert nem is tudom, miért fogja ugy pártját.

Most a szabónén volt a sor, ő állt a kert fölől, s a két asszony között a leghevesebb disputa fejlett volna ki, ha Bokros Mihályné módos asszony nem lett volna, s a szabóné meg földhöz ragadt szegény nem. Ez döntött.

A szabóné kiengesztelte a nagyasszonyt, s hogy a kiengesztelődés teljes legyen, egész tervével előállott, azaz hogy Sándor urí kisasszonyt is kaphatna feleségül, még pedig egyenesen . . .

De e szónál Sándorka lépett be, és pedig kipirult arcczal, s egy erős füstü égő szivarral.

— Te gyerek — támadá meg vidám novetéssel az anya a nyalka szép legénykét — ugyan mit csinálsz? mi ég a szádban?

-- Czigárró! — szólt a fiu egy nagy csomó füsttel.

— Veszed ki a szádból lelkem, mert mindjárt meggyulad az a kis pörge bajuszod!

— Nem ott.

S a szép siheder legény kényesen összeütötte bokáját.

— Hol vetted?

— A kisasszony adta.

— Te, mit mondasz, a kisasszony? melyik kisasszony? — kérde az anya, mintha nem tudná, melyik, vagy legalább nem sejtene.

— Itt e! — s a fiu hüvelykujjával az első szoba felé mutatott.

— Ihol ni, lelkem tensasszony — sietett szólni a szabóné — megmondtam, hát nem mondtam előre, hogy Sándorkára még nagy szerencse néz?

A boldog nagyasszony csóválta erre-arra a fejét, s nevetett, még pedig a leendő nagy szerencse teljes tudatában.

Az asszonyok ki akarták venni a legény szájából a szivart, hogy saját kezükkel megtapogathassák, de a legényke kisurrant az ajtón, s nagy hetykén, telve dicsekedő érzésekkel megindult a pajtások felé. Hogy fog majd tündökleni diadalával a társak előtt, hogy fogja mátkáját ingerelni a szép kisasszonynyal, de még Vörös Gábor uramnak is elmondja az egész esetet körülményesen.

— Sándor — szólt oda András a szekerek mellől, mit sem sejtven a legény édes szándékairól — hova mégysz? Tudod-e, hogy holnap hajnalban Szegvárra kell mennünk gabonát vinni? El ne maradj! Szekeredet megnézd, hogy küllő, korcsák, járomszög rendben van-e, mert az uton nem állodogálhatunk.

— Jó, jó — kiáltott vissza az utból Sándor — csak parancsolgasson, ott vannak a béresek.

S a fiu nagyon kevéset törődött az egész Szegvárral. Künn termelt az utcán. Ő nr volt, az anyja fia volt, neki szabad volt mindig minden. Ment, s pedig a legjobb kedvvel a szokott helyre, mátkájához, a Vörös Gábor uram nagy tölgyfa-kapuja elé, a hol ilyenkor már, ilyen szép csillagos időben két-három jó pajtása is ott szokta várni.

Most egyet se talált ott. Hiába vigyázott, nézett a kis kertbe : mátkáját se találta sehol, se testvéreit. Gondolta, korán jött, a társak még valahol, valamelyik korcsmában mulathatnak, mivel ez a mai nap szinte félünnep vala. Bekopogtatott tehát itt is, ott is, de most úgy találta, hogy minden ilyes hely idegennel és serfűzőlegénynyel van megtömve.

— Mi az ördögbe! — dummogá kedvetlenül.

— Tán biz itthon se vagyunk már a mi falunkban?

(Város ez már, öcsém, sok minden másképp lesz itt ezután.)

Megint csak visszakerült tehát a legény a Vörös Gábor uram kapuja elé.

Leült, s várta a legényeket s mátkáját. De ehol csak nem akar jönni senki, pedig már szinte félórája, hogy ott üldögél. Föl-föltekintget az utcára nyíló ablakok felé. A mi máskor nem szokott történni: most mindeniknél be van hajtva a vastábla.

— Mi dolog ez? — tusakodik magában a legény.

Kedvetlenül fölkel s mintha a legroszabbat sejténé, bemegy az udvarra.

— Nem járt még itt senki? — szól Sándor a folyosó kölépcsőjén ülő öreg béreshez.

— Biz itt jártak elegendő új uram.

— S hát?

— A nemzeti uram elküldte ő kelmöket.

— Hisz tán csak nem voltak czigányok?

— Nem biz ott, mert az egyik a bíró uram fia volt, másik meg a Joó Pálé, a Marika szeretője.

— S mi okból küldték el őket? — kérdi egyre indulatosabban a legény.

Az öreg béres fölkel, kiebb vezeti a fiut, s nagy sutogva mondja:

— He a ki adták, — kiáltott a nemzeti uram a legényekre, — eltakarodtok innen! Nem tudjátok-e, hogy itt a főbíró lakik? Meg ne lássak itt közületek többé egyet is!

— Nono, Vörös uram — mormogá a legény

rekedtes hangon — hátha aztán majd én is elmaradok.

— Mert ifju uram, szó a mi szó — mondá a béres — ugy is van, hogy maga se jöjjön ezentul.

— S ezt kinek mondta?

— Zsuzsikának.

— Hogy én ne jöjjek?

— Biz ugy!

— Én? — s a legény, mint a ki sehogy sem akarta elhinni e bolondságot, a mellére ütött.

— Az ifju ur.

— Aztán miért? hát kit bántottam én? Hivja csak kend ki azt a leányt.

— Már azt én most ki nem hívhatom.

— Nem-e?

S a fiu akaratlanul is vállon ragadta az öreg embert.

— Nem, mert olyan helyen ül — védé magát az öreg — a hová nekem más bejárásom.

— S hol ül?

— Hol? odabent a német urak között.

A béres ember az udvarra eső vastáblás ablak alá ment, s a nyomában lépegető legényhez szólt:

— Ahol ülnek ni!

Sándor ifju vala még, s nem is annyira büszke, hogy a belső égető kíváncsiságnak ne birjon engedni, oda yomta tehát fejét a vastáblához, s a mutatott nyíláson betekintett a szobába.

Szép, pompás, uri világ volt odabenn!

Csak ugy ragyogott a nagy, tágas, pingált szoba a sok gyertyától. A hosszú asztal egész a szakadásig meg volt rakva drágábbnál-drágább ételekkel, fuom aranszinü, piros és fekete

szegvári borokkal. Az asztalfőn ült a vén Vörös Gáborné asszony ránczos, sovány, a valónál tíz évvel többet mutató képével. Nem magától ült ő az első helyre, hisz eddig örökké a leghátulsó hely volt az övé: a németek ültették oda, a kik barátságosak, fainak, a kik bizonyosan jól tudják, mi a törvény. Mellette jobbról ült a deszka-keskenységű franczia nevelőnő; balról a főbíró ur, egyre tömvén magába a jó ételeket s a drága italokat, s egyre kacsintgatván az átellenben levő franczia leányra vagy asszonyra; a főbíró ur közvetlen szomszédságában Zsuzsika kuporgott felkontyozott hajjal (eddig soha se volt így), diszes spitzes ruhában. A szegény teremtest majd megölte a rettentő vastag, hegyes halesont. Zsuzsika mellett egy nagy, izgettelen száju, tömpe orru, sárgás-tenér háru, középszerű német legény dolgozik kesze, villával, kanállal, poharakkal, a főbíró ur két kisebb fiacskájának nevelője.

E mellett Marika foglal helyet, szintén kontyosan, spitzesen; idebb a gyermekek, odább mások ültek; az asztal végén pedig kiszélesedett ragyogó vörös arczával, s a fültő mellett juhászosan, jól kizsirozott, göndör, vörhenyes hunczutrúval, a paradicsomi boldogságban lebegő Vörös Gábor ur vigyorog, kellemeteskedik.

— No látod, édes öcsém, hova illenél ide te, ennyi uraság közé? — gondolja magában az öreg béres.

Sándor elneveti magát, s káromkodva támo-lyog ki az utczára. Szid, átkoz minden németet, jóra való hivatalnokot a világon, s nem tudja, hogyan, mikép állhatna boszut, igen nagy bo-

szut mátkáján, annak apján, annak egész gaz nemzetségén.

Nem tudja, de hiszi, hogy el fogja találni. Addig is nagyokat lódit magán, sebes zihálva megy egyenest hazafelé; fölveti fejét, merőn néz az éjszakába, s így nem vesz észre semmit; holott ha a mint elsuhan a rektor háza előtt, csak egy kicsit nézve a világos kis ablakokra, akár szembe tekinthetne András bátyjával, ki ott ül egy csomó kártyázó asszony és leány között.

Igen is, az a goromba parasztlegény, a kinek (az édes anyja szerint) csak az ökor kell, meg az ének: ott ül édes elmerüléssel egy csomó leány és kártyázó asszony között.

S kikből áll az a csomó asszony és leány?

A csomó asszony áll két becses arczu, sovány asszonyból, kik közül egyik a rektorné, a másik egy öreg özvegy papné, fekete-barnás ruhában, hajlottas, vékony orrán nagy, régi formájú pápaszemmel.

A csomó leány áll három leányból: a rektorné két serdülő leánykájából, s az öreg papné szép fiatal unokájából.

A kártya a rektorné kezében van, ki azon mesterkedik, hogy mind az ő saját két kedves leányának, mind már egyuttal annak a másiknak is tisztességes szerencsét mondjon.

— Lássuk csak, most a magáé jön, András öcsém! — kiált a rektor, nagyobb figyelem okáért kivéven egy percze szájából a pipát. — Mit mond? persze házasságot, mert már, ha jóra való kártya, mást ne is mondjon.

A leányok kíváncsian fölemelkednek, sőt még

az öreg papné is, s várják, hogy ki lett, mint lett.

Az öreg papné titkon megigazgatja unokája nyakán a kis vörös kendőt s mosolyogva néz körül, mintha azt akarná kifejezni, hogy a kártyának épen nem lehet ám hinni, nem, nem, nem, semmi esetben is.

— Itt András bácsi — szólal meg a rektorné kisebbik leánya — egy szép szöke uri kisasszony áll; ugy-e, mama, az áll?

— Épen az!

Mind a három leány szöke volt, s ez véletlenül nagyon jó volt így.

— Házasság, öcsém, vigyázzon, megint házasság, mint a multkor, jegyzé meg nevetve a rektor ur.

— Sok baj van! — magyarázza a rektorné, erősen odatekintve a kártyákba.

— Mondtam, hogy sok baj van! — szólal meg András is, ki most egyenes, bátor nézésével sokkal csinosabbnak láttszik, mint azon az uri ebéden.

— Itt áll egy uri dáma, amott egy öregebb, mind a ketten sok háboruságot csinálnak, de azért ez a kisasszony itt előbb-utóbb mégis diadalmaskodni fog.

A leányok nevetve egymásra tekintenek, s kutatják, találgatják, hogy ki az a két rossz dáma, s ki az a kisasszony.

András beljebb takarja magát könnyű kis bundájába s határozottan kijelenti, hogy az a kártya nem neki szól, mert ő nem fog megházasodni soha.

— Dehogy nem, öcsém — biztatja a rektor — leszek én még a maga lakodalmában!

— De uri kisasszony — veszi föl a szót a legkisebbik leány — András bácsi, ki lesz az? No megálljon, mert holnap Klári kisasszonyék is bemennek a szegvári vásárra, majd meglesi, hogy nem jelenik-e meg valami gazdag uri leány, olyan, a milyenről a kártya szól. Megnézze, Klári kisasszony, jól megvigyázza!

— Meg, meg, Luczika — erősíté Klári kisasszony — ha arra mehetünk, meglessük.

— Aztán majd én itt megmondom.

— De én már akkor nem leszek ám itt, — szól vidám mosolylyal a szép szöke arczu Klári kisasszony, — mert én holnap hazamegyek.

András szerette volna kérdezni, hogy miért megy haza, s szerette volna kérni, hogy ne menjen, de ő csak egy földműves-legény volt.

A kártyavetés folyt még a leányok nevettek is, de András nem igen szólt többé; elkomrodott. Üres szívet, melyet édes anyja nagyon üresnek hitt, eltöltötte valami keserű, bus, fájó érzés. Egy hallgatag, igénytelen ember hogy mert volna ez érzéknek nevet adni, s ha adott volna is, mi nevet adott volna?

Fölkelt s tiszteletteljesen köszönt, s a nélkül, hogy egyvet'en bucsuszt is mert volna intézni a haza készülő Klári kisasszonyhoz, távozott.

— Csakugyan mit is keresek én ott, a hol ezt a leányt látom? — mondogatá magában utközben András. — Három-négy esztendeje, hogy először láttalak a templomunkban, azóta mindig kereslek, s bár nem én hozzám való vagy, kereslek örökkön-örökké, mint azokat a fönt való csillagokat, a kiket tudom soha sem érek el a kezemmel.

III.

A jótékony álmok sok sebet beköt, sok küzködő szívet megvigasztal, még a gonoszak lelkiismeretét is (ha van nekik) elaltatja; a tervezgető drága hálót titkon édesen odább szövi; az öreg penzionatus, de azért különös jóérvágyu embernek fényes jövőt, a boldog hivatalnoknak pedig magas állást hoz.

Mily irigylendő boldogságot alszik a tensaszszonynya lett Bokros Mihályné asszony. Még lezárult szemhéjain keresztül is lehet látni, hogy apró, fekete szemek ott üsznek a dicsőség és igaz megtiszteltetés örömkönyűiben. Mily kellemes mosolytal nyugszik a főadószedő családban, mind a penzionatus felesége a hátulso szobában, mind az uralkodó rész az első szoba hófehér dagadó párnáin.

Ki ne találná el, hogy az a gömbölyű mosoly a főadószedőné kövér orcáján, most is a finom sülték és aromás borok fölött édeleg, azon jó ebédek, ozsonnák és vacsorák fölött, melyek e gazdag paraszt hajlékban okvetlenül el fognak jöni. A főadószedő ur is mosolyog, a mennyiben örökké komor (ő ugy hiszi, méltóságos) arca erre képes; nagy valószínűséggel ott ül valami ügyes sörházban barátjaival, s beszél a nélkül, hogy kevély felesége örökké belevágna szavaiba. Alszik Vanda kiasszony is lebontott sűrű aranyhajjal, két fehér gömbölyű karjával

— a fiatal leányok szokása szerint — átölelve tartván a vánkos titoktartó csücskét.

Sándor sem zugolódik az uri vacsora miatt, mintha mi sem történt volna; alszik nyugodtan, fiatal szívének könnyen támadó s hamar eloszló érzésével. Összeszorított vékony ajkairól nem lehetne eltalálni, mivel foglalkozik, boszúállással-e, vagy újabb szeretőkereséssel? Bizonyosan meg fogják mutatni a következő napok.

Nem tehetem, hogy Andrást is meg ne nézzem. Ott nyugszik az eresz alatt, közel kedves ökreihez, lovaihoz. Lába fejénél egy nagy szürke komondor öröködik, vigyázva gazdájára s a gabonával rakott szekerekre. E vigyázásban segítenek neki a fenn való üdöklő csillagok is, melyek sokkal jobb észvel vannak András iránt, mint akár anyja, akár öccse.

Oh! mi sugár az észvel szunnyad Vörös Gábor uram is; igen, szunnyad, mert ő a sok kellemes teendő miatt most a kerékvilágért se tudna becsületesen aludni. Nem, nem, ő most dolgozik legjobban. Keresi a főbíró ur kedvét jó borokkal, sőt még kölcsön adott tallérokkal és aranyakkal is; simogatja az urficskákat, vág nekik pálczát a kertben, s gyomrocskájukba tömi, a mi jó csak beléjük tölhető. Hogy ne, hiszen máris úgy nézi őket, mint aranyos kis mostoha unokáit.

Vitt, oh! igen, vitt az édes álom nyugodalmat mindenüvé, egyedül Vörös Gábor uram leányáról, a szegény Zsuzsikáról feledkezett meg. Boldogtalan leány, ő nem tudta belátni vékony falusi eszével ama ragyogó jövődöt, melyet apja oly munkás kezekkel készítget számára; elég gyenge sirni, zokogni egész éjen át olyan legé-

nyért, a ki pedig nem pingált szobában, bársony kanapén fogná ám vele tölteni az élet szebb napjait, hanem künn a mezőn: szénagyűjtve, kapálva, aratva, dolgozva, esőben, szélben, sárban, fagyban egyaránt. De ha ő szegény ugy volt meggyőződve szívében, hogy azért a legényért elmenne akár a világ végére is!

De ime hajnallik, pirkad az ég, nyiladoznak a kapuk, ajtók, megmozdul az utcza, ásó, kapa megcsörren, kerék megnyikkan, hajnali harangszó megcsendül, itt a munka ideje. Nincs többé mit időznünk az alvókkal, vegyüljünk a munkások közé.

Ott mennek a Bokros András szekerei a szegvári országuton, csöndesen, de egyaránt. András a leghátulsó szekeren szemmel tartassa mindannyit. ~~csöndesen~~ nyugodtan tekint végig a hajnal felsötétjében kifehérlő zsákokon; buzája, egyéb gabonája olyan mint a kő, s tiszta, mint csak a valóságos kőfácának való. Nincs tehát ok félni, hogy valaki a sok gabona miatt rápiritson.

Szép a jármas jószág is, hogy gyönyörűség ránézni. András a viláért meg nem ütött volna egyet is soha; az ő ostora a szép szó volt, biztató fegyvere egy-egy csöndes, lassu nóta. Keze alatt olyan is a jószág, miut a regulában tartott jóra való cseléd: erős is, dolgos is, jókedvű is.

— „Csákó“ te, „Tündér“, ugy, ugy! — szölongatja a legény édes elgondolkozással ökreit. S szeméit meghordozza azokon a szép urasági pusztákon, melyeknek diszes gazdasági épületei messziről kifehérlenek az országutra. Az a szép vöröstetejű ház ott egy nőtlen öreg uré, a kinek senki-

je sincs talán; : maz ott beljebb a szőlők alatt a három Török kisasszonyé, kik közül mind a három tul van már a harminczötön; az volt a Zichy grófé, lentebb mellette az a széles major a Pál grófé. Hej, ha valamelyiknek ő lehetne a gazdája, akkor most mindjárt meg lehetne mutatni, hogy a kártya az este hazudott-e, vagy igazat mondott.

— Ifju uram — kiált hátra egy béres nevetve — ugyancsak puffogtat ám ott a kapaszkodónál valaki a korbáccsal, s pedig alighanem Sándor biztatja a lovakat.

András föláll a szekérben, élezebben körültekint s látja, hogy a hidon tul a csavarodónál csakugyan Sándor megbotlik.

— Te, — kiált oda testvérehez éles, átható hangon, — megbotlottál? Szólj szépen annak az állatnak, ne félj, mert megteszi az a maga kötelességét.

S András lengrott a szekérről.

— A ki ura van, — válaszolt durván a legényke, — hát hiszen lónak vettem én azt az ostort, vagy mi?

S a tömött, erős lovak izzadva, prüszkölve ragadták a terhes szekeret fel a magas kapaszkodón, azután rohantak alá szinte vágatva a völgynek, hogy néhány percz mulva a kocsimessze-messze hagyta maga mögött a terhes ökrös szekereket.

A porból, zajból egy egy éles, rikoltva kiáltott káromkodó szó mégis odavetődött András szekereihez s tudtára adta bátyjának, hogy : beszélj, beszélj, hallom a szép szót, de ennyit adok rá, e!

Ez az „e” pedig nem volt más, mint egy jó kemény ujjcseitetés.

Látni való, hogy a két testvér nem élt valami nagy szeretetben és egyetértésben egymással, a mint hogy nem is élhetett. Mind véralakban, mind erkölcsökben teljességgel eltértek egymástól; úgy voltak, mintha csak mostoha testvérek lettek volna. Sándort anyja nevelte, olyan kényeztetve, a hogy csak egy kevés műveltségü, dölyfös, nagyravágyó anya tud nevelni, András pedig nevelte önmagát, úgy a hogy tudta. Nem igen járt semerre, mert hamar belátta, hogy cziczomás, dologtalan öcscsét többre nézik nálánál. Dolgozott szorgalmasan, de kedv nélkül élt mindaddig, míg egy szép pünkösti ünnepen a rektorné mellett meg nem látta azt a szőke kisasszonyt, a kitalál fogva, éles-titkos, senki által még csak nem is sejtett világa lett; legénykori barátai egyenként mind megházasodtak, de ő azért soha sem gondolt a házásra, jóllehet, azt a titkos gyalogítást, mely egy szeretett lélek ablaka alá visz, ő is ismerte. Maradt magánosan, egyre inkább barát nélkül. A miben enyhülést talált: az a munka volt, s a kedves jószágaira, mezeire fordított gond.

Eleintén csufolták, különösen a miért örökké a templomot járta, azután gunyolták, hogy vén legény marad; később úgy emlegették, mint a ki már sem a legények, sem a feleséges emberek padjába nem tartozik. Olybá vette az egész falu, mint egy idegen mesterlegényt, a kivel legfőlebb a rektor vagy preceptor vált vagy egy szót.

Igy élt András anyjának, öcscsének csufjára, apjának szomorúságára. Nem egyszer vette

észre, hogy anyja kezdi őt bolondnak tartani, s olyannak, a kire nézve csupa istenáldás volna, ha holmi irgalmas kezek a szőlők alatt valami ó-kutba vetnék.

András nem törődött mindezzel; gyarapította a gazdaságot, jó karba helyezett mindent, s egyedüli büszkesége anyjával s öcscsével szemben az volt, ha egy-egy régi barátja vagy szomszédja ökreit, szekereit, gabonáját megdicsérte.

— Ifju uram — szólalt meg újra az első szekeren ülő béres — az ott a Jeges csárda mellett alighanem a Sándor kocsija ám.

András fölemelkedett a zsákokról, s boszankodva csóválta meg fejét.

Sándor kocsija csak ott állott a csárda előtt, a lovak azon hevéken, izzadtan, pokrócz nélkül.

A bátya leszállott a szekerről, megsimogatta a lovakat, füleiket megmozgatta, végigteritette őket pokróczczal, s mintha vigasztalni akarta volna őket a méltatlan rossz bánás miatt, nyájas, hízogó szavakat mondogatott nekik.

Azután csendesen odament a tornácza, s betekintett a csárda ablakán.

Sándor ott ült egy kövér, fekete-barna arczu, borzas, loncsos fehérnép mellett. A nap már kezdett kibujni és sugarai épen oda szöktek a legényke arczára. A fiu, akármint bevallom is, hogy nem cselkedett illendően, szép volt; hosszas ábrázatu, mint atyja, kissé hajlotas sasorru. Piros-kicsinyes szája fölött sötét-fekete bajusz serkedezett; hosszu, fekete haja széles vállaira omolt, kis pörge kanászkalapja feje tetején fityegett.

Bátyja szótalánul nézte egy pár perczig a

mulató legényt, majd lassan megkoczogtatta az ablakot.

Sándor nem hallott, nem látott semmit, engedte, hogy a jó madár egész kedve szerint átölje, s vállára boruljon.

— Hej Vicza, Vicza! — ömlengett a legény, nagyokat csapkodván öklével a görcsös asztalra, hogy csak úgy tánczolt rajta az az itczés üveg.

„Vad körtefa, vad almafa virága,
Most tettem szert egy kékszemü leányra;
Az termete ezer közül kiválik,
Boldog leszek, tudom, vele halálig.“

— Ugyan . . . ühüm! — morgolódék a fehérnép, odább huzódván a legénytől. — De hires, vajjon kiféle, tán a dobogóból való?

— Nem a dobogóból való az, szolgám, mert az uri kisasszony.

— Hát akkor a szegvári sörházból került. Én is voltam ott.

— No ha te voltál, hát voltál: de az eddig csak a mennyországban volt. Hallod?

— Lesz az még, ugy fordul, máshol is.

— Lesz ám, de nem ott, a hol a te lelked gondolja.

— Elszaggathatjuk még az ő lelkét is! — szólt a cselédlány, lesütve tekintetét.

— Vigyázunk arra, szolgám, mint szemem világára! — erősíté a legény, vidám mosolygással simogatván szép fekete haját.

— Aztán kik vigyáznak? sokan . . . sokan! — kiáltott fel habotázva.

— A' nem a te gondod. Eredj, hozz bort!

— Hiszen még egy csöppet sem ivott, mit akar? Tele még az üveg.

— No ha nem ittál még, s inni akarsz, igyál,
— mordult a belépő bátya öcsésére, — mert a gabonapiacz nem itt van a csárda előtt.

— Ott van, a hol van, — felelt durván a fiu,
— s akkor iszom, mikor akarok.

S még erősebben oda szögezte könyökét az asztalhoz. Villogó szemei villámokat szórtak, széles homlokán kidagadtak az erek, s domboru melle mint a fuvó, emelkedett fölebb-alább. Lehelete egyre forróbb lön, s lábai reszkettek az indulattól.

Lehetett látni, hogy ha bátyja itt valami okosat nem gondol, rögtön ököltre, birokra kerül a dolog.

András leült, ki sehogy sem akart tekintetével, s szelidebbre fogja a szót.

— Sándor, én nem tudom, tégy, a mit akarsz.

— Mert azt is vágott hirtelen szavába az öcsese, —

— Te bánod azt is a magáét!
— szolt föl egyenesedve a bátya, s egyet-kettőt köhintett abból a fajból, mely a legszilajabb indulat előjele szokott lenni.

— Hát most azt mondom, öcsém, — folytatá András, — hogy jóra való ember a mátkájáról nem ilyen helyeken szokott beszélgetni.

— Még tegnap nem volt.

— Nem tudtam.

— No hát tudja meg!

— Jól van öcsém, akkor tied a világ, hanem csak majd a vásár után. Most pedig menjünk.

— Megyek, mikor akarok.

András egy kissé megmozgatta ökleit, nézett-nézett, s aztán kiszólott az ablakon:

— János, felül kend a kocsira, induljon, majd mi megyünk a szekerekkel.

— Azt ugyan meg ne próbálja, ha kedves az élete!

— Csak induljon kend, János! — kiáltott ki parancsolólag András.

Az öcs az ajtó felé szökött, a bátya hátba kapta, s a kemény parasztkarok az elkényeztetett legényke lapoczkáit mint vaskapocs szorították rettentő erővel.

— Most én mondom, kedves öcsém, hogy eljössz velem az én szekeremen. Már ha együtt indultunk, megyünk együtt. Így lesz ez jól.

S néhány Perez mulva mint valami megszeditett tigris, ott ült az öcs egy tömött zsákon bátyja mellett. Egyik tékintető jobbra, a másik balra, hanem azért a szeker ballagott csöndesen.

Idéjén beérkeztek a vásárra.

Csak egy kis mezővárosi sokadalom is ezerfelé el tudja foglalni az ember figyelmét. A vásárosok jönnek-mennek, kiabálnak, dulakodnak, alkusznak, nevetnek; az ismerősök köszöntgetnek egymásnak s nyujtogatják csutoráikat erre is, arra is. Ilyen zajban, tolongásban, épen nincs mit csodálni, ha András teljesen megfélekedett a csárdai összekocczanásról, s ime a legbizodalmasabban szólongat át öcscséhez, ki most tőle alig egynehány lépésnyire álldogál egy hosszú, nyitott száju zsák mellett, mely épen a löcshöz van támasztva.

A nap melegen süt, az idő tiszta, ott hullámszik föl s alá a sok ember a vásárban. Itt egy-egy uri hintó huzódik nagy méltósággal végig a jövő menők tömött, kiabáló sorain, amott egy

falusi bőrüléses kocsiba van két hizott kövér pej ló fogva. A hátulsó ülésben egy nagy kendőbe burkolt öreges asszony ül, mellette egy zöldkabátos vastag ur. Kevélyen tekintenek alá az alsóbbrendű népségre, s magukban azt hiszik, hogy egy pusztai kasznár és felesége még abban a tulsó hintóban ülő uraságnál is fölebbvaló. El is lehet binni, legalább sok jóigyekezetű kasznár és ispán van, a ki ama zöldkabátos kasznár ur nézetét határozottan osztja.

Ehol koczog egy falusi ordinaré szekér két rossz lóval s még rosszabb szerszámokkal; kevés ember szemekadna meg rajtuk, annyival is inkább, mert a hitványul képzett szalmaülésben egy ősz szakállu, bajusztalan, fekete kabátos, magastetejű kalapos ember ül. E kocszi találkozik a bőrülésű kocsival, az őszszakállu ember nagy tisztelettel köszön, hogy ülésében szinte föl-emelkedik, a mellette ülő zöldkabátos kasznár urnak.

Oh! igen, még egy közönséges vásárban is megalázza magát a kicsi ember a nagy ember előtt, főképp ha ez a kicsi ember csak egy falusi reformatus pap.

— Hova, hova, páter? — szól a kasznár ur orrán keresztül, csak félig fordulva a szegény pap felé, kinek ő egy pár véka búzával patrónusa.

Az öreg férfit megállítja szekerét, s illő tisztelettel előadja jövetelének okát s célját.

— Nem kelt el a leányka! — mormogá gnyosan a kasznárné asszonyság, odatekintve haladtában az öreg pap mellett ülő Klári kisaszszonyra. — Na persze, hát most vajjon hol próbál vele szerencsét a vén pap?

A kasznár ur jólelküleg nagyot nevet e ta-

láló megjegyzésen, és egyet sodorint vastag, kövér bajuszán.

A szegény vén pap pedig — kinek nem illő vizsgálni a gunyos tekinteteket — lelkében hihetőleg örül, hogy a lelkes patrónus ur oly nyájas volt iránta. Megy csendesen, s meglehet, egész hazáig e jó családdal foglalkoznék képzeletében, ha leánya oda nem köszöntgetne valami gabonás szekerek felé.

— Jó napot, jó napot, András bácsi! — szól nyájas mosolylyal a leány Bokros Andráshoz. — Hát elkelt-e már a buza?

Pirulva emeli meg a legény kalapját, s nem tudja, kinek köszönjön nagyobb tisztelettel, a kisasszonynak-e, vagy a mellette ülő öreg embernek.

— Van még egy kicsi! — válaszol mély tisztelettel András.

— Milyen? — kérdi az öreg pap.

— Tiszta buza, paráneso atyára a tisztelendő urnak.

— Hó, megálljon csak, István, megnézem!

S az öreg férfiu néhány perczre leszáll a szekérről.

Mialatt a zsákokat tapogatja s a gabonát nézegeti, leánya suttogva odahajlik András felé s kérdi:

— Hát a tegnap esti kártya mutatott-e már valakit?

— Igen! — int szemével mosolyogva a legény.

— No lássa — szól némi megütődéssel a leány — ugy-e, mondtam, hogy annak igaza van?

— Barátom, ez pompás buza! — fordul az öreg

papa legényhez. — Mikor jönnek be ismét? Eből szeretnék magam is venni.

— Aztán mennyi kellene? — kiált oda a harmadik szekérről egy mezőmihályi ember. — Ugy-e, maga a benedeki árendás, a Salamon?

— Nem az vagyok én, édes fiam — válaszol szerényen az öreg ember — én az iszlai pap vagyok.

— Ugy-e? — felelt röstelkedve az atyafi. — No lám! Hát akkor nem sok kellene?

— Nem bizony. Nem úgy vagyunk ám mi, mint a gazdag árendás urak. Nekem legfőlebb három-négy mérő kellene csak. Az is inkább csak ugy őszszel, magnak.

— Ugy bát András ^{szóval} — folytatá a mihályi ember, ki bajlaldo volt, a más kezével egy kis szivességet ^{tenni} ^{ti} ^{át} ^{vehetnétek} Iszlóra, nektek sok szekeret ^{van}.

— Szívesen — válaszol igen nagy örömmel a legény.

— Ugy, ugy, András ^{szóval} jöjjön, ha jó buzát hoznak, lesz jó kalács meg hal! — biztatá nyájas mosolylyal Klári kisasszony a legényt.

— Hallod ezt, András? — szólt az előbbeni ember, midőn az öreg pap kocsija eltűnt a soka-dalomban. — Bizony ha fiatalabb volnék, olyan szép kis leányhoz magam is örömet elhordanám a kerek föld minden buzáját.

András csak mosolygott, és mintha az egész dolog őt egyáltalában a legcsekélyebb mértékben sem érdekelné, hallgatott nagy bölcsen.

Azonban ettől fogva nem igen vette észre, hogy a gabonát veszik-e, nem veszik-e: lelke sebes futással követte az Iszló felé poroszkáló ordinánczos szekeret s szinte megfeledkezett

róla, hogy ehol immár mindjárt csak maga lesz a vásáron.

Csakugyan az idő tizenkét óra felé járt, s mivel a hozott gabona tisztességes áron el is kelt, megindultak hazafelé. Nem követelte most András, hogy öcsese vele menjen visszafelé is az ökrös szekéren, nem vigyázta, nem nézte, merre, hol van. Mehetett a fiu, a mikor akart s arra, a merre tetszett.

Sándor csakugyan a kocsira ült, s a két pej sebes vágatva vitte hazafelé.

Otthon épen róla folyt a beszéd Bokorné s a nagysás asszony között, s pedig igen nagy szeretettel, mialatt az első szobában Vanda kisasszony nevetgélt, beszélgetett a legbizodalmasabban egy széles vállu, természet, bajuszos, barnás arczu cseh hivatalnok úrral.

Az uraság igen jó ismerős, vagy talán épen rokon lehetett, mert a kisasszonyt többször megölelte s hevesen megcsókolta. Vanda kisasszony ilyenkor, mint játék közben szokás, erőset sikoltott, nevetett, odább ugrott, hanem pár percz mulva megint csak egymás mellé kerültek.

Egymás társaságában így töltötték a kellemes időt, míg az apa, azaz a főadószedő ur, a hivatalban ült, az anya pedig odaát a hátulsó lakosztályban Bokros Mihályné asszonyságot oktatta.

— Ne hallgasson senkire, kedves ténsasszony, — szólt jólelküleg a főadószedőné egy kis friss, parasztos, de jó sütemény mellett, — az emberek irigyek, örökké azok is voltak. Miért kényszeritené fiát, hogy az paraszt legyen? ki követeli ezt? Én látom tisztán, hogy az a fiu nem arra született, hogy kapáljon, kaszáljon s fuva-

rozzék. De láttam is mindjárt. Micsoda finom termete van, kis kezei, lábai, urias arcza, magatartása. Leányomat meg kellett pirongatnom, annyira dicsérte. Ugy van, annyira magasztalta. Ma már háromszor-négyszer is kérdezte: hol lehet? „Édes fiam, bizonyosan kapál!” mondtam.

— Az én Sándorom — vág a beszédbe egész megsértődéssel Bokrosné — nem kapál. Van nekünk elég napszámosunk.

— Bizonyosan mezei munkát végez! — mondtam.

— Azt a béreseink végézik.

— Azt mondom én is, kedves ténsasszony, kapáljon, a ki paraszt, a ki napszámos. Ő másra született. Egy kis jó nevelés azt a derék, szép fiút emberre, s úri emberre tenné.

Bokrosné asszonyság nagyot sohajtott, és szeméit föl-fölmergegette.

— Igen is, úri emberre. Vólnék csak én az ő helyében, majd tudnám én, hogy mit csináljak.

— Ugyan mit nő galambom drága nagysás asszony? — kérde aázatosan, örömtől remegő szívvvel a fia jövődjéért élő-haló anya.

— Mit?

S a nagysás asszony — mint a ki már érezte, hogy kezében a kulcs — élesen az asszonyra tekintett, egy perczig úgy tett, mintha gondolkoznék, s lassan, pontról-pontra, kimérten kezdte előadni a tanácsokat.

— Először is azt a parasztruhát ledobatom róla.

— De . . .

— Ugy-e, azt akarja mondani, hogy megszólnák? Hadd szólják, majd el fogják hagyni. Ugy van az mindennel. A kinek magasabb célja

van, az ilyesmikkel ne törődjék. Menjen bátran, azok fognak meghajolni előtte legelőbb, a kik legjobban kikaczagták. Béreljen földeket.

— Hiszen nekünk, hála istennek, — mondá az anya sok kevélységgel, — van elég.

— Bérelni kell még hozzá, s akkor ő tartson egy ispánt vagy effélét, s maga ur lehet. Élhet úgy, mint egy művelt ember. Könnyű az.

— Ugvan?

S a ténsasszony már a jó tanácsra tiszta uri asszonynak képzelte magát, a ki csézán megy, mint a Muznay urak anyja, s a ki a templomban az első padba ül, az uri asszonyságok közé.

— Én megtanítom, mit csináljon, nekem vannak jó könyveim, én értetek a gazdálkodáshoz.

— Oh! lelkem nagysás asszony, micsoda okos egy teremtés!

— Ezt a birtokot, a mi most a ténsasszonyéké. . .

— Csak az enyém, — szólt fölemelkedve helyéről Bokrosné, — annak édes kevés része van benne. Bese-juss, Bese-birtok, anyai. Földesuri rész.

— Nos tehát ténsasszony, én ezt a földesuri birtokot megkétszerezném, de sőt megháromszoroznám néhány év lefolyása alatt.

— Lehetetlen az, nagysás asszonyom! — szólt Bokrosné egyszerű, de természetes eszével, egy pillanatra kivétven fejéből a nagyravágyás tücskét. — Mi szorgalmatosak voltunk mindig, s mindedig nem tudtuk megkétszerezni.

— Van-e pénzünk? — intéze e kérdést a főadószedőné az egyszerre földmivesnővé változott asszonyhoz.

Bokrosné e merész kérdésre lesütötte szemeit

s elpirult. Érezte, hogy ez oly kérdés, a mit föl-
tenni illetlen.

— Először is pénz kell — magyarázá a nagy-
sás asszony némi gunymosolylyal — néhány
ezer, de én tudok szerezeni azt is. A gazdaságot
berendezzük tudományosan, veszünk gépeket,
hozatuuk egy művelt, okszerű gazdát s meg
fogja látni, hogy a ténsasszony fia első gazda
lesz a környéken, gazdag ember, ur. Így törté-
nik ez Németországon is. A kinek hat-hét hold
földje van, meggazdagszik.

— No nekünk több van hatvannál is, de het-
vennél.

— Az sok, az több, mint elég. Tehát kezem
alá vehetem a fiut, a fiut igen, ne féljenek sem-
mit, a mibe én fogtam azt még mindig keresz-
tül vittem. A pénztól sincs miért megijedni.

— De van is, a menyire szükségünk van! —
tevé hozzá nyugodtan a hín, de nem pazarló
asszony.

— Hát adósságuk van-e? — vetett oda egy
kérdést újból a nagyságos asszony.

Bokrosné fölemelte fejét, s büszke méltóság-
gal mondá:

— Hogy az adósság micsoda, azt én még, hála
istennek, eddig nem ismerem.

Most nyilott ki a nagysás asszony szeme. Mo-
solygott, s igyekezett kimutatni, hogy ő sem is-
meri.

— Nagyon jól van, nagyon pompásan! — haj-
togatá magát a főadószedőné, vastag ajkait nyel-
ve hegyével meg-megérintve. — Így könnyű lesz
a munkához fognunk. A fiu tehát az enyém, be-
lőle én fogok embert képezni.

— Ugy, ugy, — mondogatá megkönnyebbedett szívvel a nagyasszony, — csak vegye a keze alá.

(Ebbe már ő is készséggel beleegyezett, sőt épen azt akarta).

— Verje ki belőle azt a parasztságot, — folytatá újra föltámadt hiúsággal s uri asszonykodással, — mert attól a paraszt apjától és bátyjától biz erre a szegény fiamra sok illetlen ráragadt.

— Majd társaságba visszük.

— Mert eddig csak olyan ni — a többit a kezével mutatta — legényekkel barátkozott.

— Ezután másokkal fog.

— Itt a mi falunkban nem igen volt hozzá való ember.

— Lesz most már

— Vegye is a pártfogása alá a nagysás asszony, igazgassa, on neki jó szíve van, de hát még feje! Oh! lelkem, urvén van ő benne, szakasztott olyan ő, mint a boldogult Bese László bácsi, a ki vármegye esküdtje volt. Ugy, galambom, nem vagyunk mi olyan juhászból, parasztból lett micsodák.

E tételt bizonyosan tovább fejtegette volna még Bokros Mihályné, de a kocsizörgés megakasztotta. Sándor jött meg a vásárról.

— Jöjjön csak, jöjjön csak — kiáltott ki Sándorhoz az ablakon a nagysás adószedőné — tudja-e, hogy maga az én tanítványom?

— Kié, mama? — ugrott ki Vanda kisaszony az első lakosztályból égő piros arcczal s egy kissé felbomlott fürtökkel.

Sándor hol a nagysás asszonyra, hol a kisaszonyra tekintgetett, s a nagy öröm és boldogság annyira betöltötte szívét, hogy alig tudta kifogni a lovakat.

IV.

A régi, csöndes Mihályfalva, mióta várossá lett, akkorát változott, mint egy házasságra lépett ember. Fösvényebb lett és hiubb; zárkózottabb és egyuttal tolakodóbb, czifrább és éhe- sebb, templomkerülőbb és korcsmajáróbb, okosabb és feslettebb. S e sok újabb hozománynak — kimondom — mind a sörház volt a forrása s a hirtelen elharapódzott idegen műveltség.

Az új mezőváros hirtelen fölemelkedett. Annyi lett benne a nagyság ura, de még a méltóságos is, hogy a mihályiak egész elkevelődtek e szerencse által. A helytt lakó téniszurak egy pár hónap alatt mind átnagyságosultak, úgy hogy most már tekintetes urat, téniszasszonyt keresve se lehetett kapni. Hogy azonban e magyar titulus se vesszen ki, a főbíró s a főadószedő egy pár módosabb, hizelgőbb magyar földmivest megtekintetesuraztak.

Vörös Gábor uram kapta meg legelőbb e szép czimet, mely naptól fogva a régi juhász el is tűnt, mert a mostani Vörös Gábor ur nadrágot visel és hozzá pörkölt kávé színü posztó kabátot nagy czifra gombokkal és bársony nyakkal, mint az urak. Vasárnap huz keztyüt is, csak hogy akkor kezei a meredtség és dagadtság miatt hasznavehetlenek.

A műveltség terjesztésében igen nagy munkásságot fejtettek ki a kisebb fizetésű cseh és

német nagysás asszonyok és kisasszonykák. Bár alig alig törték a magyar nyelvet, mégis a legkészebbek voltak megbarátkozni a mihályi gazdagabb földmivelő osztály asszonyaival és leányaival. Csak fogták ám kis kosarkájukat, melyben a gombolyag mellett alkalmilag egy kis rétes és fánk is elfért s mindjárt átrándultak a szomszéd nagyasszonyhoz. Ott számtalanszor bevárták az ebédet, az ozsonnát, sőt hogy barátságos igaz vonzalmukat egészen kimutasák. még a vacsorát is.

Egyéb régi szokásokra nézve is tett a műveltség helyes és czélszerű változtatásokat.

Ezelőtt ugyanis a falu öregei — ha az idő arra való volt — vasárnap délutánonként künn üldögéltek a ház előtti tuszókon, gerendákon, padokon s így beszélgettek át egyik sorról a másikra csak úgy fárasztóan; most a jobbmódu gazdaemberek a műveltségeselek és németek példájára ott ülnek a sörkecsmában, kártyáznak, isznak és kugliznak a velük barátságosan összekeveredett nagysás és méltóság hivatalbeli urakkal.

A leányok, még Mihályfalva csak Mihályfalva volt: kurta szoknyában, lelóggó pántlikás hajjal, egészen befűzött vagy bekendőzött mellél s parasztosan ott dalolgattak, játszottak a templom körül, vagy a nagy karikás kútnál; most kontyba kötöttek, hosszú ruhában, de jól kivágott derékkal, mint a nagysás cseh és német kisasszonyok, az ablakba könyökölnek s úgy nézik a járó-keelő legénységet s az elszaporodott zsandár és fináncz urakat.

Nagyhamar rájöttek az élelmesebb leányok annak a titoknak nyitjára is, hogy mikép lehet

szert tenni olyan finom fehér bőre és piros arcra, a milyen a nagysás asszonyoké és kisasszonyoké. De lehet is már látni akárhány gazdaleányt, a kinek az arcza csak úgy ki van pingálva, mint az olyané, a ki ebben a neveletésben részesült.

Városiassá, művelté lett a legénység is.

A java már bugyogót visel — ebben Bokros Sándor adta a példát — németes jánklit és lajblit, s így ül az urak közé. Pipa helyett szivart szí. Bor helyett sört iszik és sokat, mint az urak. Estefelé nem a kiválasztott mátka ablaka alá megy, hanem Lakiné ténsasszonyhoz, kimmesszünnen jött egy csomó putzos leánynyal, a mint mondja, az urak után. Ezek között a szép kisasszonyok között divat most mulatni, mert a nagysás nőtelen, sőt követem, még a nős urak is itt mulatnak.

A férfiak itt isznak azokat a drága, kártya mellé való különös külföldi italokat, a miknek ezelőtt még a jegyző vagy pap sem hallotta hírét is. Ki ivott valaha Mihályfalván puncsot, groggot, csájt? A ki ezekből csak egy pohárral iszik, az olyan még a saját keresztnevét is elváltoztatja.

Ilyen élet van most otthon Mező-Mihályfalván. Különben én nem a mező-mihályfalvi életet akarom leírni, hanem csak a tekintetes Vörösiék és tekintetes Bokrosiak életét.

Tekintetes Vörös Gábor ur — mert így hívatta magát, mióta német kabátba és nadrágba öltözött, de még mások is, ki hizelgésből, ki csufolásból így titulálgatták — eddig is föltartotta a fejét, most már meg csak azt sajnálja, hogy két feje nincs, hogy négy gömbölyü szemmel

nem nézheti le az egész világot, az urakon kívül.

A juhászból, orgazdából, huzavonából megtolasodott ember földeket vásárolt, jövedelmes vállalatokba ereszkedett, s Mihályfalva egyszer csak azon vette magát észre, hogy a kondorhaju tolvaj kastélyt épített, vendégségeket ad, az urakkal barátkozik s a falu minden dolgába kéretlenül is beleszól, még pedig úgy, hogy minden úgy történt, a hogy ő akarta. A jegyző komája, a bíró adósa, a pap fél tőle. Ilyenformán egy okos embernek, a ki rajta kívül mindenkit bolondnak és koldusnak tart, könnyü boldogulni.

Boldogult is. Azóta látszik különösen, hogy milyen derék, köztisztelőben álló ember, hogy a falu várossá lett, s hogy a főbíró a paraszt-kastélyban lakik.

Vörös Gábor úr a nagy fényes vacsora óta egészen más életrendet szabott házánál. Éles, kutató szeme belátta, hogy itt nem lehet halogatni semmit is, a mi jövődö tisztességesebb életre, viseletre, ruházatra megkívántatik. Egy álmatlanul töltött édes éjszaka elég volt neki arra nézve, hogy mindent apróra meglátoljon; mi hogyan legyen, mit mennyire lehet keresztül vinni, és pedig veszteség nélkül. Miféle ember a főbíró, pénzes-e, koldus-e; látta, hogy elég koldus biz ő. Gyermekai urasan vannak ugyan öltözve, de rongyosak, maga is rongyos, még az a kurtahaju kisasszony is, ki a családban sok minden lehet egy személyben. A főbíró ur szereti a bort, jól van: van a pinczében elég, van olyan erős is, hogy akár egy hét alatt megütheti tőle a guta. Tudom én, — mondogatta

tervezgetés közben Vörös ur, — hogy szoktatom rá a németet a boritalra; nem vetek neki két hetet, ugy megszokja, hogy a lelke üdvösségét is odaadja egy pohár jó italért. Ekkor aztán én diktálom neki, hogy mit csináljon. A kisasszonyt valahogy összekapcsoljuk azzal a német tanító legénnyel, s akkor aztán odább lódulhatnak egy faluval. Három gyerek . . . ez sok, elég lesz ebből az apró német teremtésekből kettő, de ugy fordul, elég lesz egy is. Ma aprilis végén járunk, a szüretre Zsuzsim asszony lehet. Ha aztán az egyik vöm főbiró lesz . . . ugy, ugy édes istenem, eddig is velem voltál, megsegítettél, már csak itt se hagyj magamra. Ha minden a kedvem szerint történik, nem bánom, öntetek egy harangot.

E pontnál az érzékenydedt ember rögtön az után nézett, hogy a hamarosan megígért harang árát miféle idegen zsebekből fogja kikotorászni.

Ráakadt a forrásra, s folytatta a dolgot.

Igy ment ez hosszan, baj nélkül, vigan, egész lelki gyönyörűséggel.

Csakugyan Vörös uréknál uj élet állott be.

A két nagyobb leányt minden hajnalban egy ügyes városi zsidóasszony fésülte urasan; ez öltöztette, oktatta őket, s tanította egy-egy német szóra. A nagyobb leányok meg anyjukat s legkisebb testvérüket vasalták, egyengették, hogy menjen minden uri módon.

De ugy is ment.

Az öreges, beteg, fonnyadt asszonyra egy-egy vasárnapi alkalommal olyan spitzes ruhát szorítottak, hogy a szegény juhásznő egész nap csuklott, ájuldozott belé. Mivel azonban a bölcs csa-

ládó így találta helyesnek és szükségesnek a dolgot, nem lehetett ellentmondani. Különb követte a rendet maga Vörös ur is. A hol s a mikor csak szerét ejthette: tanulmányozta a főbíró urnak járásmódját, viseletét, a feje mozgását, keze legyintgetését, s úgy alkalmazta magát is, a mennyire csak ezt vén csontjai megengedték. Ha kiáltott, úgy kiáltott, mint a főbíró ur, élesen, egy kissé az orrból; ha ment az utcán, úgy ment, mint a főbíró ur, aprókat lépve s bal vállát hol előre tartotta, hol hátra. Csak egyet nem tudott eltanulni: a főbíró ur, mint afféle művelt németországi, járásközben mindig dudorászott, énekelte. Ezt az uras módot nem lehetett eltanulni, mert a főbíró minden alkalomra más nótát dalolt. Egyebekben sz-rencsésen megmérkőzött.

Egy jó apa bizony sokat megtesz gyermekeiért, azok boldogságáért.

Igy vette fel a dolgot Vörös Grábor ur is.

Bokrosné ténsasszony sem maradt hátra. Napról-napra művelődött. A tudomány, melyet a nagysás asszony csepegtetett Sándor szívébe, a buzgó édes anyára se maradt haszon nélkül. Bokros Mihályné mindjobban belátta, hogy ezeket a jó német urakat az isten hozta ide, ebbe az ujdonatuj városba. Mi lett volna ezek nélkül ő belőle, de mi lett volna abból az okos, urnak termett gyerekből, a Sándorkából? Igy — mondá magában, vagy talán hangosan is — paraszt! Paraszt, de nem engedte az isten, nem! Férjét, az öreg Bokros uramat, ki csak olyan Bokros-familiából származott, eddig is kevésre becsülte, valamint azt a paraszt természetü fiát is, Andrást; mostantól, azaz ettől a

szebb életmódtól fogva meg szinte majd alig tudott velük mit csinálni. Akkor volt boldog, ha Sándorkájával s az urakkal lehetett együtt. Kezdte nem igen venni észre régi ismerőseit, komaasszonyait, szegényebb atyafiait. Hogyan is? Ha Sándor tekintetes ur lesz, uri módon jár s ő maga is másképp öltözködik, s ha — a mit adjon a jó isten — bele találhatnak atyafiságosodni ebbe a nagy uri német familiába, akkor mégis csak el kell szakadni a paraszt-rendtől. El, az már igaz.

A nagysás asszony — ígérete szerint — gyökeresen hozzáfogott Sándor tanításához. Egész órákat eltöltött a szép gazdalegénynyel, állítgatva, mint valamely tanult őrmester a szegény közlegényt jobbra-balra. Így tartsa a kezeit, ni! — s a legény friss, szilaj vere megpezdült, a mint a puha, kővér uri asszony kezeket érezte. — Tartsa főlebb az állat, úgy — s az uri asszony mintha nem is tudta mikép, megsimogatta a fiu égő arczáját. Sándort valósággal tűzbe vitték minden nap.

Egész bizonyossággal nem tudom, de a cselédek suttogták egymás között, hogy Sándort ugyan ölelgeti a szép német asszony.

Ilyenkor Bokrosné — mert ő is meghallotta a dolgot még idején, mikor ujság volt — édes álmélkodással, anyai büszkeséggel megcsóválgatta a fejét, mondván: „Te te rossz gyermek, csak meglátszik benned az a hamis uri vér!” Meg, valósággal meglátszott. Nem kellett többé Sándornak a mezei munka, tőle ott lehetett az istállóban a legszebb ökör, a legdrágább ló; jöhetett az aratás, szénagyújtás, meg mindaz, a mi csak egy munkaszerető földmives legényt talpra ál-

lithat, ő mindezekre ügyet se vetett többé. Eleintén — mert bátyjától mégis csak félt — különböző okok, mentségek alatt meg-megszökött a munkától, majd a mint vette észre, hogy nem igen keresik, a nagysás asszony meg igen a tanítás után lát, mind több-több bátorsággal maradt otthon.

A ruhaváltoztatásba nyugodott bele legnehezebben.

Lelkében csak mégis földmivesnek tartotta magát; gazdalegények voltak barátai, mátkája is gazdaember leánya volt (ki azonban most már kontyos, uri ruhás kisasszony), mikép vegyen ő magára mégis más ruhát? Hiszen a világ agyonneveti, ha meglátja.

Azonban a sánta szabó addig járt-kelt a házhoz, addig méregette a fiút, hogy egyszer a német ruha csakugyan hazakerült az asztalra.

Egy hámba kerülő csizma megpatkolása nem jár nagyobb körülményekkel, mint a mekkorával Sándorka felöltöztetése járt.

A német nagysás asszony és leánya ujjongva csapták össze kezeiket, mikor a szabó jelentette, hogy az urfi fel van öltöztetve.

A fiu az egyszerű parasztruhában is szép volt, most mintha kétszerte szebb lett volna. Karcsu, magas termetéhez odasimult a szép, díszes fekete ruha; a testhez álló szük nadrág, a mell domboruságát el nem takaró mellen kivágott mellény, a vállak szélességét s a felső test arányos ép állását kitüntető kabát egész hizelgő ékesszólással beszéltek a csinos, deli ifju mellett. A nagy, kordován, hegyes orru csizma helyett most finom, divatos szabásu bakancs fődte az elég szép idomu lábakat. Mindezekhez járult a

fiu ragyogó tekintete, emelkedett, domboru, sima homloka, a dús, tömött, fekete fürtös haj, a vastag, erős ívezetű szemöldökök, s a kis serkedző, vékony, pehelylágyságu fekete bajusz.

A nagysás asszony addig nézte a villogó szemű, mosolygó legénykét, hogy végre egész önfelédten kiáltott fel:

— Oh! ha nekem ilyen szép fiam volna! Nos jöjjön, öleljen meg s köszönje meg, hogy emberré tettem.

A fiu így nyilván megölelni egy uri asszonyt ... habozott, nevetett, s nézett hol anyjára, hol a kisasszonyra.

— Eredj, csókolj kezét a nagysás asszonynak! — biztató az anya gondtól repeső szívével.

A jó nagysás asszony maga tette az első lépést s homlokán csókolta a fiút.

— Ez a csók a szótelen magán tanítványé.

Most következett az igazi anya. Az bánt még egyszer el a fiút. Sándor szinte szégyelte, hogy anyja annyira csóki, csókolja.

Hát Vanda kisasszony?

Az sem várt sokat, ő is bátrabb volt, mint a legény.

— Most jöjjön velem egyet sétálni a kertben! — szólt, hevesen ragadván meg a fiu karját.

Sándor kiment az udvarig, de onnan sem kérés, sem fenyegetés nem bírta tovább mozdítani. Nem ment egy tapodtat is.

— Nem megyek, kisasszony! — szólt a fiu izgatottan, lángoló arcczal. — Ha meglátnak, ki nevetnek.

— De ha én akarom, hogy jöjjön! — szólt fölvetve a fiu al, üde arczat a leány.

— Akármit parancsoljon, de ebben a ruhában nem megyek.

— Maga ezentul ebben fog járni mindig.

A legény fejét rázta és nevetett.

— Maga nem lesz többet paraszt, én akarom!

— esengett a leány érczes, meleg hangja.

A fiú bár el volt rontva, de bolond nem volt.

— Én az vagyok, a mi apám, meg a bátyám!

— szolt, kezét a leány forró kezéből kivevén.

— Hát ha az én apám magát hivatalnokká tenné?

— Nem értek én abhoz.

— Jöjjön a mi szobánkba — szolt reszketve, bágyadtan a leány — ott elmondom, mi fog magából lenni.

Sándor nem állhatott ellent szíve édes vágyának, félve, támolyogva követte a leányt. Tekintetét a földre szegezte, nehogy találkozzék valakivel, s úgy suhant, lopta az eresz alatt a leány háza mögött.

Valakivel mégis kellett találkoznia, s ez bátyja volt — András.

András végignézte a fiut.

— No anyán, — mormogá, — ennek a német komédiának aligha meg nem adjuk az árát mindnyájan!

— Meg, meg, édes fiam, — mondogatá a szé-rüs kertben az öreg Bokros Mihály uram, midőn András e megjegyzését előtte is elmondta volna egy párszor, — már hogy is ne adnánk meg. De tudod-e, ki fizeti meg legjobban? te, édes fiam, András! — s az öreg, sovány ember tisztes ősz fejével, vádként állott az erőtéljes, izmos legény előtt.

András, ki valami fejsze- vagy kaszanyelet

faragott, nagyokat rántott a kemény szerszámfán a vonókéssel. Egyet-egyét köhintett, majd mint-ha csak szemmel akart volna megfelelni, oda tekintett apjára.

Az öreg ember mélyen beesett szemeit könyek borították.

— Ugy-e, fiam, még nyolcz-kilencz hete sincs, hogy itt vannak ezek a németek, s már édes anyád nemcsak tégedet tart eselédnek, de engemet is. Szégyenli, hogy élünk, hogy utjában állunk. Én nem állok, mert nekem innen-onnan kitelik; a hetven esztendő megment engemet a szégyentől, tudom. Hanem te mit csinálsz? Pörre kerülsz anyáddal? Az se lenne szép. Hagyod, hogy bolondoskodjék az éhes eszem-izsom haddal? Az se dicsőne meg egy becsületes szivü fiut.

— Hát mit esinájak, apám? — kiáltott izgatottan a fiu, fölálván a faragó székről.

— Mit? most már csak faragj fiam, lehet abból a jó gyertyánfából koldusbotot is faragni. Mert azt gondolod, hogy anyád meg Sándorkája nem elpusztitanak mindent? S anyád dolgába ki szólhat? Nem azt hányta eddig is, minden az övé. No most a németeké lesz. S ki ennek az oka? te!

— Hogyan?

— Én megmondanám, fiam, de magam is röstellem. Hát az, hogy az öcséd javáért meg az anyád kedveért vén legény maradtál. Most köszönd meg, ha ezek az urak majd megtartanak faragó béresnek. Látod, ha idejében megházasodtál volna, most ember volnál, s lehet, hogy az anyátok esze se fordult volna akkorát. De te mindig a rektor után jártál. Éneklés, későn, ko-

rán éneklés, jó, jó . . . azaz hiszen koldus is énekel, fiam, eleget a taligáján.

— Hát vétkeztem azzal, hogy a templomba jártam?

— Hát bizony vétkeztél, mert nem úgy jártál, mint más jóra való legény. Inasa voltál a rektornak. Mi szükség volt oda ülni ő mellé, mint valami kóborló mesterlegény? Szégyelted a pajtásaid közé ülni. Eredj, fiam, úgy látom, te is anyád fia vagy, áttalod, hogy apád paraszt ember. Pedig bizony ezt a házat, kertet ilyen emberek szereztek, mint én.

András, mint a ki e dologban éppen nem érezte magát vétkesnek, szikrázó szemekkel lépett apja felé, s indulattól rekedt hangon kiáltá:

— Hát nem olyan ruha van rajtam, mint más parasztlegényen? Hát nem kapárok, nem kaszálok, nem járok aratni, nem dolgozom úgy, mint akárki itt a környéken? Még szoktam valamikor a munka elől?

S András azt hívén, hogy minden vád alól fölmentette magát, büszke öntudattal tekintett apjára.

— Nem mondom én azt, fiam, hogy rest voltál, nincs nekem abban panaszom, csak azt hajtom most is: miért nem házasodtál meg? Nem találtál a falunkban hozzád való leányt, ugy-e? Uri leány kellett volna neked is, mint az öcsédnek? No ne félj, mert találhatsz most eleget. Valahol csak én is meghuzom majd magamat!

A fiu érezvén, hogy apja szíven kapta, lesütötte szemeit, s mert nem merte megmondani az igazat, pirulva, szégyenkedve kérlelte, engesztelte apját.

— Ne busuljon, édes apám, — szólt meglá-

gyult, szeretetteljes hangon a fiu, — már megvan, a mi van; ha isten ő szent felsége így akarta, arról nem tehetünk. Lesz azért édes apámnak, a hol meghuzza magát. Mutathat még az isten nekem is olyat, a kit szivemből szeressek. S nem bánom, akárki lenne, akármilyen szegény, elvinném, ha napszámmal kéne is érette a kenyereket keresnem.

— Tedd azt, édes fiam! Lásd, én gazdag leányt vettem, mert anyátok elég gazdag, nem kellett napszámra szorulnom; mégis mi örömem volt a nagy jószágban? Olyan voltam, mint az unott vendég, a kit tartanak ugyan, de szeretnének mindennap kidobni. Többször ettem keserüséggel a kenyeret, mint a szegény a kalácsot.

— No, ne féjjen, édes apám, mert ha a jó isten nekem adja azt, a kit szeretek, ott nem eszünk keserüséggel egy falatot is!

S András édes arczalmakkal tekintett arra dél felé, a merre a Duna kanyarog.

— Mind elhiszem én azt, édes fiam, csak találnál már egyszer valahára! — mormogott az öreg ember, magára hagyván a legényt.

— Hej, dehogy nem találtam, dehogy nem találtam! — mondogatá magában András, a mint távozó apja után tekintett. — De talán azok a jószágos egek megsegítenek egyszer engemet is. Légy öcsém ur, ha az isten teneked azt mérte; nem bánom, hogy édes anyám uri aszszony, ha az a szive kívánsága, csak nekem adjon az isten egy kunyhót, a hová angyalomat vihessem.

Csendesen, észrevétlenül ereszkedett alá az est. András megfélekedezett öcscséről, anyjáról,

meg a német urakról is, egyedül az állott előtte, hogy mikép tudhatná ő azt meg, a mit három esztendő óta szeretett volna megtudni.

Egy ut volt előtte: gabonát vinni Iszlóra, s meglátni, megtudni a többit Csak az volt a baj, hogy az őszi vetés ideje még nem jött el.

— Mindegy, — gondolá magában, — egy pár héttel előbb vagy utóbb, de elmegy most. Legalább előbb megtudja, mi van azokba a magasan égő csillagokba írva, különösen pedig azokba, melyek épen ott ragyognak az iszlói sziget fölött.

Nem, nem tudott többé nyugodni; azt hitte, mától fogva az a gondolat is kergeti, hogy annak a szegény öreg embernek — apjának — tisztességes nyugodalmat kell szereznie, s pedig minél előbb.

Végigtekintet ismerte meg, jó embereit, atyafiat, hogy hova forduljon.

Azokhoz nem akart menni, a kik előtt könnyen elárulhatta volna titkát, ment tehát olyan helyre, a hol gondolata szerint még csak nem is sejtették, mi járatban lehet.

Csöndesen, észrevétlenül, hogy senki se tudja a háznál, leballagott a kertek alá, fölment a szomorú zsidó boltjáig, ott bekanyarodott a temető soron, s befordult egy kis alacsony szöglet házba.

Nem volt még valami késő: fenn volt az egész család, örege, apraja. Ki ezt, ki am azt, de dolgoztak. A gazda épen valami újságban lapozgatott, melyet a rektor koma hordogatott a házhoz; két iskolás kis gyermek a kemencepadkáról bámult a gyertya lobogó világába, s egyszersmind nézte nagy figyelommal, hogy az édes atya szája az olvasáskor hogy megmozog,

ehol majd lassabban, majd sebezebben, hogy néha szinte nevetésre huzódik.

Ilyenkor ők is mosolyogtak, és halkán össze-nevettek. Két szép sugár leányka, kik közül az egyik lehetett ugy tizenöt, a másik tizenhét éves, az asztal sarkánál varrogatott.

A nagy kutyaugatásra egy perczre mindnyájan az ajtó felé tekintettek.

— Ki az? — kérdi nagy hangon a konyhaajtóban a háziasszony, magasán fölemelve tartván egy czirokseprőt, hogy jót üssön a bolond kutyára.

— Ejnye, Zsuzsi néném, majd bizony meg se ismernek! — válaszolt a belépő ember erős, férfias hangon.

— Maga az, András mesém? No nézze, ugyan mi jó hozza a mi házájába?

— Mi az, mi az, András öcsém? — szólt bele a gazda is, előre könyvtárán a szobaajtót. — Csak nincs baj otthon?

— László bátyám, hát olyan szomerut mutatna a képem? — válaszolt a legény, stisza, mosolygó tekintettel lépett a gazda elé. — Nincs baj, legalább valami nagy baj még nincs, hogy volna? De egy kicsi van mégis.

— Ugy-e? hm! no ezt mindjárt eltaláltam! — mondá László bácsi, kopaszos fejét meg-megcsóválva. — Az öregek, ugy-e? Anyád?

— A bizony, Sándorral lesz a baj! — szólt a dologhoz anyjuk, tisztesség okáért egyet törülvén köténye szélével a száján. — Sándor nagy gavallér, sokat költ, rossz helyekre jár, nem is adnám neki a lányomat, ha tiz volna is. Mire való az? Azt mondják, mióta a németek itt vannak, a mátkáját is odahagyta, egészen az uri

asszonyok után bolondul. Hogy azt a német kisasszonyt szeretné. No pedig annál különbet is találhatna. De még majd mit mondok ... olyat is beszélnek ... hogy ...

— No, no, asszony, csak a csillapjával! — morgott a gazda. — Ki kérdezett?

— Akár kérdez, akár nem, mert én csak úgy mondom, a hogy van, vagy a mint beszélnek.

— Öcsém, menjünk át az első szobába! Te pedig anyjuk, azt mondom, hagyj békét azoknak az uraknak, mert András öcsém most egyben azt gondolhatja, hogy ehol, Biró Lászlóné alkalmasint a maga leányait szeretné eladni.

— Oh! bizony maga is tudja ám, mit beszél! — szólt haragos formán, de nem rossz kedvvel az anya. — Hisz gyerekek ezek még.

S a gondos anya egy-egy igazított a nagyobbik leány ruháján.

— Biz ott lelken Mariska mindjárt a tizen-nyolezadikba fordul.

— Hova beszél? hát Sárka nem most lesz-e Katalinkor tizenöt? Ni, már hogy megöregitené szegényeket!

— Jó, jó, de én itt Mariskáról beszéltem. Hanem itt, ha ilyen vásárt ütünk, András öcsém még ma szóhoz sem juthat.

S a gazda fölkel, hogy másik szobába menjenek.

Zsuzsi néni sugott valamit András fülébe, s nevetve odább húzódott. Falusi, hát még városi asszonyok hamar kitalálják még azt is, a mi nincs.

— Nem úgy van az, Zsuzsi néném, más itt a

baj, — szólt mosolyogva a legény, — elmúlt az már!

— Mi az? mi múlt el? — tudakolá a gazda.

— No magának se kell mindent tudni, apjuk!

Hogy mostan András öcsém valamerre jó részt tisztességes szándékkal van, s magát csak arra kéri... No csak úgy mondom, tréfálok, meg ne haragudják öcsém uram.

András ez egyszer a széles világért meg nem haragudott volna, ellenkezőleg, a mint látszott, örvendett, hogy így körülfogták.

— Nem úgy van az, kedves asszonyuéném, — mondá a legény, — de nem kapok kedvet, ez a baj.

— Az ám, — mondogott az asszony kedvetlenebbül, — más itt a baj, kilátszik a szeme ragyogásából is. De hiába mesterkednek, mert úgy is megtudjuk.

— Hát Iszlóra akarnék tiszta buzát szállítani! — mondá a legény jökekedvvel és egészen elvörösödvé.

— Ugy-e?

S a szemes asszony nagyhirtelen azon járatta eszét, hogy kik lehetnek ott férjhez menő leányok.

— Hm, Iszlóra? — mondogatá az asszony. — De hisz ott a sok szekere öcsém uraméknak!

— Ott ám, — válaszolt zavarodva a legény, — de azok nagyon el vannak foglalva.

— Mind? — kérdé az asszony éles tekintettel.

— Mind! — ismétlé András s örvendett, hogy im mennek már az első szobába s szabadulhatnak a vallató asszony elől.

Szinte éjfél körül járhatott már az idő, midőn András László bácsival az első szobából kilé-

pett. Arcza égett, szive dobogott s hangos, kopogós léptekkel indult meg a kapu felé.

— Hát abban maradjunk, öcsém? — szólt csöndes, halk módon a gazda.

— Abban, László bátyám!!

— Jó!

S László bácsi elgondolkozva, aggódva, sajnálkozva tekintett a távozó logény után.

— Hm, hm, — mormogá magában, — te sem tudod ám, öcsém, mit csinálsz. De micsoda egy gondolat is! Tudom, ez is annak a kevély, urizáló anyádnak az akarata. Hanem no, majd megválnak!

A magasan álló hold mit sem tudott a balsejtelmekről, azért is rüdösítő fényvel vont be házat, kunyhót, sövényt, utczákat, úgy hogy az egész kis mezőváros ragyogott a szép éjjeli világosságtól.

András most nem került a kertek alá, neki-vágott a főutcának, s ment bátran, titkolódzás nélkül, igen-igen boldog sejtelmekkel.

Tekintetes Vörös Gáborék háza, azaz kastélya előtt haladt el.

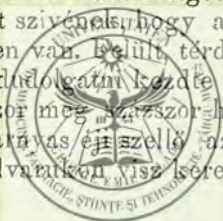
A vastáblás ablakok alatt, a kis szőlőlugasban ott suttogott a főbiró ur, de nem Zsuzsikával, ki hetek óta betegen fekszik, hanem az eleven, szép, bátor Mariskával, ki már egy csomó német szót is tud.

Vörös ur ott könyököl elrejtözve a kapu párkányán, s mint a galambász, ki kedves galambjainak elpárosodását lesi, vigyázza, hogy a jövőöbéli vő milyen édesen beszélget leányával.

András nem sokat törődött Vörös uramékkal, mert sietve s édes tisztelettel közeledett a szé-

les utca közepén álló templomhoz. Önkénytelenül is föltekintett a tündöklő bádogtoronyra, melynek csucsán a csillag oly erős fényvel csillogott, mintha valóban igazi égi csillag lett volna. A legény szivét a boldog jövődő érzése járta át, s a szép nyári éjszakán keresztül belátott azokba a téli ködös, havas napokba is, mikor odabenn az ur asztalánál a pap néha-néha tiz-tizenkét párt is esketett egyszerre.

Csöndesen nyitotta ki az utcaajtót, nesztelenül haladt végig a hosszú udvaron. Odafeküdt az istálló eresze alá, közel kedves ökreihez. De most nem aludt. Föl-föltekintgetett a csillagos égre s jól esett szivének, hogy az a magas ég is, mint ő, ébren van. Belült, térdeire könyökölt, s fütyörészni, dudolgatni kezdte azokat az ismeretes, százszor meg százszor hallott dalokat, melyeket a szárnyas éjszaki szellő az alvégről ime most is az ő udvarán keresztül.

V.

Néhány nap múlva Bokros András csakugyan megindult a László bácsi szekeren, hogy ama bizonyos faluba tiszta búzát szállítson. Egy szép, fiatal cserfaerdőn vitt keresztül az ut. A sötétzöld, harmatos leveleken ragyogott a nyári verőfény; innen-onnan a fák közül átszállámlott a sziget mindkét oldalát bekerítő Duna. Csöndesség volt mindenfelé, de nem élettelen csöndesség; a madarak vigyorogva szökdecseltek a hajló ágakon, a hol pedig madár van, ott zaj is van annyi, a mennyi egy csöndességszerető szívnek épen elég.

Szóval haladtak tovább a jó, vert uton, egyik sem akarta zavarni a másikat. László bácsinak meg volt a maga fontos tennivalója, arra tehát, hogy azt a legcsöndesebben kigondolja, idő kellett.

A legény maga hajtotta a lovakat, nagy gyöngésséggel, úgy, hogy az ostor alig suhant meg egyszer-egyszer a levegőben.

— Biztasd, öcsém, biztasd, — szólott oda László bácsi, ki gondba mélyedt tekintettel pipázgatott András mellett, — csak biztasd, mert az a fakó, ne félj, nem bánja ám, ha holnapután érünk is be a búzával.

András jókedvvel sodorgatta meg vastag, tömött, barnás bajuszát, s alig érintőleg odacsipentett a fakóra.

— László bátyám, — szólalt meg bizodalmasan, oda mutatván előbb a gyümölcsös kertek közül kibukkanó iszlói, templom vörös-zsinde-lyes tornyára, — de nem csinállok-e én ma bolondot? Eddig tudom, hogy mindig meggondoltam mindennek elejét-végét, ma, mintha olyan sűrűségben járnék, a melyből isten tudja, kijutok-e valaha, vagy soha; s ha ki is, akkor is hogyan? Tán mégis maradnék úgy, a mint vagyok?

— Hogy? ... Vagy úgy!

— Igen! Nem nekem való már a házasság.

— A bizony még idejét nem multa, csak az ember mindig magához valót válaszszon.

András elértette a szorgalmát, de most nem tudott rá megfelelni. Érezte, hogy csakugyan különös dolog egy földműves embernek más osztályba házasodni, de azelőtt mentette szivét, hogy ő életében soha sem szeretett másra azon az egyetlen leánnyon kívül, s hogy azért mindent, de mindent meg fog tenni, a mit csak egy becsületes, szorgalmas egyén megtehet. Égett a feje, ha rá gondolt, hogy még ki is nevethetik, s ha megtudják, mi járatban vannak, még a buzát is visszaküldhetik, úgy fordul. De most kinek szóljon? látta, hogy legbizodalmasabb embere is csak úgy immel-ámmal helyeselte szándékát, s ehol, a mint a szó mutatja, még talán nevet is magában. Megmarkolta a gyeplüt, s fordított egyet a lovakon.

— Mit akarsz, te? — kiáltott fel a bátya.

— Azt gondoltam, László bátyám, — szólalt meg a legény nagy tusakodással és sok kételkedéssel, — azt gondoltam, hogy mégis nem jó uton járunk.

— Már hogy ne járnánk? Hisz ha a szememet bekötném, úgy is el tudnék tán jönni erre a kis rongyos Iszlóra.

— Nem úgy értem, hanem hogy könnyen bolondot tehetek! — veté oda András egész komoran.

— Hát hiszen azért ülök én itt, öcsém, azért jöttem én el veled, hogy valamikép bolondot ne csinálj! — válaszolt őszinte büszkeséggel a bátya.

S a két ember kezdett egymásra kedvetlenül tekinteni.

— Szereted-e a leányt? — kérde a bátya, épen szemben ülven a legénnyel.

— Azt a jó isten tudja csak, hogy mennyire!

— Hát a leány jó indulattal van-e irántad?

— Azt gondolom.

— Hm! a ki forgója van, — mondá László bácsi a fejét vakargatva, — ez nemcsak gondolni, hanem tudni is kell, még pedig tökéletesen. Mikor én megkértem a feleségemet, nemcsak tudtam, hogy szeret, de azt is, hogy a világ végére is eljönne utána. Máskülönben be se léptem volna hozzá, de meg én sem eresztettem volna be a hajlékomba. Az olyan asszony, a ki csak úgy szeretet nélkül jő hozzánk, vagy olyan, mint a hűtelen kutya, a mely mindig a más udvarán csavarog, vagy olyan, mint a tolvaj cseléd, a ki még a templomban is lopásról gondolkozik. Már öcsém, ha a dolgot nem tudod bizonyosan, akkor csak add a kezembe azt a gyeplőt.

— Hát jól van, bátyám, tudom.

— No így már rendén van. Hát beszéltél vele?

— Beszéltem.

— Annak rendi szerint, hogy így s hogy úgy?

— Olyanformán is.

S a legény csak úgy zihált a kemény vallatás alatt.

— De nem olyanformán, hanem egészen úgy?

— Ugy! — mondá rá a legény helybenhagyólag, csak hogy szabaduljon egy kissé.

— Hát egyszer vagy máskor, úgy illedelmesen megölelted-e?

Most András került felül; komoly sértődéssel szólt:

— Már hogy tehettem volna ilyet? hát nem tudja-e László bátyám, hogy pappleány?

— Hm! tán azt gondolod, hogy azok csak szentjánoskenyérrel élnek? A kik szeretik egymást, ott is csak úgy szeretik talán, hogy tiszta szívük szerint. Hát Boáz nem ölelte-e meg Ruthot? pedig az a szentírásban van írva. Őcsém, csak a ki igaz szeretettel meg mer bennünket ölelni, az olyan mondja csak el a szentírással: „Ne kerj engemet, hogy elhagyjalak tégedet, avagy elmenjek tőled. Mert a hová menenedsz, oda megyek, és valahol lakandasz, ott lakom, s a hol meghalandasz, ott halok meg, és ott temettetem el.“

— A kit én szeretek, az tudom, hogy épen ilyen, — szólt a legény mintegy fölegyenesedve, — az szakasztott ilyen.

S András arcza a legnemesebb érzéstől sugárzott.

— Ugy már őcsém egészen jól van, akkor mehetünk egyaránt.

Érezték a lovak is nyilván, hogy odafenn a zsákokon az atyafiak valami teljes megállapo-

dásra juthattak, mert egyszerre csak szó nélkül megkapták a szekeret s meg sem csöndesedtek, míg be nem érték a faluba.

— No László bátyám! — szólt a legény s egyet sohajtott, a mint meglátta a rozzantas papilaknak sөvénykapuját.

— Ne félj, — mondá nyugodtan a bátya, — forogtam én papok között, s azért, hogy a Biró-familiában nem volt még kaputos ember, tudom én, hogy kell kalifikált urakkal beszélni. Nem sokat, de azt a kicsit bátran. Hanem a te tiszted, öcsém, most jórészt nem lesz ám más, mint a hallgass!

— Ugy, bátyám! — s a legény hálás mosolylyal tekiutott bátyjára.

Alig telt el néhány perc, s fölkiáltott László bácsi:

— No öcsém, ehől itt vagyunk, majd meglásuk, milyen lesz a vásár. Mi?

— A gabonát olcsón adjuk.

— Dehogy adjuk meg majd azt hinnék, loptuk valahol. Ugy adjuk, a hogy csak lehet.

— Nem, nem, bátyám, hiszen papnak adjuk! — tevé hozzá tisztelettel András.

— Jó, jó, majd tudom én! Csak azt tartsd meg, hogy egy leánytól valahogy meg ne ijedj, öcsém.

Megijedt bizony egy kissé a bátya ö kelme is.

Lehet, hogy kívánatos lett volna, de nem volt idő hosszabb tusakodásra, mert egyszerre csak ott termett a tornáczon a pap is, a kisasszony, meg két kisebb leányka is.

Az öreg pap, ki azonnal megismerte Andrást (meglehet, némi beszélgetések, emlegetések után várta is), nagy barátságosan köszöntget széles-

tetejü, fekete zsidó sipkájával; szölongatja a szolgálókat, egyiket ide, másikat oda, hogy siessenek ezzel is, azzal is. László bácsi hasonlóképp igyekszik kimutatni, hogy mennyire érti a tisztességtudást; egyre emelgeti magát a zsákokon, s gyakorolja eszét, szivét a bátor magatartásban. András is tekintget lopva, szemérmesen a bátya oldalán, s ajánlja magát, ügyét isten ő szent felségének.

Ezalatt a fáin tiszta buzával rakott kocsi nagy gangosan berobog az udvarba.

— Hohó, hej, hej! eblelke lovai! — szól László bácsi, illedelmes mondóka helyett szégyenkezve s a fejét vakarva. Ehol bizony alig néz az ember egy kicsit félre, s már baj esik.

— Baj hát! — kiáltott síróhangon az öreges bácsira egy kis eleven szemű, maszatos kezű kis barna leányka. Nem is tudom, mért nem vigyáz azokra a csajkos lovakra. Mert tudja-e, nem a maga szekere alá bivalunk ám.

— Ejoye, kis hugom, már meg van! — mondogatá igen nagy zavarral a jó ember, feledvén minden szép vigasztalásokat. — Aztán hányat nyomtunk agyon?

— Hányat? egyet. No talán még többet akarnának? — válaszolt a leányka durczásan, felmutatván az agyongázolt libát.

— Dehogy akarnánk, isten mentsen! Inkább ezt az egyet is meghozzuk.

— Meghózzák? Majd kapnak is ilyen bubosat.

— Addig járunk, hugocskám, ha a lábunk elszakad is, — szólt András is a pörbe, — mig nem kapunk.

— Ide? — kérdé haragos tekintettel a leányka.

— Ide is, máshova is, — szólt némi zavarral a legény, föl nem mervén tekinteni senkire is, — csak kipótoljuk valahogy a kárt.

— Aztán mit hoztak? — kérdé egy kissé ongesztelékenyebben a leány.

— Elhallgatsz, te cserfes! — kiáltott a leányra Klári kisasszony. — Mentek be a szobába mindjárt mind a ketten!

— Hát mondják meg előbb azok az emberek, hogy mit hoztak?

— Mit, ugy-e? — szólt könnyebb lélekzettel, László bácsi; — mit ám ... valamit.

— A valami: macskák, — folytató a kis duzzogó.

— Már pedig kis hugom, — vevé át a szót László bácsi, — mi nem árulunk zsákban macskát! — s ő is, András is, a pap is jókedvű nevetésben törtek ki.

— Mi, hugom, igaz emberek vagyunk! — mondá derült, nyílt tekintettel András.

Az öreg, özvegy pap nem haragudott, hogy a kis leány úgy megforgatta az embereket, sőt nevetett jóízűen, azután egy vékony vesszőcskével felé csappintott s bekergette.

Bementek a többiek is, a lelkész pedig ment a kamara felé a zsákhordó cselédekkel.

— Mihályiak maguk mind a ketten? — szólítá meg egy vén parasztasszony Andrást, midőn az maga volt a szekérenél.

— Azok, néném asszony!

— Akkor tudom, kicsodák.

— Honnan? — kérdé igen jó kedvvel a legény.

— Az nem a maguk dolga. Hát mi járatban vannak?

— Buzát hoztunk.

— Azt látom, de egyébként?

— Egyébként semmi dolgunk.

— Nem-e? Hm! hiszem is én azt! — mormogá a vén asszony, ide is, oda is tekintgetve. — Hát tán valamerre még ma bucsuba készülnek?

— Hogy készülnénk?

— Hisz ünneplő ruha van kendteken, ma pedig csütörtöki nap vagyon.

András csak most gondolt rá, hogy ugyan-csak felöltözködtek ő is, László bátya is, s hi-mezett-hámozott, hogy valamikép el ne árulja magát. Majd felszémével oda tekintett egy kis nyitott ablak felé, s nagy örömmel látta, hogy onnan olykor-olykor a legszebben tekintget felé-jük Klári kisasszony.

András épen nem volt olyan szép termetű s ar-czu ember, mint öcséje, de magatartásában, göm-bölyü, szőke arcának komoly vonásaiban, nagy kékes szemeiben s erős szabásu piros ajkaiban, s egész kerek szakállában, a mi földmives em-bernél ritkaság, volt valami nemes, igaz egye-nesség. Termete nem volt magas, de arányos, s kezei, lábai feltűnően kicsik voltak. Testét egy-szerű kék posztó magyar ruha fődte, olyan, a minőt a földmives ember vasárnap szokott föl-venni.

Bár a kis falusi parochia szegényesnek lát-szott s gazdagságot épen semmiből sem lehetett kiolvasni, az öreg lelkész mégis a legjobb szív-vel fogadta vendégeit. Mivel déltájt érkeztek, megmarasztotta őket ebédre, mit azok egy kis

vonogatás után, de belsőleg örömmel el is fogadtak.

A bor, a barátságos jó ebéd, a szép, nyílt arcu szőke kisasszony (másik is volt ott, egy majd szinte akkora, oh! falusi papoknál gyermek van elég), ki mindig tudott valami kedveset mondani hol egyik, hol másik vendégnek, igen jó kedvbe hozták a mihályi atyafiakat. László bácsi tulon tul is megbeszédesedett s a kimondott törvényt: keveset, de okosan, épen nem igen birta megtartani. Mondott, kérdett mindent össze-vissza, a hogy jött, de azért teljesen meg volt győződve, hogy őt most okos, bátor beszédeiért András öcsce bizonyosan nem győzi eléggé csodálni. Nem egyszer vágott is felé szemivel, néma szavakkal mondván: „no öcsém, ugy-e, hogy megmondtam, a hol én vagyok, ott ne félj!”

Szépen, kellemesen telt az idő különösen András részéről, kivél a két szép papeány a legelőzékenyebb nyájassággal beszélgetett. A vendégek nem is igen mozdultak.

Később, ugy délután három óra felé az öreg pap megmutogatott László bácsiéknak minden nézni valót: a szegény templomot korhadt padjaival; a repedezett, de valamikor szép szőlőlugasokra kipingált mennyezetet; a keresztelős edényeket és urvacsorai poharakat, melyek igen csekély értékű czinból és bádogból állottak akkor is, mint e mai napon. Megtapogattatta velük a már lyukas, szakadozott, de aranynyal és ezüsttel áttört szegélyü asztaltakarót, megmagyarázta nekik a rajta levő számos bibliai mondásokat s különösen e szép mondásnál állapodott meg (miközben pápaszemét levette): „Sok

nyomoruságai vannak az igaznak, de mind-azokból megszabadítja őket az ur!“

Mind László bácsi, mind András annyira el voltak foglalva önmagukkal, hogy nem vették észre az öreg pap megcsorduló könyeit.

— Különben — folytatá inkább csak önmagának, mint vendégeinek az öreg, tisztos férfi — ennek a locusnak is nagy igaza van : „Minden gondjaitokat az istenre vessétek, mert neki gondja van ti rólatok.“

Majd megmutatta nekik azt a helyet is, a hova egykor, ha az isten valami kegyes pátrónust adna, orgonát állítanának. Itt az öreg lelkész meg nem állhatta, hogy szive teljességéből ne dicsérje a régisídeket is, mikor az emberek készek voltak véruket adni a szent ekléziáért.

(Igen, mondaná erre egy más falusi pap, véruket azt szívesen mert nem kérik, de pénzt nem, és pedig sem regen, sem most, mivel kérik.)

— Mai napság — folytatá csöndes panaszait — pedig az isten megvan, a Jézus szent neve is él, más világ van még a falukon is. Keveseknek szent és gyönyörűsége hely immár a templom.

Megkuszálgatta gyér, ős fűrteit s néhány perczig szóttalanul ballagott vendégeivel ide-oda a kopott téglázatu sikátorokon.

— Hát ez az aranyos márvány tábla — monda András a lelkészre tekintve — kié?

— Arról, barátom, — mormogá az öreg pap, — bizony nem is akartam szólni.

— Valami nagy ur! — kutatá László bácsi.

— Nagy rabló.

S a lelkész elhallgatott, a vendégek pedig olvasták:

„Hü férj, nagy hazafi, igaz barát, szegények gyámolítója, ruhátlanok felöltöztetője.“

A vendégek e sorok olvasása után kérdőleg néztek a lelkészre.

— Csak úgy van az, barátom, hogy az ekléziának adott egy pár hold földet, confirmáció alkalmával évenként kiosztogatott egynehány kis bibliát, különben pedig egész életében loptott, csalt, mint akármely utonálló. Egy főiskolának a pénzét ellopta, az árvák kasszáját megkárosította, fiai a forradalomban rablóbandákat alakítottak, úgy szereztek a sok ezüstöt, aranyat. Most mind ur. Városban laknak ki itt, ki ott; egyik főbiró a leggazabb, a másik ... de nem templomba való ezek.

— De hát hogy mégis ide került?

— Fiai tették. Gondolták, míg ez a márványkő megtartja az aranyos bűnököt, a templom a márványt, addig ez a vidék legalább apjukat dicsőítve emlegeti.

— Hát a fiak is ide tétetik majd köveiket?

— Ide, de tudom azt, hogy nem az én időmben, az: talán már nekem csak nem kell megérem. No hát ilyen pátrónusok vannak most a mi környékünkön.

S az öreg pap megdöbbenő nevetéssel tolt a föl fején a magastetejü kalapot. Szemeiből gny látszott és keserűség, mely még a jó atyafiak kedvét is megrontotta. Ki is huzódtak a templomból, és megnézték inkább az udvart; az bizony elég kicsiny volt, nem költhetett irigységet; megnézték a kertet, a hivek azt is elég szükösen mérték; meg az alacsony sövényis-

tállót, melyben csakugyan ott lógott a valahol künn legelésző egyetlen tehén kötele.

Nem, épen nem igen volt, a mit az atyafiak lelkesüléssel bámuljanak; gazdagságnak, fénynek se hire, se hamva. Barátság, jókedv, tisztaság, az igaz, volt, valamint két szép hajadon leány is, és még mellé két kisebb, de vajjon azok előtt, a kik leánynézőbe mennek, ennyi elég-e? Nem tudom.

László bácsi, az igaz, a mint látta a szük körülményeket, egy kissé elkomorodott s oda-oda tekintett Andrásra, hogy látja-e ezt? szóljanak-e, vagy mit csináljanak: de az észre se vette bátyja tusakodását. Különben is András keveset hallott a szép beszédekből, ugy a papéból, mint a László bácsiéből; az ő lelke más tárgyakon járt. A bátya ugy hitte, hogy ő tudja, mik lehetnek e tárgyak s a róla való gondolatok, s kezdte bálni ezt az iszai utat.

— No András öcsém hát mit gondoltál? — szólalt meg nem valami nagy kedvvel, a mint kiértek a faluból.

S odafordult egészen szembe a legénnyel, hogy teljesen meggyőződjék, vajjon az is ugy vélekedik-e mindenekben, mint ő. Mert ő ugy vélekedett, hogy ezek a papék igen szegények, s a leányok közül egyik sem Andráshoz való.

András szó helyett meghuzta a gyeplőt s odacsapott a lovak közé. Hallgatott, nem akarta elárulni, hogy ő is észrevette a szegénységet, mert tudta, hogy László bácsi, bár becsületes ember, mégis jobbára innen fogja fölvenni a dolgot.

— Hát eljövünk-e leánykérni, öcsém, mi? —

nógatá a bátya s abban a biztos hitben, hogy el ám, de soha napján, mosolygott.

László bácsi nem volt hidegszivü ember, olyan sem, a ki csak a vagyonban találta volna fögyönyörüségét, de mégis azt hitte, hogy ha egyszer ő valamit fehérnek vagy feketének lát, azt más sem láthatja másformának.

— Látod, ücsém, csak úgy van az, — szólt szeretettel, békitő hangon, — hogy az ember sokszor elgondolja, hogy így s meg amúgy volna ám jó; de sok kell ám oda, míg azt mondhatjuk: ez már az enyim. Én uram isten, köszönöm. Ha ezek közül nem rendelt neked az isten, rendelhet még, elég gazdag meg szép a világ. Virág mindenütt van, csak szív meg szem legyen, a mely gyönyörködjék benne.

Hallgattak. A bátya azt hitte, hogy András bizonyosan igen restell a dolgot. Egyre szedegette tehát a vigasztaló szavakat.

— Egy leány miatt bizony egy rossz napod se legyen. Vagy tán szótál a százalékról?

— Nem!

— No azt jól tette. Mindjárt láttam, hogy ide hiába jöttünk. Még az a kisebbik tán nyájasabb volt hozzád. Aztán attól ne félj, hogy ott-hon megtudnak valamit.

András szerette volna, ha most egyedül van, és nem kénytelen felelni semminemü kérdésre is. Hajtott egyre jobban, erősebben, hogy a lovak csak úgy hányták-vetették a kocsit, a mint egy-egy kátyus helyre értek. Lett is akkora zörgés, hogy képtelenség volt becsületes beszélgetést folytatni.

László bátya azt hitte, hogy a nagy erős hajtás onnan van, mert a legény szeretne szabadul-

ni Iszlónak még a tájáról is, nem ellenzette tehát, hogy a lovakat úgy nekiriasztotta, de sőt örült.

— Gyöngé borocskája volt a tiszteletesnek!
— vevé föl a szót más oldalról a bátya. — Kerti bor, nem hegyi, mint a mienk.

András erre sem felelt.

— Rosz fát adnak a papnak! — folytatá ismét László bácsi. — A mienknek olyat adnak, mint az aczél.

Megint más tárgyra ment át.

— Azt gondolom, a pap nem igen jó gazda; a kertben is mindig csak virágjairól beszélt, meg arról a két-három kas méhről. Adnék én azokért egy hajtó fát. Hát a kisasszony, te többet beszéltél vele, ért-e a gazdálkodáshoz, mert tudod, öcsém, itt nálátok a földolog lenne ám az.

Erre se lett válasz.

— Nem igen, ugy-e? felelt helyette a bátya. — Nem biz az szegény. Hiszen hol is, miért is tanulta volna. Ugy-e? No nem szólok hát! — mormogott, szívéből sajnálkozva.

S mivel úgy volt meggyőződve, hogy a legényt minden oldalról illően megvigasztalta, csakugyan nem is szólt egész hazáig.

Midőn beértek Mihályiba, ott még egyszer egész lelkiismeretesen föltette a kérdést, hogy: „hát András, miben maradjunk?”

— Én azt gondolom, minden házasság az isten dolga! — szólt a legény röviden

— Jó, jó, öcsém, hiszen azt én is tudom. Ugy! Hát olyan, mintha nem is lettünk volna sehol. Azért ha isten valamikor úgy hozná szándéko-dat, engem mindig készen találsz ám.

S a legjobb érzéssel vált el Andrástól. Egy

párszor, úgy akaratlanul is, vissza-visszatekintett a legényre, mintha az ember hátáról mégis csak többet lehetne olvasni, mint szemeiből.

András alig várta, hogy egyszer magára lehessen, s az ereszt alatt a lóczán kinyugodhassa magát. A csillagos ég messze ellátszó tiszta világárról épen oda látott Iszlóra. Örömmel sétált egyet a keskeny, hosszukás, alacsony ebédlőszobában; édes figyelemmel nézegetett sorra minden darab butort, a kis varróasztalkát, a magas hátú, gyékénynyel kötött székeket s a fekete almáriomot, melyen egy csomó üveg- és porcellán-edény tündöklött.

Átlépett az első szobába is, a hol szintén töltöttek egy kis időt; itt is sorra nézegetett mindent: a két kis körasztalkát, s tetején a nagy csomó fehérített lenvásznat, a finom fehér (olcsók voltak különben) ablakfüggönyöket, a fehér gyolccsal bevont divánt, előtte a kis polituros asztalt, mely sok helyen meg volt már repedezve, de mely repedéseket ügyesen eltakarták a különbnél-különbféle könyvek s más kedves apró csecsebecsék.

A könyveket, melyeket akkor nem mert fölvenni, most egész bátran fölvette, kinyitogatta, illedelmesen megforgatta, törülgette az inge ujjával, s úgy tette vissza a helyükre. Egyet szeretett volna közülök különösen megolvasni, melyből Klári kisasszony két-három szép emlékezetet olvasott fel, s melyekről azt mondá, hogy ezeket valami Vörösmarty Mihály írta volna.

András igen-igen nagy tisztelettel gondolt vissza az egész papi családra s ő azokból, melyek László bácsi szívében olyan nagy komorság-

gal töltötték el, épen nem vett észre semmit. A szegénység előtte teljességgel nem tűnt fel, vagy legalább nem úgy, hogy elszomorítsa. Ellenkezőleg a szűkes körülményeken még örvendett, mert azok szívében az édes reménységet még erősebbé tették. Örvendett azon is, hogy Klári kisasszonyon olyan egyszerű ruha volt, a melyet egy módosabb földmives ember leánya ilyen alkalommal bizonyosan föl se vett volna. S ez a kis fehér, apró, barnapettyes ruha mégis olyan, de olyan szép volt.

Ha azonban András azt hiszi, hogy mind e dolgokról nem tud senki semmit, akkor nagyon csalódott. Tudták, még többet is tudtak, mint ő, az is kész valóságként terjedt el Mihályiban, hogy Bokros András az iszlói papéknál kosarat kapott.

— No nézze meg a világot, ki hitte volna! — kiáltott fel a várossá lett falu.

— Ajha! András bácsi! — hangzott egy-egy csalódott leány gunyos megjegyzése, — hát papleány kellett volna kendnek ételt hordani ki a mezőre? No lám-e?

— Azért várakozott hát ő kelme, — jegyzé meg egy-egy menyecske az öreg utczában, — hogy uri kosarat kapjon, s abban hordja fel a zsoltárt a templomba. Lám lám, de jól járt!

— Hallod ezt, — szólt a rektorné férjéhez, leányaira gondolván, — mit beszélnek? az az együgyü Bokros András (máskor mindig igen okos volt) hol csavargott leánynézőbe? Mindig mondtam én, te ember vigyázz, ne gédelgesd olyan igen ezt a parasztot, mert ennek a szeme se jól áll. Hanem te azt mondtad: hadd el, András derék, okos ember, okosabb, irástudóbb

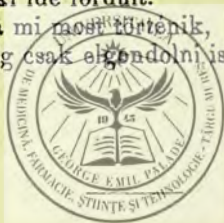
nincs a faluban. Szeret hozzánk járni, s ő bizonyosan tudja, miért szeret, ki fog az tűnni — én állok a felől — minél előbb. No hát most ki-tűnt. Azt mondom : be ne tegye ide többet azt a paraszt lábát. Még hirbe hozni vele a leányomat, az én Idámat!

S a szegény rektornén valóban látszott, hogy e megszégyenítésen igen fel van indulva.

Hát az öreg Bokros Mihályné? az nevetett még szivéből.

Egy álló egész hónapig beszélt a város e kudarczról, míg egyszer csak egy különösen nagy hir kezdett szárnya kelni. Természetes, hogy most mindenki ide fordult.

E dolgot, a mi most történik, lehetetlen volt a falunak még csak elgondolni is!

VI.

Eljött az ősz, letakarítottak, beszüreteltek mindenütt, s egyszer csak egy hideg, ködös vasárnapon hirdetik ám a templomban, hogy: nemes Bokros Sándor földbirtokos ur veszi jövendőbeli házastársul nagyságos Widlicsek Venczel főadószedő urnak kisasszony leányát, Vandát.

Ott helytt ült éppen a tekintetes Vörös-familia erdőstöl-bokrostól, ott ültek a város első előkelei: a német urak közül löbben, még a főbiró is; de ugyancsak ott ült a Bokros-familia is, az örömatya, ki e székön soha nem remélt, drága alkalmatossággal szívből boldog könyeket sirt. Közbe-közbe fölpillantott a helybeli compossessorokra, alkalmasint azon, helyén levő gondolat-

tal hogy no édes lelkeim, most már én is közibétek tartozom. Nem tagadhatom el, odanézett a régi komáékra, szomszédasszonyokra, gyermekkori barátnőkre is, de már ezekre bátran, egyszer-smind nyájasan, a mint szerény szívnek kell, mondván: azért ha az isten engemet így föl-emelt is, eljöhetek ám hozzám vagy egyszer. Ki tudja, hát ha még a ti leányaitoknak is komendálhatok valakit. Most már majd tehetem.

Hanem tekintetes Vörös Gábor ur széke igen égett, mert a kevély, gazdag ember mindegyre föl-fölállott s nézett keményen a főbiróra, ki a helyett, hogy egész lelkében megilletődött vol-

na, mindegyre vörös bajuszának széleit nyaldosgatá.

Vörös ur egyszor odatekintett Bokrosnéra is, mérges tekintetével világosan kifejezvéen e szavakat: ne félj, mert azért mégis az én vöm lesz az első ember. Különben majd megtanítatom én még azt a nyalka, bolond fiadat!

S az indulatos ember, mint valamely ürüt, szerette volna összedarabolni azt a fajankó főbirót.

András is ott ült, de most nem a rektor mellett, hanem a nösülni nem szándékozó legények padjában. Érezte, hogy anyja nézi, mintha örvendező tekintetet várna fiától e ritka eseményre. Azonban ő belebb húzta magát bundájába, és teljességgel nem igen ohajtott találkozni anyja kémlelő tekintetével. Nem tagadhatta: egy kissé megütődött e hűen, mint a mely előtte is lehetetlennek látszott, de nem érzett szívében semminemű keserűséget. Gondolta: a ti világotok már meg van nálam nélkül is; meg lesz talán az enyém is az istennel. S a mihályi szép, diszes nagy templomból — úgy képzeletben — átült egy kissé a kis ócska iszlói szentegyházba.

A meglepett népség különféle érzelmek és gondolatok között oszlott ki a templomból. A szegényebb rész sietett kifejezni örvendező hálaalkodását a nagy szerencse fölött, s körülfogta Bokros Mihályt, ki mint valami szent, úgy osztotta áldását jobbra-balra a hízogó tömegben.

— Oh! lelkem — hogy is mondjuk már ezután — erőlködött apró, szürke szemével egy piczi orru kovácsné, — micsoda különös ... hm, hm!

ajh, ajh! Hiába, a kit az isten szeret, fölmagasztalja, azt szokták mondani. Igaz is.

S hogy a hatás annál erősebb, szívet átjáróbb legyen: a hálálkodó asszony egy könyvet erőszakolt ki szemeiből.

— De azt mondják, — szólt oda egy másik zöld-vikleres asszony, — a másik meg valami gazdag papleányt venne el feleségül; hogy már meg is kérette volna, de már meg is vették volna a Pécsiné házát a temetősoron, s ott fognának lakni. De csakugyan láttam is mostanában arra járni sokszor Andrásját. Jól van no, — gondoltam, — hagyjon benneteket az isten, szomszédunk lesztek.

Azt mondom, — szólt oda erőnek erejével a nagyasszony fülébe, — ha urileányt vehet, parasztot bizony né is vegyen. Én se voltam parasztleány, csizmadia volt én nekem minden nemzetiségem. De hogy leszegényedtünk ... hát no!

S a többit elvégezte sóvágy, eres kezeivel.

Bokrosné ténsasszony indulatában majd feltaszította ezt a tolakodó asszonyt, ki neki gazdag papleányról beszélt. Igazán az egész mai boldog napban ez volt a keserű csepp.

Jöttek a szegényebb paraszt-asszonyok is, kiknek férjeik a Bokros-család arató, kaszáló munkásai voltak. Ezek is kitettek magukért. Nincs az a dicséret, magasztalás, a mit szegények hamarosan el ne hadartak volna. A gazdagabbak — mintha észre se vették volna Bokrosnét — elhúzódtak, vagy legfőlebb távolról integettek félfejjel, s abban a félfejben is volt annyi guny és irigység, a mennyinek egész fejben se kellene lenni.

Mig Bokros Andrásné egész diadalmenettel

huzódott fel az öreg-utczai uri porta felé, az uri portán heves disputa folyt.

A nagysás adószedő ur nem volt egy véleményen feleségével a főbb pontokban. Nevezetesen ő nem ohajtotta ezt a házasságot, s ki is fejezte ez iránt való nehézségeit.

— Mit akarsz ezekkel a paraszttal? — kiáltott a férj, vörös, szeplős kezeit morzsolgatva.

— Mit? — válaszolt a nő, egy tulajdon rozszant zöld bőrdívánon hintázva magát. — Azt akarom, hogy legyen mit ennünk.

— Neked az is a gondod egész nap.

— S talán neked ártok vele? a tiedet eszem? Eszem ezekét az emberékét, a kiknek van. Ez a ház az enyém, tudod? Hallgass, ugy se fizetél még házhért, s nem is fognál. Fizetésedet ki huzza? Én? Eredj. Dehát csak harmadát? Nem Wetzmann teszi-e el helyettünk? S még te akarsz szegyenleni, hogy Vanda egy paraszthoz megy nőül? Különbön ne busulj, addig marad férje, mig én akarom. Ha terhünkre lesz, elválasztatom őket. Látod, hogy az a bubos parasztasszony hogy örül? Légy hozzájuk nyájasabb. Megérdemlik. Ők tartanak, ők ruháznak, s ehol, most mindenüket odaadják. Áldd érte az istent, a ki vetett elébünk egy bolondot.

— De Vandát elvette volna Weidinger ur, — szólt engesztelékenyebben a nyomós okok után, de azért mégis tépelődve a férj, — s ő a hivatalban épen utánam következik. Ha én fölebb megyek, állásomba ő lép. S ő kifogástalan férj lett volna. Ezzel az emberrel mit csinálsz?

— Venczel, mondjak valamit? Te mi voltál?

Lassan mondom: takácslegény. Ne félj, nem mondom senkinek. Hanem igen-igen, huzd meg magad, édes jó Venczel.

— Mili — szól egészen lefegyverezve a férj,
— nem elég már, hogy Netti és Babett is hogy mentek férjhez?

— Nos? egyik korcsmároshoz ment Selmezen s jól él, a másik egy mészároshoz, s ez sem cserélne velünk.

— De milyen szegények! — kiáltott fel a férj.

— Szerezzenek! — volt az okos válasz. — Ah!
— kiáltott a nagysás asszony. felugorva, s a belépő Bokrosné ténsasszony felé sietve, — hát megtörtént?

Bokrosné hálás könyvek között ölelgette, csókolgatta leendő menyének anyját.

A kevély nagyság ur nem tudott magán uralkodni, valamit mormogott s kiment.

Ő sokat adott az újszármasra.

E fényesen megült nagy nap után gyorsan s nagy erélyvel folytak a Készülődések, azonban nem hallgathatom el, csak Bokrosné ténsasszony részéről.

A nagyság urék úgy gondolkoztak, s ezt ki is mondták, hogy nem bánják, jól van, legyen most minden úgy, a mint Bokrosék ohajtják, vásároljanak most ők itt a közel Pestről, majd később fölmennek Bécsbe, s ott aztán ők, azaz Widlicsek urék fognak vásárolni.

Ebben maradtak.

Nem sokára érkeztek a drágábbnál-drágább butorok az új nagyság asszony izlése szerint, s ékesítették az első szobát, a honnan a főadószedőek egy szomszéd, tágas uri házba költöztek. Egész nap jöttek-mentek a nézők,

bámulók, s nem győztek betelni a drága bárony mobiliák magasztalásával. Bokros Mihályné — ki most már egész uri aszony volt — mindennap tiszta feketébe öltözött, hogy a különféle látogatásokat a nagyasszonynyal együtt ilendően fogadhassa. Még Vörös Gábor ur is elküldte embereit, hogy hozzanak hirt a drága portékáról. S mikor elmondták, milyenek, felkaczagott.

— Majd azt lássák meg, a mit az én leánynommal adok! — kiáltott a büszke ember.

Lassanként eljött a híres lakodalom napja is.

Ugy volt, hogy minden valamirevaló urat meghivnak, legyen az német vagy magyar, de parasztot, rektort semmiesetre sem. Bokrosné Vörös uramat is a parasztok közé számította, következésképp ez a tényszerűség nem lett hivatalos. A nagyasszony azonban szépen megmagyarázta, hogy urak közt a harágtartás nem divat. Azok, ha úgy kerülni meggyászemberezik, meg is pofozzák egymást, azután mintha nem történt volna semmi, összecsekkoloznak. Ezt tartja a műveltlelkűség és szívbéli finomság. Meg kell hívni Vörös urékat is egész családotól, mert hát ha a főbíró oda házasodik. S aligha úgy nem lesz.

Hosszas tépelődés után, de csakis azért, hogy ebben is az uri finom szokásnak hódoljon, elküldte a hívogatókat Vörös Gábor uramékhöz is, meghivatván az egész juhászfamiliát a nagysás főbíró ur kedvéért.

Az esketést, jöllehet, a menyasszony szülői is protestánsok voltak, nem a helybeli lelkész végezte, hanem egy távolabbi város híresebb papja, hogy az ünnepély ez által is még urasabb legyen.

Valóban olyan diszes uri társaság gyült össze a Bokros-portán, a milyen ott nem volt soha sem azelőtt, sem azóta. Ott voltak a német urak a főbirótól kezdve le a legutolsó irnokig egyenruhásan, kardosan, csillagosan, kevélyen. Bár nem volt ruhájukra írva, sem homlokukra, hogy: nagyságosak, méltóságosak, de azért tudta mindenki, hogy így kell őket hívni. Ott voltak feleségeik, leányaik, gyerekeik, nagyrészből kopott, szegényes ruhában, de jól kikenve, bodrozva. A festék meg volt adva minden ahhoz szokott arcnak illő mértékben, a mint ez az uri rendüeknél szokás. Volt olyan illat — husról, arczról, zsebkendőről való — hogy egy közönséges földmives, ki életében a jobbféle illatok közül csak majoránna vagy rozsmaring-illatot szagolt, ottól az áttört levegőtől bódulva tántorgott volna odább.

Tens Bokrosné asszonyság örömeiben-e, vagy csakugyan ettől a sok finom illattól, kétszer-háromszor is dühözött.

A helybeli és közel vidékbeli urak és asszonyságok külön oldalon foglaltak helyet. Német ruhában voltak ők is mind-mind, az akkori törvények ezt szabták a magyar ember háta is. Nincs róluk mit megjegyezni, legfőlebb annyit mondhatok, hogy a német asszonyságok gunyos hunyorgatással és ajkpittyesztéssel néztek a magyar asszonyságokra, a mit ezek természetesen nem késték ezeknek visszaadni.

Mivel már épen az uri szokásoknál vagyok, azt is megemlítem, hogy Bokros Sándor úgy ki volt készítve, hogy még a saját édes apja sem ismerte volna meg, ha történetesen máshol látja. Frakk volt rajta, fehér mellény, fekete nadrág,

sárga keztyü. Természetesen göndör haja most fel vala sütögetve, s úgy hullott alá homlokára megszabott formákban. Hegyesen, keményen állott menyasszonya mellett, olyanforma elszántsággal, mint a kit most rögtön föbe fognak löni.

Oh! hát a menyasszony? Mintha csupa fehér selyemből, csipkéből állott volna az egész. Majd elröpült, úgy ugrott-lengett, szinte mintha rögtön egy sebes német tánczra készülne. Magasan felfürtözte szöke, vöröses haján drága myrtuskoszoru pompázott, melyre azonban Weidinger ur — egy kopaszos, kövérfejü ur — egyszer-kétszer mintha mosolygott volna.

A nagysás főadószedőné is, ruhában volt tetőtől-talpig, de sőt még férje is.

Bokros Mihály azonban, valamint fia, András is, csak közönséges ruhákban posztó ruhájukban voltak, s ott állottak majdnem a konyhajajtóban.

Az egyházi szertartáson hamar átetek, s egy pár óra mulva következett a majd szinte éjfélig tartó vacsora.

Folyt a sok drága bor, de hogy! A német urak bezzeg megnyájasodtak, minden íz, porczika fecsegett, nevetett bennük. Az első pohár köszöntőt a főbiró ur mondta harsogó hangon németül a császárért és császárnéért, mint ezt a hivatalnokok és emelkedni ohajtó egyéb urak törvénye tartja. Talpra állottak mindnyájan s viharos német „hoch“-ok, „leben“-ek röpültek a levegőbe.

Bokros Andrásné ténsasszony, de tekintetes Vörös Gábor ur is láthatta, hogy ez már csakugyan uri társaság. Itt még a nyelv is más, nem

az a paraszt magyar nyelv. „Én uram istenem, — sohajtozék magában Bokros Mihályné ténsaszony, — dehogy hittem, hogy valaha az én szegény házam ilyet érjen! Ha ezt az én esküdt Bese László bátyámmost látná!” — Soda tekintett fiára, a völegényre, kitigen boldognak tartott.

Sándor pedig, a mint látszott, épen nem lehetett valami nagyon boldog. Ott ült ugyan menyasszonya mellett, de sem az nem igen vette őt észre, sem viszont ez őt. A nagysás menyasszony a német csillagos urakkal mulatott, azokra vetegette mosolyait, Sándor meg a hosszú asztal sarka felé nézegetett, a hol régi mátkája ült, sápadtan, szemlesütve, hallgatagon.

Az élő szemrehányást oda hozni a völegényi asztalhoz, nem jó az még akkor sem, ha az ember épen nem szerette volna is mátkáját. Sándor valóban maga sem tudta addig, míg a házhoz járt, hogy az egyszerű, félénk, alázatos, de szép, szelid arcú leányt szerette-e, vagy nem. Azt tudta, hogy ez a leányt soha sem bántotta meg; nem szaladt ki eléje, ha jött, de nem is szökött, ugrott, ha mint mátkájának át akarta ölelni derekát. Nem kínoztá, hol járt, kivel beszélgetett, pedig akkor nyalka legény módra ugyan sok helyt megkallódott; megelégedett azzal, ha esténként megjelent az ablak alatt a kis lugasban. Kérni soha se kért volna semmit; hozasson théát, hozasson czukrot, vegyen ezt meg azt; inkább meghalt volna, semhogy ilyeket mondjon. Ő csak szeretett forrón, hiven, változatlanul. Mindezeket akkor tudta meg Sándor, mikor azzal a német kisasszonynyal mátkásodott el.

Az ugyan nem volt félénk, meg se hagyta

magát csókolni vagy ölelni attól fogva, hogy elmátkásodtak. Azelőtt megengedte, még maga adta rá a felhívást. Szelid, alázatos se volt, hanem szeszélyes, haragos, féltékeny (holott ő mindennap találkozott Weidinger urral). Parancsolt, most menjenek ide, most amoda kocsizzanak. Neki zongora kell ám, mert ő nem paraszt, hintó, mert ő paraszt-szekeren nem jár. Fel nem ülne rá egy világért sem. Vegyen karpereczet, melltűt, urak közt így szokás. Ha ur akar lenni, tanulja meg azok finomságát. A nagyság kisasszony — a mint egyszer Sándor mozgolódni kezdett Weidinger ur miatt — azt is megmondta, hogy ő nem eselődik, hogy utána valaki leselkedjék. Teszi azt, amit akar, megy oda, a hova neki tetszik, beszél azzal, a kit szeret akkor, a mikor csak kedve úgy tartja. Müvelt nőknél ez így megy. Egy elegáns, nagyvilági urnő nem arra született, hogy neki csak egy férfi udvaroljon. És így mentek a tanítások.

S most Sándor mindezekre megemlékezvén, akaratlanul is összehasonlítá a régi mátkát s a menyasszonyt. Tisztán észrevehette, hogy Zsuzsika szebb, mint a menyasszony; hogy jobb, azt mindig tudta.

De nem merenghetett sokáig a szegény vőlegény, mert Muzsnay Almos ur rákiáltott, mondván: „Sándor te, ide hallgass, mert ezt a poharat anyádra köszöntöm!”

Bokros Mihályné ténsasszony boldog mosollyal felállt, mert azt hitte, hogy most is fel kell állni, mint mikor a császárnéért ittak.

Intettek azonban neki a jó német asszonyságok (gunyos nevetéssel), hogy csak üljön le. Most nem állnak fel, csak jót isznak.

S Muzsnay Álmos megeresztette a dicséreteket. Szólt a magyar hölgyeknek ország-világra szóló honszerelméről, közbetoldván e verset:

„Magyar hölgynek születni
Szép és nagy gondolat;
Magyar hölgynek születél:
Áldd érte sorsodat!“

-- Ilyen ritka erényű honleány — mondá — a völegény édes anyja, kit az isten édes magyar nemzetünk örömére, a haza boldogítására sokáig éltesse!

Csattogtak, csörömpöltek a finom borokkal színig töltött poharak.

Egy-két német asszonyság, kikből a bor a legszebben kivette már a kevélységet, felkelt, poharával odatolakedott Bokrosnéhoz s ott hardart neki valamit nagy szívélyességgel németül, mely után összeesekelöztek. Mások csak úgy intették, hogy *én is, én is.*

Bokros Mihályné ténssasszony, kit a nagy kitüntetésből származott öröm egészen szíven kapott, meg nem állhatta, hogy oda ne tekintsen Vörös Gáborékra, sőt még Sándor fiára is, könyekben uszó tekintetével mutatván és hirdetvén: „látjátok, ezek tudják igazán megbecsülni az uri vért!“ Illőnek is találta, hogy most meg ő keljen fel, s ő menjen poharastól együtt azokhoz a drága asszonyságokhoz.

Természetes, hogy e nem közönséges dolgot tekintetes Vörös Gábor ur is látta, ette is miattuk az irigység. De gondolta magában: „megálljatok csak, mennyire máskép, szebben, urasabban fog ez folyni az én kastélyomban! Ott lesz még csak az igazi uri közönség, de

nem ilyen paraszt Bokros-atyafiság, hanem ott lesz a megyei főnök familiástól, úgy intézem, hogy jöjjön négylovas hintón. Lássza meg legalább egyszer ez a paraszt, tudatlan nép, hogy voltaképp ki az első ember Mihályiban."

A büszke, kevély embert csakis e nagyszerű szándékok csendesíthették le valamennyire. Azonban ehol, megint felverték.

A sima arca, gavallér Weidinger ur emelkedett fel, szétfeszített mellel s dölyfösen kicsúcsoritott szájjal. Megmarkolta poharát, s valódi komoly szándéka jeléül azt mintegy odaszögezte az asztalnak. S szólt a legmorvásabb német nyelven:

— Egyesek úgy, mint nemzetek (nem tehettem, hogy tudományos alappal ne fogjon a dologhoz), igen is, uraim és hölgyeim (már csak magyarra fordítom), egyesek úgy, mint nemzetek akkor emelkedhetnek csak, ha bírnak a loyális magasztos érzésével. Főközpont és hatni, ez teszi az embert! Kezdet és vég, sőt ok és okozat, erő és anyag, különböző állapotok és világnézet... (A gavallér érezte, hogy e társaság nem méltó ily nagy germán eszme kifejtésére, azért is csavargatta nyakát, s markolászta a poharat. Megállott és magasan feltekintett, de a nehéz magyar bor lefelé húzta az üres fejet).

— Bruder, nur kurz und gut! — kiáltott nevetve a főbíró, s lökésre tartotta poharát.

Weidinger ur mosolygott, majd hangosan nevetett, a mint ezt az ittasság szeretetreméltóan magával hozza, s fordított egyet a dolgon.

— Jó tehát, — mondá, — rátérek e nagyszerű ünnepély hősére, s itt a pompás társaság előtt ezennel kimondom, hogy lelkemből áldom az

istent, hogy ily romlatlan lelkü, loyalis barátot adott nekem, a milyen az én legkedvesebb kebelbarátom, Sándor. Ily gavallérok — kiáltá nagy hangon, a menyasszonyra tekintve — az ausztriai birodalomnak, melynek határai terjesztessenek ki az óceánon (itt minden német hivatalnok ünnepélyesen fölemelkedett), ily gavallérok, ismétlem, a mi drága kedves ausztriai birodalmunknak csak dicsőségére válnak. Éljen!

— Éljen! — kiálták, s egy sereg poharas kéz löködött Sándor felé.

Weidinger ur — mint a ki érezte, hogy igen jó munkát tett — benső áthatottsággal hordozta meg tekintetét a pompás társaság uri részén (azaz a német osztályon) — különösen a menyasszonytól ohajtott egy-két valódi nyájas pillantást kiérdemelni, mit hálás elismerésül csakugyan meg is kapott.

A derék német gavallér — a mint ez a művelt német földön szokás, és nálunk is a részeg mesterlegényeknél — odament Sándorhoz s poharas jobbját amannak jobb karjába öltvén, így egész ünnepélyességgel te-tu poharat ivott. A pohár-kiürítés után két úgy mondva termett csók pecsételte meg a barátság szent-ségét.

Lehetett látni, hogy a poharazás rohamában itt is, ott is magyarok és németek között számos csókváltás történt. Még a kedélyes főadószedő ur is felkereste — igaz, teljes mámoros állapotában — apatársát, az öreg Bokros Mihályt, s azt számtalanszor a legszivélyesebben nyakon ölegette, simogatta.

Minden, de minden felségesen ment itt. A bar-na mestergerenda is örvendhetett, hogy hosszú

élete alatt ily mulatságnak lehetett tanuja. Azonban mint mindennek, a mi valóban dicső, e pompás lakodalomnak is meg kellett szakadnia. A német urak bizony nehezen is kelegettek föl, de mégis csak megindultak egyszer, nyájas, leereszkedő barátsággal kötvén ki, hogy itt többször össze fognak jönni egy-egy barátságos szóra. Ilyen derék magyar családot fel kell karolni mindenkép. Sándor mától fogva közéjük tartozik.

— Hallod-e ezt, Vörös róka, -- mondá magában Bokrosné ténsasszony édes önelégültséggel, — a fiam ehol csak olyan ur, mint azok, magam is csak olyan vagyok, mint azok az uri dámák.

Vörös ur pedig a nagy irigység miatt csak szédelgett. Fájt jó lelkének, hogy az a főbíró késlekedésével így megcsúfolta, ennek a boldog, kevély paraszt asszonynak ilyenképen sipot adott a szájába. Hogy fel fog-ez most látni! „De megállj, — gondola az elkéseredett ember, — mert majd nevetek én még rajtad!“ Ekközben indultak az uri asszonyságok is. Bokrosné ténsasszony lelkéből örvendhetett, mert a szó valóságos értelmében kézzől-kézre járt. Uri dámáktól annyi csókot kapni! Meg. igazán meglátszott rajtuk a műveltség, barátság, szeretet!

Sándor kezeit is ugyancsak szorongatták.

— Hallja, — szólt hozzá egy csontos, vékony-ujju, magas, sovány német asszony, — ezt a kedves gyöngé teremtest (a menyasszonyt) el ne hanyagolja ám, mert meghalna bújában. A német nők mind ilyenek. Eljövök, sokszor eljövök! — s itt a kifodorított ritkás haju német asszonyság nagyon is meleg tekintettel nézett a szép, erőteljes völegény nagy, csillogó szeméibe.

A nagy zajban, beszédben, kézszorongatásokban Sándor is odalopózkodott valakihez — a régi mátkához. Kezét nyujtotta (igy tanulta a németektől) a remegő leánynak, s nyájasan, egész őszinte megilletődéssel mondá:

— Kedves Zsusikám, tudom, vétettem, bár apád is nagyot hibázott. Ne haragudjál ... áldjon meg a jó isten!

S ha kínos boldogsággal is, de boldogabban csakugyan senki se ment el a lakodalomból, mint a szegény elhagyott mátká, ki még egyszer foghatta kedves szeretője kezét, s még egyszer nézhetett azokba a szép, nagy fekete szemekbe!

VII.

Mig az urak, tudniillik Bokrosné ténsasszony s az új familia fenekestől felforgatták a házat, régi rendet, gazdálkodást, a mint ők mondák, a czélszerűség szempontjából, s mig ez új mezőváros e nem remélt dolgokban a legalkalmasabb beszéd tárgyat kapta: azalatt az öreg Bokros Mihály szemlátomást komorodott, pusztult; került az embereket, s hol a kamarában, hol a szénapadláson vonta meg magát. Még András fiával se szeretett találkozni, mert azt hitte, az is a németek pártján van, s németet, urat látott mindenütt, s német szó hangzott felé mindenünnen. A konyhában német cseledek fecsegték; az istállóban német kocsis veszekedett a magyar béresekkal; a lovak német nevet kaptak, német szóra értettek, s még az abrakot sem úgy ropogtatták, mint azelőtt. Képtelenség volt szinte rájuk ismerni. Más volt a horkantásuk, más a kapálódzásuk, más a szőrük színe; a szerszámuk meg mint ha nem is szerszám lett volna, hanem valami német szabásu ruha. Az ökrök se voltak többé oly barátságosak, jámborak, szelidek, mint régebben, azokon is lehetett látni világosan, hogy elkevélyedtek. Nem is úgy néztek gömbölyű szemeikkel, mint az igavonók szoktak: alázatosan, hanem döllyfösen, mint az urak, nyilván azért, mert nem kötél volt a nyakukon, hanem láncz. Az öreg

„Talpas” is, a nagy, szürke komondor örülhetett ezelőtt, ha a folyosón a szalmaléka alatt nyugodhatott; most majd szinte az udvar közepén kapott egy nagy deszkakalitkát s onnan tartotta ki nagy büszkén lánczos fejét. Füttyengethetett most neki az öreg Bokros Mihály uram, a kutya oda se hederített. Hogy is tette volna? hiszen láthatta, hogy a háznál mások az urak.

A szegény öreg ember tépelődésében véletlenül oda tekintett a hosszú cserfagerendákra, melyek kifaragatlanul a nagy eperfa mellett heverték. „Azokon sem az én unokáim fognak játszani, tudom, hanem német urfiak, a kik azt sem tudják majd, hogy az öreg apjukat hogy hívták, milyen nyelven beszélt. Bugyogóban járnak, mint a zsidó gyerekek, tányérsapkában. De legalább ezt már én sem érem meg!” — tette hozzá az öreg szomorú elgondolkozással.

— Pedig azt hittem, — tűzé tovább gondolatait — hogy én viszem fel majd az iskolába, a templomban én mellettem ülnek, én teszem fel őket a lóra, én fonok nekik ostort. Uram teremtem, de ki az ördög is kuszált úgy össze vissza bennünket? Ni ehol a Fehérek, Lakatosék, Biróék most is csak olyanok, mint ezelőtt.

S az öreg ember mély gyűlölettel gondolt feleségére, sőt fiaira is. Beesett szemei a hosszú, tétova nézésben megüvegesedtek, sovány arczán mintha megfagytak volna a vonások, zihált, hörgött s úgy vélekedett, hogy az eljövő tavasz itt furcsa egy világot fog látni.

Nem is csalódott.

András — ki, a mennyire lehetett, még elvonnatabban élt, mint apja — egy kora tavaszi estén benyitott anyja szobájába. A máskor any-

nyira engedelmes, szelid ember hidegen köszöntötte anyját, a már akkor egészen uriasan öltözködött asszonyságot, s kérte, hogy egy pár szóra hivatná át Sándort is. Olyan a dolog, hogy jó, ha az is itt lesz.

A kevély anya, ki egy kissé kezdte már unni az uras életet s a tulsó házban lakó atyafiakat, döbbenve nézett a fiu komor arczára, de nem szólt sértően, sőt sietett behivatni a haszonbérló vagy földbirtokos ténsurat.

András régi, egyszerű földmives módon volt öltözködve, Sándor pedig, mint a hivatalnok urak, német ruhában.

— Sándor, — kezdé a szót nyugodtan András, — te ugy-e, itthon maradsz a háznál?

— Most még itthon volt a rövid, élesen ejtett válasz.

— Én elmegyek innen.

Egy pillanatra mind az anya, mind Sándor megütödték, majd hogy zavárukat eltitkolják, szinte egyszerre szóltak.

— Jól teszed!

— A temetősoron vettem egy kis házat, a Náczi kovács házát.

— S miből ugyan? — kiáltott az anya.

— Nem az édes anyáméból. Aztán lopáson engemet még nem kapott senki.

Egy pár perczre csöndesség lett, mialatt az öreg Bokros Mihály is behuzódott a kemence mellé, sőt nagy magaillegetve az uj asszony is beugrott.

— Megházasodom! — szólalt meg újra András.

— Ah! megházasodik? Ah! az szép lesz, nagyon szép! Mondja, kit vesz el?

S a fiatal, czifra uri asszony nevetve kapaszkodott férje karjába.

— Az is meg lesz annak idején, most beszélhetünk másról.

Sándor villogó tekintettel nézett bátyjára, mintha mondta volna: „ezzel az asszonynyal finomabban beszélj, te paraszt!”

— A lovak a kocsival — a bintóról nem szólok, mert az a tied — itt maradnak; nem bánom, maradjanak itt az ökrök is, de azt a két soványabbat elvinném, nekem azok is jók lesznek. Szekeret se kérek, csináltatok magam. Egy pár rideg jószágom van, eladom, majd kikerül belőle egy s másnak az ára. Nekem most eleintén különben se sokra lesz szükségem. Maradjon minden úgy, a mint van, osztózni nem akarok. Az ökröket is csak úgy kérem, kölesön egy kis ideig, míg magam veszek.

Sándor mosolygott, az anyára erre bátorságot vevén, kaczagott és csapkodott kezeivel.

— Ugyan kinek a házában vagy? — kiáltott indulatosan az anya.

— A mienkben.

— Az enyémben. Itt senkinek semmi joga.

— Csak a fiainak meg a férjének, meg laskánkint egy csomó zsidónak.

András fölvetette fejét.

Az öreg Bokros teljes kiengesztelődéssel ment fiához, Andráshoz, odaült mellé, s úgy várta örömmel a harczot.

— Jól beszéltél, András! — mormogá az öreg, de e gyöngé szó szerencsére nem hallatszott, elnyelte erősebb hang.

— Kitakarodol innen mindjárt! — toporzékolt az anya.

— Nem!

— Ki meri itt anyámat sértegetni? — pattant fel az uj ur.

András nem válaszolt, folytatta a saját dolgát.

— Te Sándor elhagyod a bolondságot, ideje már, láss dolgod után, mert egyben megütik a házad előtt a dobot. Néztem eddig, a mit néztem... elég!

Sándor villogó szemekkel ugrott bátyja elé.

— Hadd el, öcsém, velem nincs miért úgy leghénykedned, keress magadnak más társat. Birkózd le a bolondságodat, azt én is megköszönöm.

— Vigyázz szavaidra, paraszt, mert egyikünk itt hal meg! — üvöltött az öcs.

— Ül le csak, öcsém, csendesesen, eligazíthatunk ugyanis mindent egymás után. Látod, azért se haragszom, hogy parasztnak mondasz, mert az vagyok. Hanem te tudom, haragudnál, ha azt mondanám, hogy ur vagyok. De én nem sértegetlek, mert nem is érek reá.

Sándor ütésre emelte kezét, de a fiatal asszony átkarolta férjét, és sikoltva kiáltozott segítség után.

— Ne féljen a sógorasszony, — szólt szeliden András, — én állok arról jól, hogy itt még a haja szála se görbül meg senkinek. Maradhat nyugodtan, ismerem én a maga urát.

— Tudod-e, hogy vasba verethetlek, ha csak az ujjadat mozdítod?

— Tudom, Sándor öcsém, hogy ne tudnám; hiszen látod, tisztellek is, mert ha feleségedet nem nézném, ilyen magaviseletért csak meg-

igazitottam volna rajtad egyet-mást. Hanem most azt mondom, csend és békesség. Végzem úgy is.

— Akarom is, hogy végezze.

És Sándor, mint valamely győztes fél, kevélyen simította meg arczát s bodros fürteit.

Ismét egy kis csend következett.

Az öreg Bokros Mihály, András fia mellett visszanyervén bátorságát, azt hitte, hogy most már ő is szólhat.

— Itt egyik rész fiam, András, a tied, a másik Sándoré! — szólalt meg az apa.

— Egy falatot sem osztunk, — csattant fel Bokrosné, — nem itt egy falatot sem! Mig én élek, addig itt az ur én vagyok.

S az öreg asszony szeméi villogtak, mint egy haldoklóé, a ki élethátra küzd. Felugrott székeről, odaült Sándor mellé, pápaszemét felcsatolta, hosszú orrát előre szögezte, s így folytatta tovább kemény szavait:

— Dehogynem én megint kolduljak? Azt a vén, tehetetlen, bolond apádat elbolondíthatod, hanem engemet ugyan soha! Eszemen vagyok.

— Jól van, édes anyám, hiszen látom, hogy eszén van, azon is volt mindig.

— Azon én!

S az asszony husos, kövér öklével az asztalra csapott.

— Én egy betű osztást sem akarok! — folytatá András csöndes hangon.

— Mert hogy hiába is akarnál.

— Ugy van! — kiáltott bele Sándor.

A fiatal asszony kezeivel fogta le férje száját s németül gyügyögött neki valamit, a mit az alkalmasint nem értett. De Sándor úgy tett,

mintha szót fogadna s felesége kedvéért egészen lecsöndesednék.

— Azért mondtam, hogy maradjon minden úgy, a mint van.

— Mert hogy úgy is marad! — szólt Sándor is, az anya is.

— Csak az ökröket...

— Nem, — kiáltott az anya egyre rikácsolóbbá váló hangon, — itt minden az enyim. Itt minden Bese-jószág.

— Az, Bese-jószág! — hangzott Sándor szava.

— Azt elviheted, — mondá hörgő nevetéssel Bokrosné, — a mit apád hozott.

— Nem kell hát semmi, édes anyám, látom, én nem a maga fia vagyok, azért megélünk békével.

— De én, fiam, veled megyek! — ugrott az öreg ember a távozni készülő András után.

— Velem, édes apám!

S András fölkel, s a lehető mérséklettel kiment a szobából.

Ezen az éjszakán nem igen aludtak az urak a Bokros-háznál.

Bokrosné azon való félelmében, hogy őt az éjjel még meg is ölhetik, átkérezkedett menyéhez, hogy ott alhassék. Simogatta, csókolta menyét, kedveskedett neki mindennel, régi ezüst tányérokkal s nagy mentegombokkal, s kérte, hogy becsüljék meg, szeressék, ne hagyják (a büntudat úgy elérékenyítette, mondhatná valaki), mindent, de mindent rájuk fog hagyni. Azt a parasztot kitagadja, az nem is az ő fia, azt nem is lehet, hogy ki nem cserélték. Egy csepp sincs benne a finom Bese-vérből. Még az arca is olyan durva, a szemei mint csak egy tol-

vajé. Igazán minden jótét léleknek félni lehet tőle.

A fiatal uri asszony a kézzelfogható ígéretékért megnyugtatta drága anyósát. Igérte, hogy apjával el fogja csukatni azt a gonosz embert egy vagy két évre. S ha csakugyan merne valamit tenni, örökre is.

Lehetetlen csak elhinni is, hogy ily rettentő fenyegetésnek örvendhetett az anya, pedig úgy van. Bokrosné nem bánta volna, ha Andrást soha se látja. Eszébe jutottak a nyers, sértő szavak, hogy : a dobot még meg is üthetik a ház előtt, hogy ehhez a házhoz még a zsidóknak is van jussuk, hogy Sándor mondjon le a bolondskodásról s lásson munkát után (bizonyosan paraszti munka után). Igen is, ily dolgok, ily sértegetések egy jó anya szívében nagy mértékben képesek elkészenítenek, képesek odáig is vinni, hogy az anyai szív az ilyen fiút örömezt adná örökös rabságra.

Különben nem tudom, jól fogtam-e fel a dolgot?

Egész éjjel lehetett hallani, a mint az anya odabeszélt fiához, menyéhez, indulatos szavakkal .nagyarásván, hogy : mi az apjuké. S holmi dib-dáb rongyokat említett, zsákokat, melyekből már foltnak való sincs, ponyvát, szűrte, egy rossz szekeret, s valami rég elhasznált lószerszámot.

— Itt mig élek, én vagyok az ur, és ti, gyermekeim! — tevé hozzá az anya hizelgő hangon (ez utóbbira nézve nem így gondolkozáván). Mit? még annak a rongyos pappleánynak adjam? mert tudom, hogy azt akarja elvenni. Ha

mégis valami igazi jó vérből való uri leányt hozatott volna házamhoz, a milyen te vagy, kedves menyem. De így!

S esufolódó szavakban tört ki, melyeket kacagással kísért.

— Mondjad anyádnak, — sugta oda a meny férjének haraggal, — hagyjon már fel örökös locsogásával, hiszen nem lehet aludni. Kiveri a jó álmot szememből.

Sándor mondott valamit anyjának.

Ezt Bokrosné úgy értette, hogy ne bántsa már őket, Andrásékat; s most csupa kedveskedésből még főlebb kezdte. Rendre számította a Bese vérrokonait, a kik mind különbek voltak, mint akármely pap vagy afféle kurta ur. S most egy bolond így akarta meggyalázni a familiát egy czafattal, egy dologtalan teremtéssel.

— Nem, abból nem lesz semmi, — kiáltott, fölülve ágyában, — az ide be nem teszi a lábát! Ha már épen meg akar házasodni a vén bolond, majd szerzek én neki feleséget, hogy megemleget érte még a haló földemben is.

Igy folyt odabenn az éjszaka, hol föntebb, hol alantabb pörlekedéssel.

Sándor elaludt, mint a ki előtt ilyesmi nem volt szokatlan, de a fiatal asszony sehogy se tudott megnyugodni, többször mérgesen kiáltott fel németül:

— Bitt' um bitt' um . . . der Teufel, der Teufel. . .

Az öreg asszony ilyenkor oda figyelt, s gondolván, hogy a menyecske férjét költögeti, mondván: „ne aludj, állj fel, állj fel,“ átszólott:

— Hadd el, galambom, hadd aludjék, neked beszélek én, lelkem!

S még bizony sokáig folytatta a beszédet, ócsárolva a koldus papokat és dicsérve az urí rendet, a melyhez tartozott most már ő is fiastól.

A holdvilág a könnyü vékony tavaszi felhők közül be-bevilágított a szobába, és lehetett látni, hogy a vén asszony mennyire kikelt ábrázatából. Sápadt volt, ajkai az erős indulattól megkékültek, szemei mereven állottak, és csodálatos vörös fénnyel néztek a gerendákra. Igazán úgy viradt meg, a mint lefeküdt.

András sejtette ugyan, hogy lesz valami, ha a régóta tervezgetett beszélgetésre tér, mert tudta, hogy anyja házasságának nem örül, de ily szívtelenségre még se számított. Kifeküdt az istálló elé a kis szalma-ágyra, hol egy idő óta anyja edes óráit töltött a jövő színezgetésével: igyekezett visszanyerni nyugodtságát, lemondott mindenről és nekifogott a verejtékes szegénységnek. Maga elé képzelte a kis rongyos kovácslázat a temetősoron; rendezgette, igazgatta, s abból az égető indulatból, mely anyja szívét odabenn az uraknál úgy tépedeste: ő a nagy rendezgető elfoglaltságban alig érzett valamit.

— Fiam, — szólalt meg egyszer valami nyöszörgő hang, — azt gondoltam, ide ülök az ágyad szélére, én már úgy sem tudok aludni. Nem kell nekem nagy hely, csak ennyi, úgy ni! No lásd, most hogy kiszorítottalak a helyedből.

S az öreg ember fogai vaczogtak a tavaszi csipős hidegtől s a belső izgatottságtól.

— Veled megyek, fiam, én is. Nem jól megy itt a dolog. De mondtam én mindig, házasodjál meg, nem tetted. Most nem így állnánk. Tudod-e,

már anyád a földeket adogatja el? Hanem erről ne szólj, én is csak úgy hallottam. Te szólhattál volna, mert te voltál a gazda, a kenyérkereső. Én, tudod, anyáddal soha se kötöttem ki, szégyenlettem volna, ha a falu megtudja, hogy mi is csak úgy veszekedünk, mint mások. Hallgattam. Ugy-e, jól tettem? Beszélni ezüst, hallgatni arany. Ezt választottam. Ugy-e, fiam, ha megházasodol, ezt teszed te is?

S Bokros Mihály kételkedve nézett hallgató fiára.

— Hadd el, fiam, azt mondd magadban: nem jól beszélek, az lett volna a kötelességem, hogy ezt a nyelves asszonyt törjem meg derekasan. Szabjak neki rendet. Hiszen ha a Dunát lehet regulázni, akkor csak egy asszony nyelvét is lehet talán. Ugy-e, fiam, így kellett volna gondolkoznom? Jól mondd. Így is gondolkoztam. Hát miért nem lehet így? Miért, ugy-e?

S az öreg, ősz ember mosolyogni akart, de a szemek készebbek lettek volna sirni.

— Hát fiam, úgy van az, — folytatá az öreg, — nagyon szerettem az anyátokat; nem is vettem észre, hogy hallgatok, mikor lármáznom kellett volna. Azt gondoltam: ha öregszik, csöndesedik, s majd egyszer milyen jó lesz, ha elmondhatjuk: legyen hála isten ő szent felségének, mi nem veszekedtünk soha, még azt se mondtuk egymásnak, te ilyen, te olyan. No, hát nem jól gondolkoztam, András?

— Jól, édes apám!

— No, most már én mondom, fiam, hogy nem jól gondolkoztam. Ehol, öreg koromra mégis veszekednem kell, vagy el kell szöknöm a háztól. Mert ha te elmegy, én is elszököm. Aztán hova

szököl? Ha itt nem maradunk, ezek a németek mindent elpusztítanak. Már a pincze is üres, a kamara is üres. Most telik még majd meg anyátok feje, ha eddig üres volt. Teremtő isten, ez az asszony koldus lesz!

S az öreg ember nem tartóztathatta vissza mecsorranó könyeit.

— Te András, te sokat hallgatsz, te olyan vagy, mint én. Fiam, ne légy olyan. Csapj szét ezek között a jövevények között, mondj egy-két igaz szót anyádnak, hiszen úgy tudsz beszélni, ha akarsz. Az előbb a lelkem örült, mikor veszedtetek, hogy no ehol, hála isten, ez a gyerek csakugyan eligazít most mindent. Épen utban voltál. A legjobb szókat mondtad ide is, oda is. Szépen ment minden. Raktad őket érdemök szerint, azt a boldog szegény Sándort is. Az oda van! Abból nem lesz többet ép. Minden rendesen volt, mondom, s egyszer csak megfordultál. Épen, mint én szoktam.

— Nem, édes apám, nem fordultam meg, csak nem tehettem mást.

— Épen, mint én. Én azt mondtam mindig, hogy nem tehetek máskép. Így hát nem is vagyok hibás. Hanem te hibás lész, fiam, ha ezeket a boldogtalanokat magukra hagyod.

— Hát pereljek anyámmal? — szólt indulatosabban a legény; — törvénykezsem vele?

— Azt nem! — mondá egy kis vártatva az öreg.

— Nem, ugy-e? s pedig ezeket nem lehet máskép megállítani.

— Hát mit csinálsz?

— Dolgozom.

— Én is.

— Velünk lesz az isten.

— Velünk.

S az öreg ember mintha érezte volna, hogy most már mindenképen védve van, lassankint elcsöndesedett. A fáradság, kimerültség elzsibbasztották tagjait, oda huzódott egészen fiához, szinte belekapaszzkodott, s elaludt. Aludt majd egész viradtig. Vele volt fia és — az isten. András igazán úgy is ült a szalmaágy szélén, oly éber gonddal, mintha tudta volna, hogy a jó istennel ül egy széket. El nem aludt volna a széles világért.

Van az emberben valami, a mi nagy, becsületes elhatározásoknál kiül a homlokra, kiragyog a szemekből és tiszteletre indít. Ez a hatalom még ellenségünknek is parancsol, úgy hogy az akarva, nem akarva leüti fejét, és félve megy el mellettünk. Ezt a sajátos tisztelet- és félelem-nyilvánítást érezte ma is András is, mert anyja — mintha csak elvágta volna szavát — hallgatott, Sándor sima, előzőkeny hangon szólt egyet-kettőt bátyjához, s a németek nyájaskodtak vele, holott azelőtt alig akarták észrevenni. Még az öreg Bokros Mihályt se sértegették, hagyták, hadd járjon-keljen fia után. Általában a reggel hűvös szelével, ragyogó világosságával sok mindenben változtatott. Azt lehetett hinni, elmúlt az egész viszálykodás, s meg van a béke.

Egyébiránt ide jegyezhetem: állandóan durvák és haragtartók csak a művelt, nagyvilági emberek között vannak, a műveletlenebb szívek könnyebben tudnak feledni és várni.

András ezentul úgy tekintette magát, mint a ki nem tartozik az ősi házhoz, csak vendég, el-

tünt jövevény ott. A napnak egy részét a temető soron töltötte a kis kovácsháznál. Akadt ott igazítani való elég.

Egy alkonyaton, midőn éppen hazafelé akart kerülni a kertek alatt, egy 14—15 éves barna leányka állott eléje lesütött szemekkel, félénken, mosolyogva, hadaró beszéddel mondván:

— Tiszteli szépen bátyám uramat Biró László édes atyám uram, tessék befordulni hozzám egy-két szóra.

— Most?

— Igenis.

S a leány szépmetszetű szemeivel föltekintett a gondolkozó legényre.

— Jól van, kis hugom, hát mehetünk.

András nem ment éppen jó kedvvel, mert a buzavitel óta egyszer se volt házuknál.

A mint beléptek a szobába, csak magát találták ott László bácsi, ki komoly, mintegy szomorú tekintettel ült a terített asztalnál. Nagy, kopaszos homlokán fesmitotta barnás szürke haját, a mit a földműves ember csak akkor szokott tenni, ha valahová urak elé készül, vagy templomba szándékozik, vagy valami igen fontos tanácskozásra indul. Vastag, tüskés bajusza is teljesen ünnepi állást vett, hogy a bekövetkezendőket mintegy az is jelentse.

— András öcsém, — szólalt meg csöndes, vontatott hangon a gazda, miután tisztességesen köszöntötték egymást, — nagyon elkerültél!

András megütődött az alapos vádon és nem tudott rögtön válaszolni.

László bácsi, mint a ki nem vétkes, merőn oda tekintett a legény ide-oda forduló arczára. Olvasni akart, és tévedné, a ki azt hinné, hogy

az egyszerű ember nem találja fel az arczon, a hajlások között az elrejtett betűket.

— Pedig én nem bántottalak. Ülje! Tudom, azt kellett volna tennem, mikor kijöttünk Izlóról, hogy dicsérjek mindent, mert észrevettem, — igaz, hogy későn, — hogy szereted a leányt. Hanem azt is tudhatod, hogy én isten ő szent felségének jóvoltából mindekkorig milyen ember voltam. Hazugság nem jött ki az én számon. Nem, öcsém, két szivet nem tartottam: egyiket a jónak, másikat a rosznak. Pedig láttam, hogy a világ nem tart velem.

András helyeslőleg intett fejével és szólni akart, de a bátya folytatta:

— Megmondtam akkor is: a pap szegény ember, s mostanában a hogy a németek viszik nálatok a gazdálkodást, valami sok te reád se jut. Aztán anyátok is isten tudja, meddig élhet. Elélheti, s mié van.

— Élje békességgel!

— De attól tartok, majd nem azzal éli, mégis eléli; jó segítsége ebben neki Sándor. Ugy gondolkozzál, öcsém, hogy a vege apád iste rád marad, meg anyád is.

— Anyám nem! — mondá hidegen, de nem haraggal a legény.

— Nem? — kérdé a bátya, mélyen oda tekintve András szeme közé. — És miért nem?

András nem felelt, csak nézett maga elé komoran.

— Haragusztok? Értem! Csak akkor ki ne béküljetek majd egymással, mikor annak a békességnek már semmi haszna sem lesz. Van ám olyan békesség elég. Megbocsátunk a halottnak is, meg aztán a koldusnak is, pedig egyik

minket akart halottá tenni, a másik meg koldussá. De örül az isten az ilyen békességnek, az ördög meg de bánkódik rajta! Különben jól van, hanem apádat csak oda veszed a házadhoz?

— Mert az eljő hozzám.

— Hanem majd nem megy-e el?

— Nem adok rá neki okot.

— De a feleséged? Lehet ám olyan feleséged, olyan uri vérű, mint a Sándor öcsédé, a ki nem ereszti asztalodhoz szülőidet.

— Nekem soha! — válaszolt a legény égő tekintettel.

— Kiveri a cselédokhez. . . .

— Az én szülőimet az én házamnál nem, míg az eszem helyén lesz.

— Hát ha az eszedet a kedves feleséged kedvéért magad toloú el a helyéről?

— Olyan felesége csak gazembereknek van!

— szolt a legény kalapja után nyulva.

— Azoknak, öcsém! Hanem azért nincs miért a kalapod után nyulni, jó helyen van az. Becsületes ember nem haragszik meg az igaz szóért. Nem azt mondtam, ugy van: hanem hát ha ugy is lehetne. Egy véletlen hajlás nemcsak a lábat ficzomitja ám ki, hanem a legbölcsebb észet is. Vagy talán nem mondok igazat? Azt kellene inkább mondanom: András, te olyan bölcs ember vagy, hogy soha sem fogsz bolondot cselekedni; a mit te kigondoltál, azon még az isteni erő sem változtathat. Nem, öcsém, még eddig nem éltem csalásból, nem tudok hizelegni. Maradj csak. Ugy, ugy! Már csak elmondom, a mit akarok. Kihagyjam-e a közepét?

— Ne hagyja, bátyám, — válaszolt a legény

tétovázó tekintettel, — egy betűt se hagyjon ki.

E bizalomért László bácsi egy pohár bort nyújtott vendége felé.

— Hát megházasodol öcsém, mert látom, abban jársz. Segítsen a jó isten. Mit csinálsz, ha olyan feleséget kapsz, a ki nem érti a te dolgodat?

— Ha szeret, megtanulja a kedvemért.

— Hm! — s a gazda fejcsóválva nézegetett vendégére. Egy pár perczig hallgatott. Kereste, hol kerüljön a dolognak, s hogy mentse meg a legényt. Előtte állott a példa, a Sándor házassága, de nem akarta emlegetni, nehogy sértsen. Láta, hogy András ugyanis ingerült. Azonban becsületes szive azt hitte, hogy neki mégis el kell mondani mindent, és pedig most. Fel is vette újra a beszédet.

— Mesterember nem vagy, hogy otthon ülj; földmives vagy te is, mint én, künn való munkával kell, hogy foglalkozzál. Ha szegény lesz, uri feleséged aligha lesz fele segítség.

— Ne bántsa, bátyám, hagyja el! — kiáltott közbe kedvetlen tekintettel, nyers, leszállott hangon András.

— Dehogy hagyom, öcsém, hogy hagynám! Hallgatod, nem hallgatod: nem épen csak a te kedvedért beszélek, mert te férfi vagy, hanem beszélek a feleséged kedvéért, a ki asszony, még pedig hozzátehetem: egészen magára hagyott asszony, olyan, mint az erdőben hagyott gyermek, a ki a vadaké.

— Hát isten nincs? — kiáltott fölemelkedve, sugárzó tekintettel a legény.

— Jó, hogy van, de emberek is vannak. Az

isten intézi a maga dolgát, de az emberek szeretnek a más ügyébe avatkozni. Te erről nem tehetsz, mindannyinak a kezét meg nem foghatod.

— Tudom. Nem. De hát. . .

— Ugy-e, mit csinálj? Maradsz annak, a mi vagy: földmivesnek.

— Hisz az maradok.

— Hát a feleséged mi lesz?

— Az, a mi én.

S András arcán valami égő pirosság terült el.

— Papeány-feleség, öcsém, ezt mégis gondold meg. Más az ő életük, a mienk is más. Ők ha szegények is, de urak, mi ha módosak volnánk is, csak parasztok vagyunk. Galambot varjuval egy párnak het láttál? Megállj, mondok egyet. Jársz-e a házukhoz?

— Járok.

László bácsi elgondolkozva bölöngatott egyet.

— Szereted-e?

— Szeretem.

— Hozzád megy-e?

— Azt gondolom.

— Akkor csak hozd haza.

S az ősz szemöldek alatt az óvatos öreg szemek szomorú sejtelmekkel méregették a legény bátor, élénk kinyomatu arcát, melynek hajthatlan tulajdonosa úgy látszott, hogy balsejtelmekről tudni sem akar. Holott a bátya szerint jó lett volna, ha akart volna tudni.

— András, — szólalt meg némi csend után a bátya, — a sok hiábavaló beszéd után, a mikkel fárasztottalak, még egy jó szót elfogadsz-e tőlem?

András intett fejével, ujjával, hogy erre kész.

— Tudod-e, hogy te annak a szegény leánynak most nemcsak férje, de apja, anyja, testvére, rokona, mindene lész?

— Az akarok lenni, László bátyám, mindene, az a koporsóig.

Volt valami az öreges legény hangjában, a mi a kételkedő bátyát most kedvesen nyugtatta meg.

A szemek összenéztek s a szivek odabenn kezet szorítottak.

— Légy is, öcsém! — folytató a gazda, s egy kissé gondolkozni látszott, hogy kimondja-e azt, a mi majd hát ha nagyon is úgy lesz? — Az is légy, — indult neki bátran, — mert itt ugyan nem lesz senkije is.

— Nem? — veté oda e szót eltagadhatlan megdöbbenéssel András.

— Nem! — lőn a kemény válasz.

— Hát régi ismerősei

— Azok lesznek ellenségei legelőbbször is. Szégyenlik majd, hogy egy parasztlegényhez ment, s rágalmazni fogják open úgy, mint öcsédet régi pajtásai. Kihez megy most Sándor? azokhoz, a kik lenézik, az urakhoz. Hát te kihez fogod vinni feleségedet? A mi asszonyainkhoz? Azt gondolom, ez még rosszabb lesz.

— Miért? — kérdé az ingerült vendég.

— Ha feleséged nyájas lesz, a mi asszonyaink kinevetik; ha kevély lenne, elhagyják.

— Ugy hát ne vegyem el, ha akármennyire szeretem is, s ha ő is akármennyire szeretne bár?

S gunyos, keserű nevetéssel fordult félre a megkínzott legény.

— Látom én, András, hogy jobb lett volna

nekem egyet sem szólnom, mert megint csak oda jutottam, a honnan elindultam. De ne haragudjál. Apád legénykori barátom volt, téged is mindig becsültelek, nem tudtam megállani, hogy el ne mondjam, a mi szivemen feküdt. Adja isten, hogy csalódjam.

S a bátya tökéletesen meg volt győződve a felől, hogy egyetlen betüben sem fog csalódni.

Néztek egymásra ismét szótlantul, s halkán, nesztelenül kinyitották a jövő ablakát.

VIII.

A német urak vidám életet éltek. Müvelt emberek tudják, hogy mikép kell használni az időt. A sok jó bor nem azért áll a pinczében, ha még csakugyan áll, hogy a gazda eljárogasson mellettük, hanem hogy éljenek vele egy kis jó világot; a pénz nem azért hever ládában, zacskóban, almáriom rejtett szögletében, hogy megpenészedjék, hanem hogy az okos ember az ipart, kereskedést előmozdítsa vele. A főadószedőné hivatalnok barátai előtt napról-napra szeretetesebb lön.

Valóban, az adószedő urék kitünő ebédeket adtak, melyeknél a főhelyet sokáig a nagy tiszteletben álló Bokros Mihályné ténsasszony-ság foglalta el. Dicsérték, magasztalták, ölelgették a német uri asszonyok. Bokros Mihályné lelke mélyeig meg volt hatva e különös szeretet által, s mindent elkövetett, hogy a szép Bese-familia hírét-nevét emelje. Többször értekezett Gáspár zsidóval, igen, mert el nem tudta volna hordozni, hogy az új pár pénz nélkül legyen. Különben erre nyájas csókjaival maga az új asszony is nem egyszer buzdította Bokros mamát.

Micsoda édes gyönyör volt látni Bokros Mihálynénak a sok uri ember között fiát, kit a tánta szabóné szavai szerint az isten is urnak seremtett.

— Ha eszem nincs, — kiáltott fel sokszor

Bokrosné ténsasszony, fiának szép jövőjére gondolva, — most ez a gyerek egy paraszt, elveszi annak a ravasz Vörös Gábor orgazdának a beteges leányát, s meg vagyok vele égve egész életemre. Soha sem tudom fölebb emelni, marad tudatlannak, mint a bátyja, parasztnak, mint az apja. Hanem a Bese-vér megmentett, hála legyen az istennek! Hadd irigykedjenek a tudatlanok, mert látom, ez a sok ferde szürös, gubás nép elemésztene egy kanál vízben, a miért az isten egy kicsit többre vitte a sorsomat.

Azért is hintót vettem, járjanak abban; ha fiam valami jó hivatalt kap, az a néhány eladott hold föld, megvesz a rossz szőlő, az a litvány nádas, az a kispenészes erdő majd megkerül. No hát eladtam, a magamét adtam el, — kiáltott önmagára Bokros Mihályné, — szeretném tudni, a magaméval miért nem tehetném én azt, a mit akarok. Azért meg van az én eszem.

Majd gyűlölettel gondolt férjére s Andrásra, kik sehogy sem tudták felfogni a nagy szerencsét. S még akadékoskodnak, osztolni szeretnének. „Nem, — mondá, — mig én élek, addig ugyan nem osztozunk. Ha nem akarjátok belátni, hogy én mindnyájatok szerencsésén munkálkodom, fel is ut, alá is ut. Tudom, ki lovalta fel azt a hóbortos vén embert, meg azt a drágalátos András fiát: azért sem engedek. Itt mindennek úgy kell történni, a mint én kicsináltam. Áldotok ti még engem a haló földemben.“

Meglehet, de most András mindezekkel mitsem törődött; követte ő is azive édes hívogató szavát, s elhatározta, hogy ha Sándor öcsese uri ember lesz az ősi portán, ő meg majd elmegy a maga emberségéből szegény napszámos, föld-

mives embernek. Hanem azért arról, a mit évek óta titkon tervezgetett, most már le nem mond, nem ezért a nagy világot se.

Majd azonban a mint öcscsének szerencsétlen házasságára gondolt, akaratlanul is tépelődve vetette föl fejét; előtte állott anyja, a kit bizonyosan kifosztanak a német atyafiak, s előtte állott atyja is tehetetlen öregségében, a kinek az ő bolondságaik miatt utolsó napjaira még majd annyija sem lesz, a hol nyugodalmasan meghalhasson.

— Egy szót, egy szót, egy utbaigazító szót valahonnan! — kiáltott a legény kábult agygyal, de utbaigazító szó nem jó ilyenkor sehonnan is.

Erezte, hogy sokat tudna beszélni valakivel, de az a valaki nincs send, legalább barátai, ismerősei között nincs; szíve hangosan kereste a tanácsadót, a bizodalmas biztatást, a ki meggyőzné, hogy a mit ő most cselekedni akar, őszinte és egyenes dolog. Nem egyszer jött arra a gondolatra, hogy még egyszer fölkeresi László bácsit, előad neki mindeneket úgy, a mint áll a valóság, s fölszólítja, hogy hát most mit gondol? Ugy-e, hogy elveheti a leányt; hogy boldogok lesznek; hogy észre se veszik, felesége parasztaszszony-e, vagy uri asszony; hogy van ilyen eset az övékén kívül más faluban is, és pedig akárhány? „Hogy ne volna? — kiáltott fel tusakodásai közben a legény; — s ha van is, ha nincs is: az a lány az én feleségem lesz. Meglátom én, hogy az isten nem hagy el bennünket!”

Természetes, hogy László bácsihoz nem ment el; sőt mivel ezeket elhitette magával, hogy a konok fejü ember bizonyosan csak abban jár,

hogy őt lebeszélje a házasságról, szinte szükségesnek találta, hogy Biró Lászlóval valóságos haragot tartson. Azért köszöntötte, ha találkoztak, de kerülte a vele való beszélgetést.

Haladt az idő: valamerre el kellett dölni a dolognak. Így gondolkozott András is, és elhatározta magában, hogy minél előbb megtud mindeneket.

Egy deczemberi vasárnap reggelen erősen megindult a havazás, oly sűrűn s akkora pelyhekben esett, hogy az emberek kénytelenek voltak föl hagyni a lapátolással. A templomba menetelre még a legistenfélőbbek sem igen gondoltak. Enyh helyre huzódott, ha huzódhatott boldogboldogtalan. A sűrű hófelhők miatt az ég majd egészen elsötétedett.

András ott állt a galérián az istálló ajtajában pöre ingben egy lapáttal s nézte, hogy merre nyessen egy kis gyalogútat. Hába nyesett, a hó betemette azonnal. Csukhárak néptelenek is lettek az utcák, s alig lehetett látni itt-ott bár egy-egy nagy hamvasba burkolódzó szolgálót, vagy egy béres embert, ki morgolódva vánszorgott odább az egyre vastagodó hótömegben.

— Ifju uram, — szólt vontatott hangon az öregebbik cseléd, ki sehogy se tudta elgondolni, hogy András mit akar a nyereggel, szerszámmal, — hova készíti azt a lovat? Ilyen időben?

— Ha megmondanám, bölcsőbb lennél-e vele?
— válaszolt András nem kedvetlenül, de külsőleg komor tartással.

— Én ugyan nem! — morgott a cseléd oly hangnyomattal, mely világosan, kifejezte, hogy: hanem te bölcsőbb lennél, András, ha békét hagynál annak a lónak.

Azonban András nem hagyott békét, nyergelte a lovat, ő tudta, miért.

Bizonyosan valami belső parancsoló gondolatnak engedett, de olyan gondolatnak, a melynek szót fogadni nem esik nehezen.

Kevés idő mult el, és András már ott törtetett az iszlai úton.

Messze be a sik térségen, a Duna mentén nem lehetett látni egy élő lelket; ült a madár odujában, s pipázott a róka vagy farkas egy-egy törött hid alatt meleg lehelletével.

A legény legyűrte kalapja szélét, szép varrásu bundáját kifordította, mintegy odaczövekelte magát egyenes, kemény tartással a juhásznyeregbe, s a többit odabizta erős, okos lovára, ki e megtisztelő bizodalomnak teljes mértékben meg is akart felelni. Mindegyik tíz-tizenegy óra között lehetett az idő, mincön egy éber szemü, vidám tekintetü cséled kiűvította előttük az iszlai parochia kapuját.

— Ithon vannak a kérdé mosolyogva, de lázas izgatottsággal a legény.

— A tisztelendő ur épen most prédikál, hallja csak! — s lehetett hallani az öreg férfiu éles, lelkes hangját. — Kisasszonyom odabenn küzködik a leányokkal.

— Nincs semmi baj? — tudakolá András, miközben lovát az istálló felé vezette. — Látogatók nem jártak?

— A bizony járt kettő is, valami jegyző a tulsó félről, meg a szomszéd káplán.

— Hm! — mormogott András, s egy kissé rendbe szedte öltözetét. — De nem felejtkeztek még el talán rólam egészen a tisztelendő urék? — tevé utána a kérdést az ifju ember.

A cselédasszony sugott valamit a legény fülebe, mire a jókedv szembetűnő lett mind a két arczon.

A zajra, lódobogásra kiszaladtak a kis leányok, s lett lárma, csevegés, kérdezősködés. András mindeniknek hozott valami apróságot, a melyet egyszerű ember falusi boltokban vásárolhat. Lett öröm egész a veszekedésig. Mire András be tudott jutni a szobába, két-három csere is történt, járással, kiabálással. A kis leányok nem hagytak békét nénjüknek, míg az a sipokat, dorombokat sorra nem próbálgatta s meg nem mondta, melyik a jobb, melyik a szebb.

Klára kisasszony természetes vidorsággal engedett a követeléseknek, sipolt, dorombolt, mint egy gyermek, s nevetett, mely szép fiatal piros arczát valami kimondhatatlan kedvessé tette. A komor, kárhozott lelkű András emelten csak mosolygott, s bizonyos tisztelettel és hallgatással nézte az igazságtevő nénet, majd lassankint átengedte magát természetes igaz érzésének, s a mogorva legény a gyerekek között olyan jókedvű lett, a milyen otthon soha se volt.

Ekközben hazajött a tisztelendő ur is, s nagyhangon kiabálta a folyosóról a cselédeknek, hogy annak a lónak tisztességesen kijárjon ám mindene.

— Isten hozta, öcsém uram! — szólt a lelkész belépve gyermekei közé, s odanyujtván kezét a legénynek. — Hát mikor? csak most, ugy-e? No derék! Nem történt semmi baj? Nem. Persze, persze, jól van, igen jól van. Nagy a hó? Tudom, régen is volt ekkora havunk. Nem baj. Hát édes szülői? Jól vannak. Az uj pár? Azok is. Köszönöm, öcsém, jól vagyunk mi is. No gyerekek, ti maradtok, mi pedig átmegyünk a mu-

zeumba. Gonosz egy hideg van. Nem fázik? No, az szép! Ez az én volt jobboldalam sehogy se bírja a hideget.

S az öreg pap végigdörzsölgette rossz jobboldalát, s arczvonásairól sokat kifejezett abból, a minek a csontok között csusz vagy köszvény a neve.

Átmentek a muzeumba, azaz a papi studirozó szobába.

— Mindjárt jövök, öcsém uram. Egy kis jó erős szilvórium, mi? Odanézőnk biz ott egy kissé a szemek közé.

S a derült kedélyű öreg magára hagyta az ifjut.

András végighordozta személt a kis szoba különös butorán; itt egy oszlop kapott táblájú nagy könyv — márnkiák — az asztalon, felnyitva, hosszú papírszeletekkel megjelölve; amott egy kis asztalkán pipatartó és szent edények, és egy nagy sütezőld zsidóságka; az ablak párkányán egy pár különböző nagyságu vonalozó, az ablaknyitó vason valami olcsó kalendárium lóg egy hosszú, rozsdás ollóval; a vastag zöld kemence mellett uralkodik a théka, megrakva olyan könyvekkel, melyek jóllehet firól-fira, vöröl-vöre szállanak odább, de azért fölötte kevés értékűek.

Állanak ilyenforma osztályokból: egy sor öreg prédikáció a tudós papok korából, a melyekből minden jóra való görög böles nevét meg lehet tanulni, valamint a görög és római egyesült mythológiát is; egy sor német izü kegyes elmélkedés és oktatás a göttingai, heidelbergai, tübingai papok korából, a melyekből meg lehet tanulni, hogy a Bileám számára igazán beszélt,

mert miért is ne beszélhetett volna, ha isten ő szent felsége úgy akarta; hogy ördögök minden bizonyossággal voltak, de jobbadán már kipusztultak, hála istennek; hogy az angyalok hány osztályt képeznek, és mint lehet ezeket rendszerbe foglalni a legnagyobb pontossággal és hittani mélységgel a német philosophia világánál; lentebb egy másik sor következik, hogy alkalmasabban kézügybe essék, a legujabb és legtucományosabb magyar prédikátorokból, no hanem ezekről nem szólok, mert sok derék ember betörné a fejemet. A théka legalsó fokozatát képezik az iskolai remekírók, régi cursusok, híres professorok után és halotti gyászbeszédek igen alkalmas beszédzatókkal ellátva. A legény ezen híres könyvek közül többeket megbökdösött szemével és ujjával is, és ennyi felhalmozott pápi tudomány lattára mély szomorúsággal gondolt ökreire kis gazdaságára és saját tudatlan együgyűségére. A buskomorság — kicsinységének öntudatában — bizonyosan erőt vett volna becsületes szivén, ha a tiszteendő ur a jóféle szilvóriummal idején meg nem érkezik.

A pálinka hatott és melegített, s az pedig tudnivaló, hogy a belső, szivbeli melegség bátorságot szül. Úgy történt itt is. A pap kezdett egészen őszinte lenni, mely szép vonás szeszestől nélkül is egészen tulajdona volt, András is bizodalommal tett néhány tiszteletteljes kérdést a szép könyvekre nézve.

— Már az igaz, kedves uram öcsém, — szólt teljes örömmel az öreg pap, — könyveimben drága kincs fekszik! — s egyet kivett a középső osztályból. Megveregette, megfuvogatta, s úgy

nyitotta ki az ifju előtt, hogy pillantson bele az is.

— Teszem azt, öcsém, micsoda szép hely ez! — kiáltott fel a tisztos öreg férfi, egy öttagu körmondatot olvasván fel a lélek halhatatlanságának bizonyos voltáról. — Ugy-e, felséges? Meghiszem! Nézzük itt, mit mond az istenről! — s olvasta elragadtatással. — Ugy-e, nagyszerű? Meghiszem. Emitt a halálról. Oh! be dicső, be dicső!

András nem sokat értett ugyan az egészből, de mivel az öreg tisztelendő szemeiben könnyeket látott, elérzékenyedett maga is. Szemeit lesütötte, s szive megtelt a legnemesebb érzelmekkel. Előre is igen-igen boldog volt abban a gondolatban, hogy ha ő Klári kisasszonyt elveheti, hányszor el fogja majd olvasni ezeket a szép könyveket.

A derék tisztelendő nem majd szinte úgy vette a legényt, mint egy fiatal lelkes tudatlan káplánt, s kifogyhatatlan volt a papi tudományok magasztalásában. Öreg szive éledt, hogy végre van, a ki előtt kibeszélheti magát, miután erre paptársai között úgy sem nyilik tér, s a legszebb argumentumokat hozta fel némely kétes csodák bebizonyítására.

— Így van az, öcsém, — kiáltott fel a lelkes öreg, az ifju vállára tévén kezét, — egészen így! Igaz itt minden, nincs ebben ördögség. Meghiszem! Tiszta itt minden és fényes, a papi tudomány sötétséget meg nem tűr.

S András szemei előtt elvonultak a darab kenyerekkel és kis halakkal jóllakó csoportok; a kánai lakodalmások, kik az itezés edényekből a legfinomabb bort iszszák; a tengereken száraz láb-

bal járó Jézus; a hullámokat sörényen ragadó Pál; Tamás, ki kezeivel tapogatta meg a feltámadás után a mester sebeit, a sebhelyeket; felragyogott előtte a damaskusi világosság, ama mindeneket átmelegítő, éltető fény, melyben színről-szinre látjuk az örökkévalóság urát, a kezdetet és véget, a mélységet és magasságot, az életet és halált, az ítéletet és irgalmat.

A két ember összetekintett, s az öreg és fiatal szemekből kitündöklött az őszinte, hamisíthatlan vallásosság.

— Meghiszem, — mondogatá az öreg lelkész az ebéd elkövetkeztéig többször édes meghatottsággal, — így élet az élet: az istennel! A föld minden javai mitsem érnek nála nélkül. Én tudom, mert nekem semmim sincs, de benne mindenem van. Van, van, nincs panaszom. Gyermekeim jók, egészségesek.

Midőn az öreg lelkész az utolsó szavakat kiejté, belépett csöndesen Klári kisasszony szegényes, bár tiszta műtőzetben, de igen-igenszép, fiatal, mosolygó arczaal.

A legény, mintha most látta volna életében először, erősen ráveté szemeit s kimondhatatlan édes érzéssel nézte a szép, hoszúkás, telt piros arczot, kék szemeket, sűrű szőke haját és kicsinyes ajkakát, melyeket még soha sem látott mosoly nélkül.

Odaát micsoda kellemes meleg szoba s terített papi asztal fogadta a földmives-legényt. Meglehet egyébiránt, hogy az ebéd korántsem volt oly dús, mint néhanapján a Bokroséké, de András itt minden falatot a boldogság tányérjáról evett, s e körülmény, azt gondolom, sokat ki tud pótolni.

Odakünn ezalatt szépen elállott a hó, hanem föltámadt a szél, tombolt, üvöltött, s ugyancsak derekasan. Nem csoda, december havában egész fiatal korát szokta élni a tél: erős is, hideg is, durva is.

Az alacsony papi hajlék törpe — itt-ott papirossal ragasztott — ablakai ropogtak, mint az ember dereka, mikor igazi markos kezek szorongatják. Azonban a jó ebéd mellett a szigorú időt fel se vette senki. Ott ült az asztalnál a jó isten is, s a hol ő ül, ott jókedv van és béke.

Mintegy három-négy óra felé járhatott az idő, midőn András az öreg pap tanuló-szobájából — a hol ebéd után majd, szinte elzárkózva sokáig együtt beszélgettek — nekigyuladt arccal kilépett, s egy-két szíves bucsuszó után lovára ült.

A legény szemérmesen, lesütött szemekkel emelte meg kalapját a nemes család előtt, nem igen mert tekinteni sem ide sem oda, de szívében annál több édes reménységgel gondolt Klári kisasszonyra.

— Ugy-e, édes apám, jó egy ember ez az András bácsi? — szólt egyik kis leányka, odasimulván atyjához.

— Meghiszem, fiam! — válaszolt az öreg pap, szemével a házak közül fel-feltünő lovas legény himbálódzó futását követvén.

— Eljön-e még máskor is? — tudakolá a kis leány.

— Kérdezzétek meg Kláritól.

Klári kisasszony elpirult, s hirtelen elkapta fejét a gyermekek tekintete elől.

— Apa, mit nevet? Klári néni is mit moso-

lyog? — kérde a kíváncsi leányka, hol apjára, hol nénjére tekintgetve.

— Eredj játszani.

S az apa — míg a többiek bevonultak — nevetve sétált egyet az udvar fagyos haván. Majd feltekintett a kitisztult égres törődött fényű öreg szemeiből — a meleg érzés szülte könnyeken keresztül — teljesen kitündöklöttek ama betük, melyeknek összege körülbelül ilyenformát fejezhetett ki: „Köszönöm, édes istenem uram! te hoztad házunkba, ha jónak látod, tedd vele boldoggá szegény leányomat!”

Este későn, mikor már az egész család lefeküdt, Klári kisasszony elővette írószerét s odakönyökölt az asztalra. Nézett hosszan, jól eső elgondolkozással, s kereste a legalkalmasabb szavakat és kifejezéseket, melyeket leírjon. Négyöt levelet is akart írni, kettőt két asszony testvérének, kettőt vagy hármat kedvesebb leánybarátnőinek.

Jegyzőné testvérén akarta kezdeni. Mit írjon, hogy írjon? Megkérték, egy derék, becsületes ifju ember... Kicsoda?

S a leány pirulva toltá odább az előkészített levélpapírost. Nem azt szégyelte, hogy parasztlegényhez megy, hanem hogy a néniék mekkorát nevetnek majd ezen. Szive erősebben vert, arca lángolt, kezében ingott a toll.

— Nem, Rózi néniéknek nem írok, ők kevésiek, örökké azok is voltak, nekik írjon apám! — s indulatosan tépte össze a már megkezdett levelet.

Egy kis gondolkodás után uj levélhez fogott.

Ez a molnárnénak, Terka testvérének szólt volna. Terka ura se ur, gondolá, csak mol-

nár, s nincs is egész malma, ennek tehát megírhatja az egészszet körülményesen.

Irt, irt, de egyszerre megakadt; eszébe jutott, hogy Terka barátságban van két-három szegény, czifra hivatalnoknéval, no azok még jobban kicsufolnák, hogy ő parasztasszony lesz. Nem, nem irok, nem is szükséges, üzenje meg apa szóval.

S a második levelet is eldobta.

Következett két pappleány, két öreges csufoló pappleány, a kiknek az ő tudtával még eddig egyetlen valamirevaló kérőjük sem akadt, de a kik rendesen megszóltak minden leányt, a ki ismerőseik közül férjhez ment. Ezeket Klári kisasszony eddig szerette, mert sajnálta őket, s különben jószívűeknek is tudta; most azonban ezekben sem bizott, tőlük is félt.

— Miért irjak? Kialtott fél a szegény pappleány egész leverten. *„Hátna nem is várja tőlem senki? Nem, nem irok, nem tartozom apámon kívül számolni senkinek, megyek ahhoz, a kit szeretek, becsülok, akár tessék valakinek, akár ne tessék.*

— Klári te, — szólt egyszer kívülről az ablak alatt egy hang, az öreg pap hangja, — mit csinálsz? Talán baj van, valaki beteg? Mi baj van, szólj?

Klári kisasszony hirtelen eloltotta a gyertyát, leverte a papirosokat s kikiáltott:

— Nincs, nincs semmi baj, valamit kerestem, csak feküdjék le apám, mi is aluszunk már. Vigyázzon, meg ne fázzék odakünn. Talán befütessek a muzeumba?

— Nem, nem, fiam, csak aludjatok. Azt hittem, baj van. No ha nincs, nagyon jó.

Az öreg tiszteletes ur el is aludt, de leánya sokáig írta még sötétben a leveleket, küldözte ide is, oda is; lassankint elfelejtette, hogy lehetnek oly rossz érzésűek és bolond gondolkozásuak, a kik őt talán ki is nevethetik, csak az állott előtte, hogy őt egy derék, jóra való ember kérte meg, s im hozzá is megy teljes szeretettel. Hát a nagy, uri német rokonságra gondolt-e?

IX.

Egy csipős, hideg, de különben szép tavaszi napon két-három mihályfalvi kocsi hajtattott be az iszlai tisztelendő ur udvarába. Odabenn tudták, hogy jönnek, mert nyitva volt a kapu. A vendégeket egész nagy csomó kíváncsi asszony, leány, gyermek, sőt férfi követte és fogadta bámész, nevető nézéssel. Itt-ott egy-egy éles, korlátlan torok hangos vivátozásban tört ki, mely ujjongatás faluhelyt lakodalomakkor elmaradhatlan.

A hol muzsika nincs, ott csak kiabálnak; a hol muzsika van, ott aztán tánczolni is, minden felszólítás nélkül. Itt csak kiabálni lehetett, hanem kiabáltak, kungogattak is, hogy majd fölverték a falut.

A tisztelendő ur apróbb leánykái vöröskör-möcskéikkel, hidegsipte piros orrocskáikkal és szépen kisimitott kemény szoknyácskáikkal mind ott bámultak, dideregtek a folyosón, és nagyokat ropogtattak a kezükben levő kulcsos kalácskából. Nézték ők is a többiekkel együtt a kocsikon ülőket.

Az első kocsi, melyet három jól felsallangozott és kendőzött ló huzott, hatan ültek. A hátulso ülésben ült László bácsi egész vasárnapi köntösben nagy báránybőr magas süvegvel, csokros fekete nyakkendővel s gondosan kifent hosszú bajuszszal. A nagy, drága bunda úgy volt vállára vetve, hogy a jőféle kék

dolmány és zsinóros nadrág illendően kilássék. Mellette egy barna nagykendős, sötét sárga vikleres sovány asszony ült, éles szemeivel rögtön felszámítva mindent: udvart, népet, ruhát, konyhafüstöt, de olyan komoly, hallgatag képpel, mintha ő talajdonképen észre se venne semmit. Szemben velük két csinos leányka ült: saját édes leányaik, Mariska és Lidike, díszes fehérben, alkalmatosan pántlikázva, mint a hogy a nyoszolyó leányokhoz illik. Ezek alig várták, hogy leszállhassanak és piros csizmáikat megmutathassák.

A második szekeren András ült a mihályfalvi rektorral, ki sovány, nagyorru szőkés arczával örökké mosolyogni szokott, mint a bölcsek, a kik örökség szerint bírják mindazt, a mi csak jó és egészséges e földi és anna mennyei világban. Ő bár — négy szemközt így is mondva — több oknál fogva haragudhatott András-öcsémre, mint a ki közelebb is találhatott volna magához illő társat, e lakodalomból most mégis nem maradhatott el. Ott ült tehát mint valóságos belső ember, dísznek — a völegény mellett. Érezte is fontosságát, mert mindenfelé nagyokat köszöntgetett és mosolygott.

Voltak még néhányan, egy ezermester kovács, a ki bolondoskodni jött, egy szegény kurtur, valamikor nagy halászó és vadászó, most csak nagy pipázó; de ezekről szükségtelen hosszasan beszélnem, annyival is inkább, mert ők a közönség figyelmét úgy sem igen kötötték le. Hát a rokonok közül? Oh, oh! Dehogy nem!

Jóllehet, Klári kisasszony és András is azon voltak, hogy a lakodalom minél nagyobb csöndben s minél kisebb gyülekezet előtt történjék

meg, a vendégek mégis igazán számosan voltak. Sokan megüzenték, hogy jönnek, mint szerető rokonok, másokat meg épen e hivatlan rokonok hoztak, ismét mások másnemű okokon és utakon jöttek, de megérkeztek pontosan mind a kiszabott időre. Most ott állottak együtt az első szobában, bátor, egyenes tartással, szemeikkel folyvást kémlelve, kutatva.

No és kikből állott a hívott és nem hívott község?

Legelsőben a jegyzőné testvéréből és családjából, s a molnárnéből, a molnár sógorból, egy nyalka molnárlegényből s egy velük jött vastag termetű, de fölötte ritka haju, szőke adó-tisztneből, ki azonban csupán a mihályfalvi német atyafiak iránti tiszteletből jött el. Eljöttek, ámbár sokat öszankodtak és nagyokat nevettek a parasztlegény atyáiban. A lakodalom oly czim, mely magában foglalja a jó evést-ivást, s ilyen kellemes időtöltésből nem örömet marad el az ember. Még a szegény papkisasszonyok is eljöttek, de ezek most a mellékszobába vonultak a menyasszonyhoz, s nagyratartó büszkeséggel onnan kandikáltak ki a szürös, bundás, zsiros haju paraszt atyafiságra, mely atyafiság egyébiránt észre sem vette őket. Volt még néhány szép gömbölyű termetű, egészséges, piros arczu jegyző és rektor kisasszony, kik még nem voltak ugyan eljegyezve, de minden órán várták az eljegyez-tetést.

A mint a násznép elhelyezkedett, néhány percznyi ünnepélyes csönd állott be.

Most László bácsi átadván bundáját a mellette álló kovácsnak, az öreg pap felé közeledett, s felekezetének élén megállva, néhány tisztessé-

ges köhentés után ily emlékezetes szavakat mondott:

— Kedves tisztelendő ur! Bölcs Salamon példabeszédes könyvében azt kérdi: „Gyors és séreny asszonyt kicsoda találhat?” Nem tudom, már pedig most ilyet keresünk mi is, mert tudjuk, hogy az ilyenek ára jóval felülhaladja a karbunkulusokat. Az ilyen fehérszemélyhez bizik az ő férjének lelke; az ilyen asszony keres gyapjat vagy lent, és megkészíti azokat kezeivel akarata szerint. Ilyen asszonyt keresünk mi most.

László bácsi végighordozta szemeit a mellékszobából kikandikáló kisasszonyokon. Azok akaratlanul is elfordították fejüket, s el nem palástolható mosolylyal tekintettek a reszkető menyasszonyra. Maguk se tudták biztosan, hogy mit nevetnek, de igen különösen esett nekik a furcsa leánykérő beszéd.

László bácsi folytatta:

— Asszonyt kérünk, aki fölkelvén éjjel, eledelet ad az ő házának. Gondolkodik mezőn való örökségéről, és megtevévén azt, az ő kezének munkájával szőlőt plántál.

Egy fehér galléros, smizlis jegyzőné megcsóválta fejét s odasugott szomszédjához:

— Hallja, mit beszél ez a paraszt?

A szomszéd intett fejével, hogy hallja.

— Már parasztnak mégis csak nem adnám a leányomat. Nem szörnyűség az, a mit ez az együgyü ember össze-vissza hadar?

A szomszéd asszony figyelni akart, s megrántotta a jegyzőné, hogy hallgasson.

A jegyzőné nem hallgatott s mormogá ma-

gában : „Dehogy nem, még bizony szegény leány ételt is hordjon a mezőre. Az volna szép!”

S haragosan fordult a beszélő felé.

— Az ő kezeit veti a fonókerékre, — hangzott tovább a menyasszonykérő, — és kezeivel fogja az orsót. Nem félti az ő háza népét hidegtől, mert egész háza népe felruháztatott béllett ruhákkal. Gondja vagyon a kicsinyre-nagyra, édes leánya, fia még a legutolsó cseléd is.

— Jó, jó, — mormogott a jegyzőné, — majd, majd. No szegény Klári, te ugyan készülhetsz, irják a konvencziódat.

— Mi kedves tisztelendő uram, oh! tisztelt gyülekezet, ilyen asszonyt keresünk, serényet, engedelmeset, jámbort, istenfélőt, hiszta szivűt. Isten ő szent felségének legyen hála, találtunk is ilyet, a ki ugyancsak még is szeretettel minékünk. Ez a merőben széppel, jóvalas ékeskedő leányzó itt vagyon a tisztelendő ur családjában, ki is nem más, mint Klárika menyasszony, kedves hugom. Kérjük azért egész tisztelettel és szeretettel : adassék ő ki minékünk, hogy azok, kiket a jó isten egymásnak szánt és ígért, boldogok lehessenek jártukban-keltükben, házaikban és házaikon kívül, és minden foglalkozásaikban, valamelyeket a mindenható szent nevében kezdettenek meg.

Az öreg földmives ember megsimitotta széles homlokát, és várakozó tekintettel nézett a mellékszoba felé.

Egy kövér, köpczös, sötétszürke kabátos ősz ember, a tisztelendő ur testvére karon fogva kivezette a menyasszonyt, és tört fanyelven, szakadozott szavakban, melyek azonban a leg-

szebb dolgokat akarták kifejezni, következésképp válaszolt:

— A Hesperidák kertjéből az arany almákat, ámbátor hogy azokat sárkányok és más fenevadak őrizték legyen, Hercules — úgy tudjuk — mégis ellopta. Kilopta . . . hm, hm, fortélylyal, az igaz, de mégis csakugyan kilopta.

A kövér ember, mint nem valami gyakorlott szónok, egy kicsit megállott, fölfelé nézett, majd tekintete odaesett László bácsira. Az intgetett, hogy érti a dolgot, szólhat az ur bátran.

— Atyámfia, itt a tisztelet nász uram — folytatá a szónok megakadt beszédét — hasonló esetet láthat. Bátyám csendes hajlékában szintén egy aranyalma virult, kit épen hasonló sors ért. Ime itt őrizzük mondnyáján, s mégis néhány órák múlva azt mondhatjuk majd: volt, s nincs, oda van! Ti is, seánykák, testvérei a távoznak, árvák maradtok, mert hiszen édes anyátok volt ő tinétek.

Te is, szeretett bátyám, itt a beszélő megint elakadt, s szelid, kövér arczán nagy öreg könyek gördültek alá, — no, de az isten velünk volt, tudom, velünk is marad! — egészíté ki a rokon a félbenmaradt mondatot. — Én, kedves hugom, ezennel áterezstelek érdemesebb kezébe. Légy boldog, vezessen az isten jóról jobbra, nyereségről nyereségre!

Itt, kedves olvasóim, leeresztem a függőnyt, ugyanis csak sirás, sohajtás, zokogás és számos atyafiságos ölelkezés következik, majd az esküvő, melyről annyit mondhatok, hogy azt a szomszéd falubeli, kis begyes nyakú, kevély maga tartású, rokon papocska fogja végezni.

Másnap hét-nyolcz óratájt visszafelé indult a

lakodalmas menet. De a kocsik most egészen más képet nyújtottak. Az első szekeren az ifju pár ült csöndes szótalansággal, ki-ki gondolatába mélyedve, a másodikon a mihályfalvi Ágnes néni ült egy nagy csomó cserép- és faedényre vigyázva, a többi szekerek a tömésig meg voltak rakva más butorokkal, melyek közül a lakodalmas népség olyanformán emelgette ki kezét, fejét, mint vig szüreti alkalommal a gyerekek a hordókból.

Az öreg pap kikísérte őket az utczára, hajadonfön, s onnan integetett áldó kezeivel leánya felé sokáig, sokáig, úgy hogy a hosszú menet már rég kiért szinte a falu határából is, s ő még is mindegyre ott álldogált leánykáival a templom előtt. Gyér ősz fűrtet lengette, hulldogáló könyeit törülgette a szél.

Különben tisztességes férfiak, ne csak arra gondolj, a mik aggodalmat okoznak szerető atyai szivednek, hanem a szép jövőre is, mely az új mezővárosban a szép rokonságban kedves leányodra vár. Igen erre is jó gondolni.

Lám, a lakodalmas menet a szép tájakon vígan halad rendeltetése felé.

Az országot két felén több helyt nekifogtak már az emberek a mezei munkának; csillogott a nap a fényes ekéken, kapákon, a varjak vígan szálldosnak egyik buzaföldről a másikra, ha innen elhessegették egy-egy hangos ostordurrantással, amodább békén letelepedhettek s jókedvvel nézhettek ama gazdag asztalokra, melyeket a gondviselő uristen terített meg a szántani-vetni nem tudó égi madarak számára. A pacsirta azon való ártatlan örömeben, hogy ime, mindjárt itt lesz már a kis barázdabillegető,

pintyöke, vörösbecy, sármány, s nem kell neki többé azokkal a nagy fekete varjakkal társalkodni, a melyek ő reá különben is alig hederitenek, lárnás csattogással dobálgatta fel magát a tiszta levegőbe. A fris szántáson egy-egy süldő nyulacska, oh! hogy nekiiramodott, pedig senki sem kergette, nem ám, mert a rétek fölül nagy kocsizörgés verődött, s ember, ló, ökör, kutya, madár, mind arra tartotta fülét, fejét. Tudni akarta nyilván mind, hogy mi az, kik lehetnek azok, honnan jönnek?

Nem sokáig kellett várakozniok, mert a kocsik csakhamar odaértek az országutra, s a ki akarta, most szemtől szembe láthatta, hogy ezek a lobogós, kendős, náutlikás, kurjongó népek lakodalmasak.

András lesütött szemérmes tekintettel, de vidáman fogadta egy-egy ismerősének köszönését s jóízűen mosolygott magában, midőn látta, hogy egy távolabbi szántásról egy-egy suhancz gyerek vagy béres egégy mily lélekszakadva üget, hogy közelebből láthassa a menyasszonyt.

Az idő, hogy Andrásék hazaérkeztek, ugy délután egy óra körül járhatott. A kísérők, sőt maga Ágnes néni is nagy jókivánságaikkal hazatakarodtak; az utcán kíváncsi járó-kelek zaja is lassanként lecsöndesedett, s az új házások kicsinyke hajlékukban végre magukra maradhattak.

— No lám, hát ez a mi házunk! — szólt András boldogan, de bizonyos szégyenkezéssel tekintve hol alacsony kis hajlékára, hol szép ifju feleségére. — Ugy-e, kicsiny, alacsony házacska?

— Hiszen ez szép kis ház! — mondá a menyasszony nyájas megelégedéssel.

A bizony nem volt szép, mert törpe is volt, keskeny is volt, legfőlebb udvara volt elég tágas; de András most mégis csakugyan kezdte szebbnek találni, magasabbnak, erősebbnek, alkalmasabbnak.

A férj és nő, mintha csak véletlenül történt volna, egyszer-egyszer hosszasan pihentette egymáson tekintetét, s látszott, hogy ez is, amaz is egy-egy édes kérdést tesz fel. Mik lehetek e kérdések, azt csak a jó isten tudná, hanem végre mintha mind a kettő dolgot keresett volna: András tüzet gerjesztett a kemenczében, a kis asszonyka pedig ebédhez készülődött. Elővette a kalácsokat, az édes süteményeket, a sültteket, miket a hű öreg család pakolt össze még odahaza, és szép tiszta sávos abroszon ott állott az első ebéd.

András akarattal is anyjára gondolt, öcsésére, rokonaira, a kik nincsenek itt, de a kiknek itt kellene lenniök. Hogy nevezhetnek azok most ő rajta, főképen az unokákonok. Nem, azok jóformán mitsem törődtek vele, előttük András ugy sem volt több egy béresnél, s most, hogy az öreg Bokrosné kitagadta: egy koldusnál, a kivel jó, hogy nem kell találkozniok.

Bokrosné azonban máskép gondolkozott; haragtól lihegve betopogott a nagysás nászasszonyékhoz sméregtől kékülő ajkakkal fogott keserű panaszához:

— Hallottak ilyet? — kérdé szemeit törülgetve, mintha sirna, holott épen nem tudott sirni, csak dühöngeni. — Ily szégyent hozni házamra, hogy csufoljon, nevéssen az egész Mihályfalva. De így járnak a jószivü anyák. Ugy neveltem, mint egy urfit, s mihelyt kinőtt a földből, háladat-

lanságból mindenben gáncsoskodott velem. Még a tudatlan, Sándorkám házasságát is ellenezte. Irigy te, rozszlelkű! Irigyelted, hogy ez szebb, jobb szívű, hogy ez olyan, mint én, Bese-vér, nem olyan paraszt, mint te. Most ott van, elvett egy rongyot, egy koldus pappleányt, a ki uri asszony se, mint ez a lelkem asszonyom itt, — mutatott nagy tisztelettel menyére, — gazdaasszony se, a milyen voltam, meg vagyok én. Tudatlan, mert mit is tanulhatott volna ott-hon koldus apjánál, anyjánál, mit egyebet, mint dologtalanságot? Milyen gazdasszony voltam én! — szólt megfélemlítve arról, hogy most mint uri asszonynak el kellene ilyesmiket feledni, sőt tán hazudni is. — Még jól volt a nap, már én talpon voltam, munkások ellátva, tehenek megfejtve, gyerekek tisztában, udvar, kamra, szoba rendben. Nem felt ez az én két rozsz kezem a dologtól, de nem is jártak senkinek a gyerekei olyan szépen, mint az enyének, minden ur, még a főbíró is megszólította őket: „ki fiai vagytok?” Ugy! Nem volt olyan kamarája senkinek, mint nekem; az enyémben ujat ért a husnemű, zsirnemű, liszt, hüvelyes vetemény; nem ismertem én soha, mi a szükség, nem én. S most ehol betolakodik egy koldus a familiámba, egy sehonnai, abban a hiedelemben, hogy majd én felruházom. Ohó, nem estem én a fejem lágyára!

S hangos kacagással fordult a nagysás familia tagjai felé.

Szerencse, hogy András lelkében ily gondolatok csak meg se fordultak, s szerencse, hogy az ajtó csendes kopogtatás után megnyílt, s egy sovár, szelid képű öreg ember köszöntött be hozzájuk.

— Isten hozta édes apám uramat, isten hozta. Hát így várt bennünket? — ugrott fel András örvendező tekintettel, átölelvén apját, s oda vezetvén a kis menyecske elé. — Hát itt vagyunk, megjöttünk. Mit szól, édes apám uram, ugy-e, hogy jól cselekedtem, hogy tudtam, mit csinállok?

Az öreg ember ingadozva állott az új asszony előtt, becsent öreg szeméit egészen kinyitotta, s remegő ajkakkal s mosolygó tekintettel nézte a szép szőke, vidám arcot.

Az új asszony tiszteletteljesen fölkelte, odament az öreghez, megölelte és megcsókolta.

— Lásza édes apám uram, még engem egyszer sem ölelt meg, s magát már ehol meg is csókolta! — kiáltott András boldogan, vidor tekintettel, hol a nevető öreg, hol a píruló menyecskét nézve, azzal a nyíltan kifejezett kívánsággal, hogy: édes szép virágszálon most már én is következhetném. — Suttogva is suhant az asszonykához, s nekedsterodva átfogta a karcsu derekat, csókolta a szép piros-fehér arcot, homlokot, haját, azzal az édes telhetetlenséggel, mely csak egy ép, magát megtartóztatott tiszta szívű férfin szokott erőt venni.

Az öreg ember szótalánul nézte a jelenetet, mormogott valamit, hogy: „András te!” majd leült, s elfogyott száraz arczán nagy meleg könnyek folydogáltak alá.

— Ugy-e, hogy jobban lesz az élet így, — szólta András boldogan, — mint amugy volt? Ne féljen apám, ha nem vagyunk is urak, mint az édes anyám németjei, azért az isten nem hágy el bennünket. Aztán megbecsüljük, majd meglásza, ez az én galambom — s e szóra, mintha nem ille-

nek ily parasztosan szólni, az öreges legény elpirult — ugy-e, — fordult felé szeretettel, — gondját viseljük édes apámnak.

— Oh! hiszen nekem is édes apám! — volt a gyengéd válasz, s a szép fiatal menyasszony elsimogatta az öreg embernek ősz fūrteit, megczirógatta arczát, s hol Andrásra, hol apjára mosolygott.

— Mind nagyon jói van ez így, édes fiam, — törte meg a csendet az öreg Bokros Mihály, — de... s hallgatva sütötte le szemeit.

András elérte a többit, s komoran nézett maga elé.

— Elmegyünk még ma édes anyádhoz! — mondá teljes jóindulattal a feleség.

— Az, az, lelkeim gyerekeim! — kiáltott fel az öreg ember élénk tüsszel.

— Nem, oda nem megyünk, apám!

— Miért nem, fiam? — kérde halkán az öreg.

— Soha sem bántottam senkit, de ha valaki feleségemet csak egy szóval vagy tekintettel is meg találná sérteni, nem lenne azt jó énnekem látnom.

— Hát elmegyünk édes apáddal! — igyekezett az asszonyka férjét megvigasztalni.

— Nem, édes lelkeim! — vonogatta vállait az öreg Bokros Mihály. — Furcsa egy asszony ám az, kevély, haragos; még meg is tudna magáról feledkezni. Nem ugy lesz fiaim, majd elmentek, ha ma nem is: magatok.

— Soha! — morgott kemény tekintettel András. — Ők urak, mi szegények vagyunk. A szegény még az édes anyjánál se kedves. Aztán hizelkedni se tudok, azt meg, hogy te hizelkedjél, angyalom, annak, a ki minket gyűlöli

igen-igen szégyenleném. A lakodalmamra se jött el egyik is! — tevé hozzá egy kis hallgatás után kedvetlenül.

— Megbántottad, András? — szólt a feleség.

— Talán kemény voltál hozzájuk?

— Jól beszélsz, édes leányom, jól beszélsz!

— Nem voltam ... isten a tanum, hogy nem bántottam egyiket is soha. Talán Sándort károsítottam meg? Hisz ő ül az örökségben. Hanem hadd tüljön, csak a koporsójáig benne ülhessen. Én tudom, hogy csak egygyel bántottam meg őket, de azért az egyért áldom az én jó istenemet! — s András édes érzéssel szorongatta meg felesége szép fehér kezeit. Ád a jó isten nekünk is, ugy-e angyalomat, hogy ád?

— De ád ám, édes fiam, — biztatá az öreg ember gyermekeit, — majd megmutatod te nekik, András, hogy az isten reményes az öreg-utczán lakik, de itt a mi sornunkon is.

A három tagból álló család sokáig szótalanul nézett egymásra s az alkonyodó nap pirosan verődött be a keskenyes ablakokon, s hol az egyik, hol a másik arczát világította meg erősebben, talán kutatva, hogy miről gondolkoznak, s vizsgálva a fiatal asszony szívét, hogy mekkora benne a szeretet, a türelem, s a rettegés nélkül való jó reménység.

X.

Azalatt, míg a nagy boldogságban a fiatal pár egyszer-egyszer azt is beleszötte a beszélgetés kellemes folyamába, hogy a látogatásokat hol is kezdjék meg voltaképen, ime, eljött ám a vasárnap. Tisztába öltöztek az utczák, templomi öltözködéshez fogtak a családok, s a harangozó meg már épen ott kanyarított a toronyablakban, félszemmel, de egész komolysággal a haranglábak közt másfél óráig a gyermekekére vigyázva, félszemmel pedig a lelkes szolgáját lesve, mikor az int, hogy: István bácsi, lehet, kondithat.

Biró László bácsi a tulso sarról átüzent Bokros Andrásékhoz, hogy készüljünk, mert megyünk a szentegyházba. Ime, az első látogatást tehát a gyülekezetnél tették, isten szent színe előtt. András titokban nagyokat sohajtott, hogy miként esik ez meg; hova üljön az asszony, melyik padba, hogy botránykozás ne történjék. A parasztasszonyok közé? hiába, egy papleány oda mégis csak nem ülhet; ül a papné mellé, mert miért is ne ülhetne? hm!... Ez a „hm!“ nagy tusakodást, belső harcztot jelentett. Ejh! ül a rektorné mellé, — nyugtatá meg végre magát András, — ez lesz a legalkalmasabb hely, se igen fönt, se igen lent.

S a lelkiismeretes új férj lelke ebben a tisztességes padban csakugyan meg is nyugodott.

De most egy hasonlókép nehéz pont követke-

zett: hogy öltözködjek az új asszony? mint a temetősi asszonyok? úgy nem lehet; mint az úri asszonyságok? nem szabad! mint a Sándor felesége? Nem, nem, az ő felesége nem olyan nagyság német dáma.

E tépelődő gondolatok alatt szinte hallani vélte az első harangszót; lopva be is tekintett az ablakon (mert éppen a folyosón sétálgatott) s nézte, hogy a felesége milyen ruhát vesz magára. Ott volt vele Ágnes néni, ott igazgatta.

A kis menyecske egy úri szabású köntöst vett ki az almáriomból.

András szive dobogott is, hogy olyan szép, gyönyörű teremtés felesége van, de reszketett is, hogy az a sok irigy szem majd a templomban mit fog kitalálni.

— András, — szólak meg egyszer a kis feleség, — ha akarod, mehetek, én fel vagyok öltözködve! — s a mint a vidám tekintetű asszonyka egyszerű kék szőrszőnyegben bámuló férje előtt megállott: András elfelejtett minden aggodalmat, csak nézett-nézett, s szinte nem tudott betelni a szép fiatal teremtés nézésével. Végig-végighordozta szemeit a diszes állású ruhán, a szép urias nagykendőn, ékes főkötőn, keztyűn, s édes álmélkodással nyugtatta meg tekintetét a mosolygó kék szemeken, melyekből tiszta, zavartalan boldogság ragyogott.

A fiatalok úgy indultak meg — nem karonfogvást, mint az urak és a városi mesteremberek — csak úgy egymás mellett, mint a földmivesrend szokott. Ágnes néni egy lépésnyi távolságban büszkén ballagott utánuk. Majdnem minden kapuban akadt egy-egy néző, ki fogai között tettetett nyájassággal köszönve, irigy kíván-

csisággal tekintett végig a jövevény asszonyon. S e sovány köszönéseket Bokros Andrásnének mind a legnagyobb alázattal és szeretetreméltósággal kellett visszaadni.

Köszönnie kellett Görbénének, a boltosnének, ki bekötött lisztes fejével egy perczre kimozdult az adó-vevő asztal mellől; a kis sarkon lakó kövér kovácsnének, kinek mostoha apja rektor volt egy felső-baranyai falucskában; a hires Fügének, kit az új városban a leggazdagabb paraszt embernek tartottak, s ki már ezeknek előtte is minden belső emberrel — kivéve a szegény tanítókat — komaságban, belső atyafiságos czimboraságban volt, köszönnie kellett minden járó-kelőnek, a mint ezt a becsülettudó falusi szokás bizonyosan igen helyesen megkívánja.

Attól fogva pedig, a mint a módos Biró Lászlóékhoz csatlakoztak, még kellett állaniok minden valamirevaló asszonnyal, hogy az kedve szerint összetapogathassa, morzsolhassa Bokros Andrásné ruháját, kendőjét, főkötőjét, s egy lenező pillantást vethessen a paraszt ifiaszszonyt meg nem illető keztyüire.

Valóban több kisebb-nagyobb, de mind fontos stáncziót tartottak, míg végre-valahára eljuthattak a szentegyházig. Elöl ment Biró Lászlóné asszony nagyobbik leányával, teljes alázattal, buzgó istenfélelemmel szorítván mellükhöz a fehér keszkenőbe takargatott zsolttárt.

Az ő járásuk kifogástalan vala, fejüket mind egészen lehajtották, s csendes áhitatos döcözéssel huzódtak be az őket megillető székekbe. Ott leborultak, s elmondták a szokásos bementi imádságot jó erős suttogással. Biró László a tisz-

tesebb javabeli emberek padjába ült, András a fiatal házasok székébe, a kar alá, felesége pedig nénjével . . . oh! igen is, egyenesen az uri asszonyok (de nem a német nagysás asszonyok) székében foglalt helyet. Uram teremtöm, — emlegeté Biró Lászlóné még hetek mulva is, — milyen egyenes, gangos járással ment, merő botránykozás volt az atyafiakra nézve.

A szegény András úgy meg is volt döbbenve, hogy nem látott se eget, se földet. Az uri asszonyok néztek, suttoztak, a papné egészen kihajolt székéből, s istenfélően csóváltatta nagy bubos, virágos kalapját. Hát a nagysás adószedőék, az idősebb meg a fiatal nagysás asszonyék — mert ott voltak — azok nevettek, integettek még egyszer ide-oda!

— Jézusom! — suttozó egy-egy jobb érzésű asszony a temetősorok között.

— Oh! te szegényes-filetlen, te! — mormogá magában a tiszta fekete serzembe öltözött Bokros Mihályné ténsasszony erősebb, sértőbb szavakkal nem mervén élni egy szentegyházban. — No nézze meg az ember, hova merészel tolakodni egy papczafadék!

Hanem némi büszke enyhülést talált abban, hogy Sándorné menyé, a nagysás asszony meg épen a nagysás asszonyok székében ül.

Ha valaki ezek mellett azt hinné, hogy Vörös Gábor ténsur hasonlókép igen megbotránykozott a szegény fiatal asszony e meggondolatlan cselekedetén, az olyan, azt hiszem, tévedne, mert egy nagy méltósággal mosolygó s kezeit nyugodtan tördelő ember nem annyira azt árulja el, hogy baragszik és szégyenl valamit, sőt inkább, hogy azon a valamin, a mi történt volt,

örvend. Csakugyan, Vörös ur teljességgel ör-
vendeni látszott.

— Jól van, András, -- mondogatá szívében, —
tromfold le azt a bolond anyádat, addig is, míg
majd az én tromfom épen a feje tetején találja.

S a résztvevő lelkü ember odatekintett a fő-
bíróra (igen, mert a németek csupa vigyázásból
mind jártak a templomba) s a leendő nagyság
feleségre. Hajtogatta nyakát, s mintha barátság-
osan intett volna is Andrásnak.

Baj, de most az egyszer úgy volt: az egész
szép tavaszi prédikáció hatása elveszett. A bab-
nyelvü kövér pap hiába ágaskodott, fenyege-
tözött s harsogtatja tele torokkal: „édes idvezi-
tőnk, édes idvezítőnk, Jépus,“ alig hallgatott
reá egy-kettő: mindenki Bokros Andrásnéval
volt elfoglalva. Az öreg Agnes néni kívül min-
denki talált rajta valami csufolót, megítélni va-
lót. Hogy is ne egy parasztember felesége oda-
ül az uri asszonyok közé. Az öreg néni nem
jutott eszébe senkinek, valamint az sem, hogy
a fiatal asszony leánykorában is ült már a tem-
plomban ugyane padban nénje mellett.

Most? oh! ez a most egészen más valami volt;
m o s t.

Az ítélő kegyetlen tekintetekből és haragos
suttogásokból a szép kis új asszony szerencsére
egy betűt se vett észre; ő hallgatta a prédiká-
ciót azzal az őszinte figyelemmel, a melylyel
otthon szokta hallgatni édes atyja szép, buzgó
beszédeit.

Az öreg pap — itt is, mint másutt, bizonyosan
sok ok nélkül való oktatás után — áment mon-
dott, az ének megzendült, s az uri asszonyok las-

sauként kezdtek cszladozni. Most indult még meg a mihályfalvi asszonyok törvénytevése.

Ágnes néni nem várta be Biró Lászlóékat, ment egyenesen hazafelé Klárikával, a mint ő nevezte. S így mire a földmives-osztály asszonyai és leányai is kijöhettek a templomból, ők már a kis közön jártak valahol, a vén fösvény Kétszeri Dániel kastélya körül.

András kijövet indulatosan nézett ide-oda, izmos vállain nagyokat rántott, tömött bajuszát majd a kihuzásig sodorgatta s köhögött, mint mikor az ember nem akar szólni, bár roppant erejébe kerül, hogy a szót visszatarthassa.

László bácsi Andrással befordult egy kis szük utczába, alkalmasint, hogy minél kevesebb emberrel találkozzanak.

— Öcsém, — szólalt meg néhány percznyi hallgatás után, — látom, nem beszéltél a feleségeddel. Hm! hát hova titelted az asszonyt? Az, öcsém, tudd meg, ezennel nem az ő helye. Csak nem akarsz tán megnagyosodni, mint szegény Sándor öcsém, a ki hirtön vitte haza övéit a szentegyházból? Teneked mindig volt eszed. Hogy nem mondtad meg feleségednek, hova üljön. Nem láttad, mindenki őt nézte? Te, öcsém, paraszt ember vagy, mint én, mert mondjuk ugy, a hogy van . . . s a feleséged is . . . persze, persze, pappleány . . . de most már. . .

László bácsi elhallgatott, de András se tudott mit szólni, csak égett, talán reszketett is.

— No, hanem öcsém, — szólalt meg más hangból a bátya, — anyyi, mintha semmi se történt volna. A mint volt, ugy volt, máskor máskép lesz. Ma egy szót se szólj a feleségednek a do-logról, holnap is csak módjával. A tanács olyan,

mint a só, mindenkinél szükséges, de a sok megárt. Azért mértéket tarts. Aztán azt is megdold, hogy nem parasztleányt vettél el, a kivel csak mégis könnyebben tudnál bánni, de ez olyan, mint a fain papiros, nem a mi durva kezünkhöz való. Lágyan érij hozzá, tiszta kézzel. Tanuld ki a módját, bánjál vele úgy, mint a leányoddal, szoktasd a kezedre. Ok nélkül való beszédekkel el ne vadítsd. Szép, fain asszony. Egész isteni-tisztelet alatt a papon volt a szeme. Ugy!

Ilyen beszédek lecsillapították Andrást, ki ezek nélkül meglehet, ki talált volna szalasztani ajkán valami nyers szót.

— Ma együtt ebédeltünk, átjöttök hozzánk, öcsém, úgy egyeztek meg az asszonyok. Ott lesz nálam a rektor leoma is, bár a felesége haragszik, hogy nem az ő leányát vettél el. Persze, hiszen oda járógattál. No, ki kell velük békülni; jó emberök. Hanem nálam lesz a kis tanító feleségével, ezekkel is meg kell barátkozni. Ezek mihozzánk valók.

E beszélgetés alatt az új asszonyt otthon egész egy csomó paraszt asszony vette körül; ott voltak Biróék is. A templombeli esetet nem merte közülnök felhozni egy is, jóllehet, ott ült épen a nyelvük hegyén, s csak egy kis rés kellett volna, hogy hegedűszóban jól megmossák érte a szegény kis menyecskét.

Bokros Andrásné mindenkit megnyert vidám, kellemetes beszédmódjával, az öregebb asszonyokat meg „a s s z o n y n é n é m”-ezte, a fiatalabbakat keresztnevükön szólította, ezenkívül mindenkinek igyekezett valami szépet mondani. Látszott is rajta, hogy nem kis munkát végez,

mert arcza csupa láng volt, szemei valósággal égtek az erős igyekezettől, szép telt ajkai még akkor is mosolyogtak, mikor a vendégek rég hazatakarodtak már.

— Micsoda nyelves egy asszony lesz ebből, öcsém asszony! — szólt gunyos nevetéssel társához, Bokros Andrásnéra czélozva, egy nagy fekete főkötős, pufókos képű nő. — Majd meglásd, megöli ez az urát még a beszédével; ha az én menyem, már pedig az csak, tudja, lelkem, egy paraszt ember lánya, az igaz, hogy mesteremberé, ez a rongyos pedig azt se tudni, ki s mi légyen, hát mondom, ha az én menyem az én házamban, tudja, az első nap enyit csataráz, mint ez a — né! majd hiszen megmutattam volna én, hogy Kacz Pálné, már mint én, kicsoda. Meg en.

S a vén lelkes asszony fenyegetőleg rázza zsoldtárát a levegőben.

— Már a Sándor felesége, a Bokros Sándoré, az már más, az nagysás asszony leánya, uri vér, de ez! — s a vén nő leírhatatlan megvetéssel csóválgatta fejét. — No lelkem András, — folytatá, — te is ugyan hiába vénültél meg ennyire, ha csak ilyenért vénültél meg. Hiszen micsoda egy teremtés ez? Micsoda sovány karjai vannak (s a vén nő nem átallotta felgyűrni karjait, hogy megmutassa, milyeneknek kell lenni a mustrarokoknak), azzal dagaszszon be aztán tizenkét kenyeret! Eszik is abból a kenyérből a kutya! Micsoda vékonyka, penészes egy asszony! Hogy tud ez ellátni tiz-tizenöt munkást étellel, mit lehet egy ilyen teremtésre bizni egy jóra való háznál? Az én Viczám . . . No de persze, nem is adtam volna egy vén legénynek.

A fiatal asszony, a ki e tekintetben egészen máskép vélekedett, mosolyogva tekintett a vén asszonyra.

— Aztán nézd csak, uramfia, téged meg Sárának hí! Hát ki vagy te? hát nem volt a te apád nemesek hadnagya? hát nem vagy te László-leány? engem meg hogy: nénémaszszony. Mintha nem is Mező-Mihályfalva városban laknám, hanem egy iszlai harangozóné volnék!

Nevetett, ilyen nagy sértésre csakugyan nevetnie is kellett.

Az öreg asszonyság — a kiben pedig Bokros Andrásné felette bizott — tenger sok okot hozott fel arra, hogy mily nagy ostobaság az, ha valaki egy szegény leányt vesz el feleségül, de másfelől meg mily nagyonszép, ha valaki az asztalfőre teheti a fejét, mint Bokros Sándor is uri házasságával. Mivel éppen ennél a fontos pontnál hadarászott, mikor az öreg Bokros Mihályné ténsasszony házához értek, otthagya a fiatal asszonyt a befordult egy pár szóra a nagysás adószedőekhez, hogy a nagy templomi botránny az utolsó szóig tisztára elbeszélje.

A szegény Bokros Andrásné pedig a legnagyobb meglepéssel és kedvvel ment férje oldala mellett Biró Lászlóékhoz ebédre. Teljes lelkéből hitte, hogy ebben a városban neki sok jó asszonyai lesznek. Mily bizodalmasak, nyájasak voltak iránta. Maga volt egytől-egyig mindnyája a kész jóság. Soha se merte volna hinni, hogy a földmives-asszonyok oly őszinte, melegszívűek legyenek!

Az ebéd szépen, barátságosan folyt le; egy kis hiba azonban mintha történt volna mégis. Valami olyan, mint a sértés. Biró Lászlóné, a ki

tudta, mi az illem s kit illessen az elsőség, a kis tanitónét az Ándrás felesége elé ültette.

Bokrosné lesütötte arczát, szép piros színében egy kissé elváltozott, hebegett, hogy igen, igen, üljön oda a tanitóné, az öregebb is, és hogy hogy igen, igen, ugy!

A kis tanitóné, ki az uj asszonynyal már akár akaratból, akár akaratlanul csak ugy foghegyen beszélt, a kínálgatásra ilyenformán gondolkozott, a mit sárgás, soványas arczával világosan ki is fejezett:

— Nem ugy, édes Bokrosné itíasszonyom, nem azért ülök maga elé, mert öregebb vagyok, a mire különben is kinek mi gondja, tudja-e, nem azért, hanem csupádon csak azért, mert az én uram belső ember, a magán meg csak egy paraszt. Az elsőség azért kőmpetál nekem. Ugy, ugy, szentem! Azért, hogy maga papeány volt, én meg egy paraszt embere, most galambom, a főlebbvaló én vagyok, a tanitóné asszonyság.

S a helybeli gógós papnét annyiszor lenézett, semmibe se vette szegény tanitóné édes boszuérzettel tekintett szet, hogy ime, ő most egy papivadékot mily pompásan letromfolt.

Igen, ily tromfokat lehet találni a vidéki asszonyságok kezeiben is.

Különben a tanitóné asszonyság vidáman evett-ivott, a mi nem mutatott elégedetlen szivere, s egy-egy igen kellemes falat elköltése után oda tekintett a papeányból lett szegény fiatal paraszt asszonyra is, kínálva, hogy egyék többet, többet, ugy, mint azok a menyecskék ni a kemenczepadkán.

Bokrosné hátra fordult s látta, hogy a kemencze mellett két-három kövér, pirosképü, vidám

tekintetü menyecske eddegél, ki-ki az ölébe fogott tányérról.

A tanítóné nevetett s folytatá magában jól eső gondolatait: „ugy bizony, galambom Bokrosném, majd te is így fogsz ezután ebédelni, vacsorálni, mint ök. Asztal mellett ülni, férfiakkal együtt ebédelni csak a belső emberek s azok feleségének lehet.“

Urak feleségeinek? igen. De hát azok a férfiak, a kiknek uri, nagyságos vérü feleségük van, hol ebédelnek? Hol?

Bokros Sándoréknál tudom, hogy hol.

Nagysás ifju Bokroséknál nagy ebéd volt szintén. A német urak közül a főbbek ott ülnek mind a hosszú Bokros-féle diófaasztal mellett. A sok pofaszakállas vörös német kép csak úgy tündöklök a jó magyar ételétől és italoktól. Ott van a főbíró, segédbíró, köztük épen a főadószedőné, ki napról napra fiatalabb és szebb-szebb ruhákban jár ott, ül nagysás Bokros Sándorné uri asszonyom, kivágott mellü selyemruhában. Milyen eleven, kövér, jókedvü egy fiatal uri asszony. Nem győzi eléggé bámulni és dicsérni a gavallér Weidinger ur, ki egyre iszik és csillogtatja nagy gyémántos gyűrűjét.

Bokros Sándor el van foglalva a borok manipulációjával, különben ő is leghátul ül, mint gazda, s neki mint uri embernek nem szabad észrevenni semmit. Láttá ugyan már, hogy a főbíró derékon üelte Vandát, de ilyesmin zajt ütni csak egy műveletlen ember szokott. Uri ember, finom gavallér (a milyenné Sándornak kellett lenni) máskép segít magán.

Hát az öreg Bokros Mihályné ténsasszony hol ül?

Künn a maga szobájában. Ma (és néha egyébkor is) a főadószedőné úgy csinálta ki, hogy Bokros mama csöndesen odabenn költse el maradék ebédjét. Hiába, a szép német szót még nem érti, a nélkül pedig természetesen, művelt uri társaságban nem ülhet az ember. De mikor úgy „en famille“ vannak, akkor az öreg ténssasszony nem egyszer fiával és nagysás menyével vacsorálhat.

Vajjon van-e itt szó Bokros Andrásról, itt ez uri társaságban?

Hogy volna? Egy szó sincs.

Ezek itt „urak.“

XI.

Földmivelő emberre nézve alig lehet valami kellemesebb áldás, mint ha az aratás gazdagon, még a reménységet is felülmuló bőséggel üt be. A nehéz ötvenes években volt egy ilyen kövér esztendő is. Megteltok a csürök, pajták, vermek, gabonások, s ha csak valahol a szorgalmas előrelátó buzakereskedő, rá nem tették kezüket jogosan a fölhalmozott asztalokra, tele hombárokra, a tulajdosos elmondhatta: „hála isten, a téltől most aligán lesz útunk.”

Ha valahol jól fizetett a kévé, Vörös Gábor ur kévéi igazán megcsústek gazdájukat. Mégis ime, a nagy ur, jobban mondva: ténsur elégedetlen.

Boszusan jár fölebb-alább tágas, hosszú udvarán, oda sem igen tekint a vidám nyomtatókra, céplőkre, kik pedig nagyokat köszöntgetnek az uriasan öltözött uraságnak, megy komoran levágott fejjel, s néha-néha, mint a ki birkózik, nagyokat dobbant lábaival. Vörös, ripacsos képe kifeszül az erős indulattól, szemgolyói megállanak öbleikben s fogai között mormog valamit, de úgy, hogy csak maga hallja. A ki egészen közel állana hozzá, az kivehetné, hogy a ténsur a legnyersebb szavakkal ócsárolja a német hivatalnokokat, legfőkép a főbirót, ki pedig épen most is a házánál lakik, azokban a szép nagy vastáblás szobákban.

A főbíró ur kissé megtelt arczczal, szépen elrendezett sima, ritkás hajjal és sűrű, vörös bajusszal, nyugodt kedélylyel lapozgat valami hivatalos iratok között, fehérbőrű finom keze fején és ujjain uriasan (a mint egyszer Vörös Gábor ur mondta) tarkállanak a vörhenyes szepők, ha feltekint — mivel tekintete egy tükörre esik — mosolyog, ha letekint, mivel észreveszi a sok feldolgozatlan munkát, elkomorodik, de azzal, hogy Vörös ur mint vélekedik róla, az ő uri személyéről, épen nem törődik csak egy csöppecskét is.

Egy művelt főbírónak, ki a mellé még elég fiatal is, tenger sok elfoglaltatása van. Itthon dolgozni egy kicsit, a hivatalban parancsolni, veszekedni folyvást a fiatalabb, szebb hivatalnoknékat kegyben tartani, azokat fékezni, kormányozni, különösen Bíró Sándornét, ki napról-napra kedvesebb és rátaftóbb, szebb és kaczerabb; ezeken kívül még hagyom arra is, hogy a francia nevelőhöz is fenntartsa az évek óta szépen folytatott viszonyát, s még ezenkívül időt venni arra is, — pedig vesz, — hogy Vörös uram kedves, eleven szemű, telt kövér vállu, kemény karu Mariskájával is naponta foglalkozzék, igen, ennyi elfoglaltatásnak becsülettel megfelelni nem csekély dolog.

A főbíró urnak ezeken kívül néhány gyermeke is van, s egy csomó fizetni való cselédsége, és egy még nagyobb csomó fizetni vagy törleszteni való adóssága. Ezek így levén, a főbíró ur nem sokat törődhetik Vörös urral, Vörös ur igényeivel, nem még akkor sem, ha Vörös ur annyira zugolódnék is, a mint épen most zugolódik.

Zugolódik, és miért zugolódik?

Olyan kényes dolgokért, a milyenekért minden jóérzésű apa csak zugolódni fogna. Vörös ur a legszebb remények fejében kérte magának lakóul a főbirót; megkapta, ez eddig jól is volt; leánya mátkaságát a kisebbik Bokros-gyerekekkel egy helyes plánumért felbontotta; no és melyik jó apa nem cselekednék úgy? a német uraknak nagy ebédeket, vacsorákat adott, ez is valami; a főbirót számos izben ellátta kamattalan kölcsönpénzekkel, mai világban ezt is kevés tiszta szívű ember tenné meg; felbontotta az egész házi rendet, a parasztos viselet helyett úri ruhákat szabalt; a két nagyobbik leányt gitározni taníttatta; előbb csézát, később hintót vásárolt, hogy ha máskor a dolog úgy lesz, lássa az eb lelke német főbiróját, hogy urakkal van ügye. S most a haláttalan német más asszonyok után bolondul. A két Vörös-leány itt van, eladó immár mindkettője; ha akar a boldogtalan német lelke, hát miért nem szól? — okoskodék keserűen Vörös Gábor ur. Bizony még utoljára én szólok. Pusztuljon, vagy fizessen. Lépjen fel bátran, hisz leánykérőnek egy becsületes magyar háznál sem harapták még le az orrát. Mit kíván? mi a szive szándéka? kell pénz? az is lesz; kell jószág? hát hiszen nem viszem én el a koporsómba házaimat, földjeimet. Vagy mit akar? Látom, inkább a kisebbik leányomhoz húzódik, a Márikámboz; no jó, nem bánom azt se, Zsuzsimnak jó lesz az a másik német ur, elég derek egy ur az a Vádingér, azaz Váidingér, az a köpczös német.

De csak szólának! Hanem nem, mindkettő azért a jó madár Bokrosnéért bolondul. Várj

csak, asszony, nem ülsz te itt a mi helységünkben sokáig, a felől én állok; úgy eltételek innen benneteket, mintha soha se lettetek volna itt, el oda valahova az isten háta mögé a tót földre, a honnan bizonyosan szakadtatok. Aztán nem bánom, ha ottvesztek is. Hanem itt, ha akármimbe kerül is, úgy kell menni mindennek, a mint én akarom. Ha már belekezdtem, nem hagyom annyiba; engem senki nem csufol! Azt a nótás fajtokat — szólt emeltebb hangon az elkeseredett apa — adok én nektek nótát, csavargó gaz lelkek ti! s azokra a csufolódó dalokra gondolt, melyeket egy idő óta esténként háza előtt szoktak holmi irigy paraszt fajankók dudorászni. Egy hónap alatt meg kell lenni mindennek, — kiáltott szinte egész nagy hangon, — vagy én nem vagyok többet Vörös Gábor. Még győzi a bugyelláris, s ha nem győzi, azéba markolunk, a kinek van. De a télre a főbíró vöm lesz, meg az az a másik német is. Akkor nevéssen aztán, a kinek bátorsága van; tudom, hogy megtöltök minden tömlőczőt!

Vörös Gábor ur ez erélyes elhatározás után, mintha egyenesen csak oda indult volna, az istálló felé tartott. Nagy kevélyen belépett, megvillogtatta dölyfös szemeit, s egy szép négy éves aranszörü csödör farára csapott, azután meg a társáéra.

— „Villám,“ „Tündér,“ — kiáltott a lovaknak, — egyetek, mert holnap ilyenkor, ha az isten is úgy akarja, nagy ur jászola előtt kapálóztok. No ne féljeteK, ide kerülhettek még aztán, meg tudlak én titeket venni, ha kell, még tizszer is.

— Gyurka te, hol vagy?

— Itt, téns uram, ehol e! — válaszolt egy hang a kérdésre.

— Hol?

S egy fekete arczu kocsis ereszkedett le a szénapadlásról.

— Azt mondom, — adá ki a ténsur a szigorú parancsot, — ez a két csödör olyan legyen holnap reggelre, mint a tükör; szerszámuk, mint az arany, csillogjon. Szegvárra megyünk.

Másnap déltájt csakugyan ott toporzékolt a két szép sárga csödör Szegváron a megyefőnök Kripszkrapsz ő méltósága ablaka alatt. Vörös Gábor ur fel volt öltözködve szépen, módosan, urasan, feketébe, de nem afféle szijas nadrágba, a melyik ősi szokás szerint még nyáron is flannellel van bélelve, hanem pompás német bugyogóba s olyan divatu kabátba, a melyiknek a dereka a valóságos derekánál egy araszszal kezdődött. Ilyen szép derekákat viselt akkor az egész uri világ.

Vörös ur örömtelt szemekkel pillantgatott fel a főnök ur ablakába s leste, hogy a főnök ur mikor veszi észre a szép állatokat. A főnök ur, mint akkoriban több ilyenrendű ur, szemes egy ember volt, sovárgó szívű, enyves marku; élt-halt a szép magyar ajándékért, s már messziről megtisztelte nyájas, biztató mosolygásával az olyan benne bizó bátortalant, kiről föltehette, hogy tudja, mi az illendőség. Most is, bár felette sok volt a dolga, a zajra ki-kitekintett s bámulva, sovárgó érzelmekkel vigyázta azt a hintóba való két gyönyörű karesu sárga teremtest. De milyen is volt a nyakuk! hosszú, vékony, ruganyos; fejük kicsiny, de büszke; sörényük

göndör, csillogó ; szügyök széles és erős ; lábaik vékonyak, de kemények, mint a hegyi szarvasé ; egész formás testükben olyanok, hogy a hozzá értő szem nem győz betelni nézésükkel. Hát az állásuk, járásuk ! még a ki sohse látott lovat, szép lovat, az is bámulva nézte őket.

A főnök ur beintette inasát s dobogó szívvvel, s mint a nyomon levő vadász, felvont szemekkel, mosolygó ajkakkal kérdé :

— Miféle lovak ezek itt ? ki az az ember ? mit akar ?

— Azok a lovak, méltóságos uram, a méltóságodéi, az az ember egy magyar ur, s szeretne méltóságoddal beszélni.

Az eszélyes főnök ur jól tudta, hogy megy az ilyen dolog ; azért azonnal kegyesen rendeltetett, hogy a kocsi álljon be az udvarba, a lovak ügyét igazítsák el, az a magyar ur pedig jöjjön fel.

Vörös ur behajtatta a lovakat nem kötötte be a kínált helyre, csak oda bizta egy kis ideig a kocsisra, míg majd ha netalántán, így s úgy, maga pedig csakugyan fellépdegélt a méltóságos főnök ur kegyes, biztató színe elé.

A főnök ur két-három régóta várakozó instánst összevont szemekkel s összecsucsorított ajkakkal kikergetett, s nagy nyájasan bevezette belső szobájába Vörös urat. Vörös ténsur észrevette, hogy itt lehet szólni ; a csikók onnan kívülről inthettek már füleikkel a főnök urnak, s tudtára adhatták, hogy azt a derék magyar urat meg kell becsülni a lehető mértékben.

Vörös Gábor ur néhány köhintéssel a mondókához fogott.

— Volna nekem, méltóságos uram, — kezdé szomorgós hangon, — egy jó emberem, a ki egyik gyermekemet a haláltól mentette meg. Kináltam én azt mindennel, de jöllehet, hogy szegény, még ugyan szegény, nem fogadott el semmit, hanem arra kért, keressem fel a méltóságos főnök urat, az előtt borulnék le, azt kérném, ha térden állva is, hogy tenné őt el mostani helyéről, s tenné őt vissza oda, a honnan jött, a tótok közé, mert ő csak azok között szeretne meghalni, ezt szeretné ő. No, gondolám, ha akármibe kerül is, én elmegyek a méltóságos főnök urhoz, addig könyörgök, remélek, még meg nem lágyítom a szívét, nem bánom, akármibe kerüljön is, odaadom a két legszebb lovamat, ha meg nem sértem, vagy szolgálok akármivel, csak azt a becsületes embert vissza helyeztethessem oda, a hová kívánkozik.

A főnök ur élesen nézett Vörös uram két ravasz szeme közé, s némi hallgatás után szólott:

— S ki az az ember?

-- Nagysás Widlicsek Venczel főadószedő ur Mihályfalvában.

— S ez szeretne visszamenni . . .

— Nem épen hazájába, csak a felső várme gyékbe. Itt nálunk nehezen megy neki az élet. Nagy szegénységben vannak, ott hogy minden olcsóbb volna, ugy beszélük.

A főnök némely nehézségeket emlegetett.

Vörös uram, mintha zsidóval alkudnék, felállott, aközben nagy szemtelenül valami ritka

faju tehenekről is beszélt, s bátran odatekintett a főnök ur szeme közé.

— Az én megyembe eltehetném azonnal valahová, talán jobb helyre, de a felső megyékbe most bajosan. Az sok nehézséggel jár.

— Sokkal, ugy-e? hm!

A főnök valami távol eső jövedelmes helyet említett.

— Hiszen én azt se bálnám, csak jobb legyen, mint ez a mostani.

— Jobb.

— Veje is van, becsületes jó ember, annak nem lehetne-e de ugyanott, vagy a környéken valami kicsiny kis hivatalt juttatni? Méltóságos uram, — szolt egész biztosan a juhász, — van ám nekem még más két szép csikóm is. Adott a jó isten.

A főnök, mintha nagy lelki harczot vivna magában, bökdöste az állát, homlokát, bölintgatótt, szolt valamit a másik két csikóról is, s jó lelki ígéretek között megszorongatta Vörös uram kezeit.

Nagy szerény alázatossággal odasugta a magyar ur a német főnök urnak, hogy de aztán az a derék, emberséges nagysás ur meg ne tudja ám, hogy én jártam el a dolgát.

Eligazitottak mindent, nyilt egyeneslelkűséggel, a mint igaz emberekhez illik is. A csikók a főnök ur istállójában maradtak, Widlicsek urnak kijelöltek egy Mihályfalvától jó távol eső hivatalt, valamint a veje számára is valami kevés tudományyal járó utbiztosságot, s Vörös Gábor ur nyert perével visszasiétt Mihályfalvába.

Természetes, hogy mindez most sokkal nehezebben fogna menni. Átlátom a czáfolhatatlan

okot. Most magyar emberek ülnek a hivatalnoki székekben, ezek pedig, úgy hiszem, mind csupa szemén szedett lelkiismeretes emberek, igazságért élők-halók, ajándék-csikótól irtózók. Ezek előtt Vörös Gábor uram dolga merőben hihetetlen; tudom, hogy az ő ajtajukon egy ilyen becsületes, társán segíteni törekvő ember hiába is kopogtatna.

Mihályfalvában e szép egyezés után pár hétig minden a legrendesebben ment; a főbíró, mintha érezte volna, hogy baj lesz, még sürűbben járt Biró Sándornéhoz, a hol nem egyszer pihe-nőben kapta Weidinger urat. Csakugyan Vanda egyre szépült, különben is kövères arczái még jobban megteltek, nagy, világos szemei élénk, ingerlő tüzzel öblögtek. A derek fiatal nőt gyönyör volt nézni.

Pedig anyja, a főadeszedő se feledkezett meg magáról; akkora öröket, táphajakat toldozott a szükséges helyekre, hogy feje tetejét egészen megfiatalította, gondoskodott redősödő arczáról is, a mennyiben az alkalmatlan gödröket, barázdákat a legfinomabb rizsporról és csak kevesek által ismert festékekkel tömte be. E munkás anya leánya mellett egészen úgy tűnt fel, mintha azzal a legnemesebb versenyre akart volna szállani. És csakugyan szállott is. Hisz elég fiatal volt még, csak nem hagyhatta magát. Egy jó nevelésű asszony különben is igen későre szokott megöregedni. S Widlicsek Venczelné asszonyság pedig épen ilyen jó nevelésű nő volt.

Itt ez oldalon akadálytalanul folyt tehát az élet. Sándor nem akadémkoskodott, ő az ifjabb hivatalnokokkal foglalta el magát, azokkal kár-

tyázott, éjjelezett, a mint ezt a gavallérság és műveltség úgy hozta.

De Bokros Mihályné ténsasszony nem mulatott épen mindig jól. Néha akaratlanul is Andrásékra gondolt, s megsértett anyai szive olt-hatatlan haragra lobbant. Eleintén titkolni akarta, hogy haragszik, úgy mutatta, hogy ennyibe se veszi az egészszet e! S ujjaival nagyot csetten-tett. Föltette magában, hogy ha el találnának jönni, nem ereszti be őket a szobába, nem talán még az udvarba sem.

Oh! mennyi mindent a szemükre fog háynyi, hogy lerakja azt az ostoba, eszeveszett embert, s hogy megemlékezteti azt a rongyos pappleányt.

Szive, lelke égett a boszúállásban.

Mivel azonban Andrásék csak nem jöttek, a ténsasszony a szanta szabónéval, a temetősi Séni Böskével s néhány ly boklogtalan evő-ivó asszonynyal ült egybe. Menyéré haragudott s került Sándor fiát is. Maga sem tudta, miért, hogy s mikép: kezdett elítte a kalmatlan lenni az a sok járó-keelő német. (Zsidók is jöttek néha, sőt többször, de ezek már csak a ténsasszony-hoz s mindig sürgős dologban).

— Micsoda lakodalom volt az én házamnál!

— szólt egyszer elgondolkozva, de kemény, mérges hangon a szanta szabónéhoz. — Hanem tudom, nem is lát olyat egyhamar Mezőmihályi.

A vén asszony büszke szívének még most jól esett a fényes multon éldelegni.

— Itt ült — folytatá, nekielevenedve — az uri rend szine-virága: a Muzsnay urak, Álmos ur, Alfonz ur, József ur, itt ültek a Baloghi urak. Hej, hogy evett-ivott az a kevély Baloghi Lajos, hogy emelgette rám a poharát! — s elkomorodott.

Ki tudja, mi minden juthatott eszébe. Különös, hogy a német urakat, a kikre pedig akkor oly büszke volt, nem emlegette.

— Milyen sültjeink, süteményeink voltak! — tördelé magában emlékeit. — A köznépnek tehenet vágattam, hogy hadd tudja szegény, kinél van a lakodalom. Tíz akóst üttettem csapra, hadd igyanak, mondom, így tették ezt a régi öregek is. Volt is kedv, kurjongatás, még harmadnapra is egyre vivátozták a nevemet.

— Igaz! — jegyzé meg röviden a sánta szabóné.

— Igaz? de igaz ám!

S a vén ténsasszony nagy méltósággal leomelvén arczáról névnapját, szétnézett, s ha menye ott ült volna előtte, ilyen szavakkal fordult volna hozzá: „Te loktis, yuklis, pingált, puderózott háládatlan, úgy tudd meg, hogy az a vörös fejű tót apád tüve tette volna az országot, míg ilyen anyósrá akadt volna, ha akadhatott volna, mint én. Schol megis...”

Fölemelte izmos kezeit s kemény, átkozódó szavakban tört ki (mint a kiket a baj okozójául tartott) András ellen, férje ellen s az egész Bíróhad ellen.

— De micsoda egy asszony is lesz abból a rongyos leányból? hát mit tanulhatott otthon abban a sövényfészekben? hát hogy tegye az már a lábát egy jóra való gazdaságba? Teszem azt, ha adnék nekik valamit (nem sok volt már, a miből adjon), egy-két darab földet, rétet, azt a Suba-féle szőlőt, egy pár ökröt, egy fejős tehenet (ilyenek már mind nem voltak), hiszen a boldogtalan teremtés azt se tudná jó szerével, mit csináljon velük. Szegény jámbor te, hát

még a munkásokra főzni! te tudnál? És még te mertél belépni egy ilyen familiába?

Egy kis szünet után — mialatt csak úgy tépte, szaggatta le magáról a ruhát — ismét folytatta:

— No jó, hát ha már olyan házasodhatnékja volt annak a vén bolondnak, hát nem voltam én itt, hogy szóljon? Vagy hát ki vagyok én? nincs nekem eszem? nem tudtam volna én egy hozzá illő leányt teremteni? szépet, módosat? (most nem tette hozzá: uri vért). Ott van la! bezzeg neveti most a város, hogy majd kiég a szemem. A Bokrosné menyé ahol ni, ezt teszi. azt teszi! Nem, nem, látom, már az utczára sem mehetek ki miatta.

Elballgatott, s fáradt, mély tekintettel nézett maga elé.

— Az én menyém? — pattant föl egyszer, ökvel nagyot csapva valami vászonneműre; — az én menyém ugyan nem.

És sápadt ajkait úgy összeszorította, mintha soha sem akarná többet szólni.

— Hanem majd megmondom, hogy kié! — s durva, ocsmány szavakat mondott. — Nem, ide soha be nem teszi a lábát, nem, a mig én élek. Az én tudtommal nem történt sem a lakodalmuk, sem a bejövetelük, hozzám ugyan ne is forduljon egyik is soha! Tőlem ott veszhetnek éhen, mert tudom, hogy utoljára is az lesz a végük!

E szavak után — mintha már végkép kidühöngötte volna magát — reszketve hanyatlott székébe.

— Micsoda házban laknak? — kérde a sánta szabónét kigyuladt arczczal.

— A nagy kovács házában, a temetősonon.

— Micsoda? egy zsellérházban? Ez a Bokrosné fia? No ezt se gondoltam volna, hogy megérem!

Hosszan csóváltotta fejét és nevetni igyekezett, de csak kiáltott, hörgött, nyöszörgött.

A sánta szabóné pedig, hogy se inni, se enni nem kapott, csöndesen kihuzódott a szobából, s hagyta az öreg asszonyt nyöszörögni és veszekedni.

Az csakugyan nyöszörgött és veszekedett is magában szinte estig, s észre sem vette, midőn egy fiatal, szelid arcú menyecske lépett a szobába, ugyanaz, a ki az első vasárnap meglátogatta Bokros Andrásnéét.

Köszönt, de az öreg asszony nem fogadta el, beszélt, mormogott magában tovább.

— Micsoda? — fordult egyszer hirtelen a menyecske felé, kit most vélt észre. — mit mondasz?

— Hogy mondom, Klára! — hívják! — válaszolt a fiatal menyecske, melyet tekintettel méregetvén az arczából kikelt vén asszonyt.

— Kit?

— Az András bácsi feleségét.

— Hát aztán ezt ki kérdezte?

— Vagy nem a néném asszony kérdezte? Hiszen im most mondá: azt se tudom kicsoda, micsoda, hogy hívják.

— Én? — kiáltá a vén asszony, s kábultan, nevetve tekintett a leányra. Egészen odament hozzá, mintha még egyszer akarná hallani azt a nevet.

— Én biz úgy értettem! — akadozék a leányka.

— No hát akkor rosszul értetted. Mi közöm

nekem az ő nevéhez? Hát te honnan tudod, hogy így hívják?

— Onnan, hogy voltunk nála a Kaszás Ferencznével.

— Az András feleségénél? — kérdé előre tolt fejfel Bokros Mihályné.

— Ott.

— Hát miért?

S az öreg asszony merev tekintete nyíltan kifejezte, hogy mindent szeretne tudni. Azért öntudatlanul gyorsan kérdé:

— Nos? — s háttal fordult a leánynak.

— Csak mondok, nézzük meg; édes apámék is igen akarták tudni, milyen asszony, milyen a szobája, s milyen a beszéde.

— Hát milyen?

— Az bizony szép egy kis asszony.

— Hm! kicsiny? Persze.

— Nem olyan nagyon van akkora, mint a mi Eszterünk.

A Sándor feleségével nem merete összehasonlítani, bár az volt a nyelve.

— Kissé soványas.

— Sovány? ugy? Azt gondolta a jámbor, hogy majd itt szépen kihizik.

— Az biz elég telt ábrázatu, piros és fehér is. Szépecske.

— S aztán hogy fogadott benneteket?

— Nagyon jól. Megmutogatott mindent.

— No és van ruhája? — tudakolá Bokrosné, meg se mozdulván helyéről.

— Nem sok.

— Persze, — mormogá a vén asszony kaczagva, — azt gondolja, majd ád az a bolond anyósom. Azt tegye csak el! Adjon az, szentem, a kit

a lakodalmadba hívtál, adjanak azok a rongyos atyádfiai. Mert én ugyan nem! Hm! Hát aztán engemet említett-e?

— Igen bizony. Sajnálta, hogy András bácsi nem hívta se apámékat, se néném asszonyt.

— Így kezdjük azt! — vágott némi belső diadallal a menyecske szavába. — Ohó! hanem a békességből semmi sem lesz. Hát mibe került volna . . . no egy szót se szólok, semmi közöm velük. Ugy-e? lám, lám, még emlegetett! Tudom, azt hiszi, engem egy-két szóval bolonddá lehet tenni. Vén vagyok én arra már, lelkem, meg mindig több eszem is volt. Ugyan mit beszélt rólam? — tevé hozzá némi szünet után, miközben mosolygott és mereven maga elé bámult.

— Hogy mondja meg csak, édes angyalom, de szépen mondja én, már mint én, hogy tiszteljük, csókoljuk a nagyaszonyt, én is, a férjem is, s elmegyünk, mert tudom én, hogy jó szívvvel fogad ő bennünket. Ha haragszik, megkérjük, megkövetjük, mert én csak úgy tiszteltem, mint a tulajdon édes anyámat. Engem tudom, nem bántott soha egy szóval is, azért én csak olyan bátorsággal is megyek elébe, mintha a lelkem boldogult édes anyám elé mennék. Ha baj van közöttünk, azt nem csinálta sem a férjem, sem ő, hanem csinálták az árulkodó rossz emberek, a kik örvendenek, ha háboruságot csinálhatnak. Ugy, ugy, édes galambom, csak így mondja ám el, mind ezekkel a szavakkal.

— Ne beszélj! — mondogatá jókedvvel s nagy lelki diadallal a vén Bokrosné, a mint a papleánynak szíves üzenetét hirül vette. — Persze, persze, tudja, hogy ki vagyok, hogy engem nem a szemétből kaptak ki, hogy az én apámat Bese

Lászlónak hívták, hogy az én nagybátyám vármegye esküdtje volt. Jó, jó, csak jöjjenek, hiszen én, ha alázatosan jő, hát még a koldust sem verem ki udvaromból. Meglátom, hogy becsülnek meg, hogy kérnek meg, hogy tudnak a kedvemben járni, hiszen ha nincs mit egyenek, az én kamarám nem üres még (már az volt), hát szóljanak. Ha egy tehén vagy borju . . . . no, no csak . . . .

S a vén asszony kevély, daczos szívét szokatlan édes érzés járta át. Hajlandó lett volna nagy, nagy ajándékokat adni, s ezeket az eszemiszom ingyenélő németeket kiverni az udvarából.

A menyecske rég hazament már, s Bokros Mihályné még mind Andrássékkal küzködött. Leszidta őket, majd kibékült velük; Klárit tanogatta, oktatta Andrást kezete többre tartani, mint eddig. Rég idő óta most volt egy szép, csendes éjszakája. Az is jólesett szívének, hogy férjével, azzal a boldogtalan vén emberrel megint összekerül. Nem laknak külön, világ csufjára, élhetnek együtt, a mint eddig éltek.

Szinte nem bánta, ha átesett volna már szidáson, perlésen, békességen. Alig bírta várni, hogy teljenek a napok egymásután, s történjék meg mielőbb az egyezés.

Sütött-főzött, Andrásnak legkedvesebb ételei kerültek elő. „Ha jönnek, — mondja rá magában, — lássák, hogy nem vagyok szívtelen, olyan, a milyennek bizonyosan elhíreszteltek.” Bár mindent titkon tett, a nagy sürgés-forgás mégis feltűnt az adószedőék előtt. A sánta szabóné tudott szolgálni ezeknek is, így a nagysás asszonyok hamar rájöttek a sürgés-forgás nyitjára.

Tettek róla, hogy minden úgy történjék, a mint kell.

Épen javában pattogott a tűz a hátulsó konyhán, készültek a drága magyar ételek, midőn egy temetősori asszony nagy alázatosan beköszönt az öreg Bokrosné ténsasszonyhoz.

— Itt ugyan készülnek ám, ténsasszonyom! — szólt a fogadott hirhordónő egy kis kerülő beszéd után. — Bizonyosan nagy uri vendégek jönnek, a Sándor ténsur barátai.

— Ki tudja, hát ha épen azok? — válaszolt a nagyasszony dölyfös rátartással, de egyszerűsmind jókedvvel.

— A főbíró ur jön nyilván, meg az új mérnök urak.

— Ha azok jönnek, Dombiné asszonyom, hát itt lesznek, de tudok én várni másokat is.

— Meghiszem! Egy ilyen úri asszonyságnak könnyű vendégeket várni. Héj, szegény Bokros András, tudom, a té fogad is akkor kopik azokba a drága ételekbe, mikor az enyém.

— Kiről beszél itt kend? — állt kemény, feddő tekintettel Bokrosné az asszony elé. — Tudja-e kend, hogy Bokros András az én fiam, a kihez az ilyenféle asszonyok nyelvének semmi köze. Ha van Dombiné asszonyomnak valami dolga, csak adja elő iziben, aztán odább egymásután!

— De roszkor jöttem, ténsasszonyom! De úgy van az: szólj igazat, betörök a fejed. Bizony pedig ha tudná, hogy Andrásék milyen szívvvel vannak ténsasszonyom iránt, nem támadott volna meg értük olyan keményen.

A kíváncsiság hamar más irányt adott a kevély, indulatos Bokros Mihályné szívének. Egy

darabig úgy tett, mintha mitsem hallott volna, csak járt-kelt hol le, hol fel, huzogatta selyemruháját, igazgatta finom fodros fekete főkötőjét; ránczolta homlokát, vonogatta vékony, szintelen ajkait. Egyben fiára gondolt, s annak kisebbitő, becsmérő szavaira. Előre indulatba jött, s szeretett volna minden fazekat, serpenyőt az udvarra hajigálni.

— Hát milyen szívvvel vannak? — tört ki végre az indulatos vén asszony.

A hirhordónő úgy tett, mintha nem akarna szólni, vonogatta magát s távozni készült.

— No szóljon kend, — rivalt reá Bokrosné, — ne féltse a tarisznyáját. Mi kell? zsir? fogja; liszt? tartsa.

S a kevély vén asszony reszketett mérgében.

— Hát megmondora a dolgot, bécasszonyom, úgy, a hogy van.

— Nekem ne is hazudék kend.

— Nem hazudok, ha hazudok, álljon meg a nyelvem! András azt mondta feleségestől: mondja meg kend, Dombiné, anyámnak, hogy ne féljen, mert ebben az életben a mi lábunk nem lépi át az ő küszöbét.

— Ugyan ugy-e? Üm, üm, — dadogá a vén kevély asszony, — ajb, ajb, te mondtad azt, András, te . . .

Többet nem tudott szólni: lerogyott, s a könyvek patak módjára csorgottak végig arczán.

XII.

Tekintetes Vörös Gábor ur, kit most már csakugyan mindenki így czimezett akár gunyból, akár illedelemből, nem volt rest ember, de bőkezű sem ok nélkül. Többször átment Szegvárra megnézni a csikókat s beköszöntgetni a főnök ur szobájába, s ment mindaddig, míg a jólelkű főnök D... városában egy nyolczgyermekes apát kivényszerített hivatalából, s az így megürült szobájába be nem ültette Widlicsek Venczel úrkat.

Oh! e szép hírre mekkora öröm fogta el az öreg Bokrosné térsasszony szívét.

— El, fiam, elmegyünk ebből a sárfészekből! — mondogatá a vén asszony fölemelt kézzel és diadalmas arcczal. — Meghaltam volna, ha csak egy hétig is itt kellett volna laknom azokkal az istentelenekkel (az Andrásékkal) egy helységben. Megálljatok, mert eljöttök ti én-hozzám még csuszva-mászva is, de csak jöjjetek, akkor tudjátok meg csak, hogy ki vagyok!

Hirtelen ment minden, mint a hogy jó dolog szokott.

Vörös Gábor ur maga volt a megtestesült jó sziv; pénzzel, tanácssal segítette Sándort.

— Légy haszonbérő, minek volna neked hivatal, mikor a magad ura lehetsz; ezeket az ittlevő földjeiteket eladjátok, megveszszük jó pénzben, én is, mások is, te pedig vásárolsz vagy

árendálsz rajtuk egész uri birtokot. Baranyában olcsó a föld, ott majd hogy ingyen adják. Legyen eszed, édes öcsém, adj-végy, a hogy jön; ha akarsz, olyan ur lehetsz, hogy négylovas hintón látogathatsz be Mihályiba. Hozzám szálljatok mindig (ide tegyétek csak a lábatokat!), jó barátok maradunk. Hiszen ha a leányomnak más volt a kivánsága, ha az eb lelke fölebb kacshintgatott, ugy-e, mi? Sándor öcsém, azért nem haragszunk. Még jobb így, te is ur lettél az uri familiával, leányomra is más szerencse vár. Aztán anyádat megbecsüld, ha az a paraszt (értette Andrást) kiszakadt a familiátokból, ha nem köszönte meg, hogy anyád im annak is asztalfőre akarta húzni a fejét, most dughatja a bolond a pad alá. Én mindig jó emberétek voltam, ezután tudjátok csak meg még jobban. Nem, engem ne mondjon senki soha fősvénynek, még azt is utáltam, a ki fősvény; majd megtudod, mit tettem a méltóságos főnök urna kedvéért, de jól van no, nem szólok, maradjon annyiban, nos tehát ha pénz kell, öcsém, — mert ugy is hogy ne kellene? s nagyot kaczagott a ravasz ember, — adok én, a mennyi kell. A pénz ne tartóztasson vissza utadból. Hallom, ti is kaptok valami jó hivatalt, addig pedig szeretnél apósod mellett valami alkalmas földeket árendálni. Helyesen, nagyon bölcsen van, öcsém! Látom, a szeg fejére ütöttem.

Igy, így ment a beszélgetés dicsérve, dicsekedve tovább-tovább, hogy még a vén Bokrosné is nagy tisztelettel kezdett nézni a jószívü Vörös Gáborra.

Widlicsekék igen meg voltak elégedve és lepetve a váratlanul jött szép emelkedés által.

Megindultak vásárolni jobbra-balra, hitelre, kontóra, meg adomra mindenfelé. Készült a sok mindenféle szükséges, nélkülözhetlen ruha, butor gyorsan, rohamosan. Az utazás napja meg volt határozva, azon innen nem lehetett maradni. Az ifju nagysás asszony többször tartott bizalmas összejöveteleket Weidinger urral, sőt a főbíró urral is, de nem mutatott semmi kedvetlenséget az elutazás miatt. Gondolta: nagy a világ, s jó emberek mindenütt vannak, vagy a jó isten tudja, mit gondolt, ki látna egy szép, fiatal, mulatni vágyó asszonyka szívébe? Sok minden szebbnél-szebb érzés, kívánság, reménység megfordul ott.

Elég az, az öreg Bokrosné ténsasszony kezdett igazán arany napokat élni. Örömet adta el földjét, hazát, javait, mint ősi örökségét, melybe sonkinék semmi szólni.

András nem is hagyta, hogy valaki ez intézkedésekbe beleszóljon, azt mondhatnám inkább: az András felesége nem engedte. Az adás-vevés könnyen ment tehát.

Egy alkonyaton belépett András anyja szobájába. A vén Bokrosné megrezzent, megállott egy percze, majd összeszedve magát, kevélyen feltolta pápaszemét, s nézett és várta a szót. Ő maga nem tudott szólni, most az egyszer mint-ha lekötötte volna valaki a nyelvét.

— Édes anyám, — szólalt meg András halkán, szeliden, — úgy hallom, elmennek innen lakni.

— El! — hörgött a vén asszony, erőt gyűjtögetve szemei villongása által.

— Nem azért jöttem, hogy lebeszéljem szándékáról, mert én rám úgy se hallgatott soha,

azért se, hogy kibéküljünk, mert tudom, mit üzent hozzánk . . . .

— Ugy, még a koporsómba se bocsátok meg!
— tördelé rekedten a vén asszony.

— Én tisztelem, szeretem édes anyámat, én nem haragszom, nem is kérek semmit; tudom, hogy minden édes anyámé, élélheti, vagy hagyja arra, a kire akarja, csak annyit mondok, azt is azért, mert a feleségem sirva kért, hogy mondjam meg, hogy ha édes anyám valamikor megunná az idegen földet, hát . . . . akkor . . . .

— Inkább a kutyához, mint hozzátok, mint ahhoz a . . . — tört ki az anya. — Most pedig eltakarodjál előlem! Ha nem kellettem eddig, ne kelljek ezután se.

— Ennekem, anyám minékünk nem kellett?

— Egy szót sem akarok!

— Hiszen ki üzent, hogy be ne tegyük a lábunkat a küszöbén?

— Kihez fordultál, mikor megházasodtál? kit csufoltál meg vele?

— Az én feleségemmel, anyám? — kérde András, közelebb lépén anyjához.

— Azzal a ronggyal!

— No ha édes anyámnak rongy, nekem nem rongy. Istennek ajánlom! — s kilépett a fiu a szobából. Odakünn a konyhában megfogta egy zokogó fiatal asszony kezét, a felesége kezét, s mentek vissza a temetősi zsellérházba.

— Ugy-e, galambom, mégis csak jó volna egy bolond édes anya? — hangzott a nagyasszony örömtelt beszéde. — Elhiszem!

S kaczagott.

— Felejtsek el mindent, így volt, úgy volt, ez volt a hibás, én nem, én sem. Nem, lelkem,

nem teszték engem bolonddá! Még azt a boldogtalan vén embert is elcsalták tőlem; azt hitték, az majd mind hozzájuk viszi a Bokros-just.

Ujra nevetett, de mintha a nevetés mégis nem adott volna szívének kellő örömet. Járt fel s alá, teljes mértékben élvezni akarta a diadalt, melyet felfogása szerint azokon a meghunnyászkodott koldusokon nyert, s tervezgette a jövődőt. Bár az utóbbi időkben kezdett egy kissé terhére válni a sok eszem-izsom dölyfös német hivatalnok, s úgy — a nélkül, hogy talán magának is be merte volna vallani — vágyott az egyszerűbb életmód után; most egészen nekiadta magát a fényes plánumoknak, a nagyszerű megtiszteltetéseknek, melyek őt Sándor fia, a gazdag haszonbérő mellett bizonyosan érendik. Ugy czimezteti magát, a hogy menyét, az ifju nagyságos asszonyt titulálják, s a hogy Sándorkát is titulálni fogják okvetlenül. Miért ne? menjen az egész egy végből. Hát nagyság, hát akkor legyen nagyság mind; haturák, hát akkor legyenek igazi urak. Mire való az a himezés-hámozás? Hát vagy nem tudna ő olyan ur asszony-ság lenni, mint az a sok éhes német cseh dáma, a kiknek alig van betevő falatjuk? Ki ő, mi ő? nem Bese-vér? nem a Bese László nemzetsége? De az bizony!

E tudat bátorságot adott kevély szívének, s szerette volna beparancsolni Sándor fiát és nagyság menyét, hogy előttük még egyszer és századikszor elmondja, kicsoda légyen Bokros Mihályné. De Sándor a sörkorcsmában ült német irnok barátaival a Lakiné kisasszonyainál, menyé pedig szülőivel mulatott valami német uri vacsorán. Magában folytatta azért a disputát

s mindegyre bátrabban, erősebben. Tökéletesen meg volt győződve arról, hogy a főbűnös András, vagy talán még inkább az a rongy, koldus felesége; ezek csinálták a bajt, a háborúságot. Ha csinálták, most így vegyék hasznát. Ő tudni sem akar róluk többet, őt erősen, halálosan megsértették, s egy ilyen nagy sértést egy becsületes anyán, nem lehet, hogy megbocsásson.

Addig küzdött, addig tusakodott, míg végre egészen tisztára mosta lelkét; igen, az ő lelkét semmi vád, semmi gyanúsítás is nem érthette. Mit akart a szorgalmas mentegetőzés által elérni? nagyrésztben azt, hogy a jószág, földek, ház az övé, s egy hálátlan gyermeknek abból egy anya sem köteles adni csak egy falatot is.

Jól fölvevén a dolgot, most már a legjobb akarat mellett se tudott volna adni Andráséknak semmit. A házra Gáspár zsido tette a kezét, a földeket az adószedőék ruházkodták, ették-itták fel, az a kis pénz, amit még a kezei közé bir szorítani, valósággal árendába kell. Ezeket különben nem is látni tisztán; de érezte, hogy a pénzzel módjával kell bánni. Pocskolta, szidta tehát Andrásékat Sándor előtt, menyee előtt, az adószedőék előtt s az egész világ előtt, úgy hogy a ki e keserű kitoréseket, szidalmazásokat hallotta, el kellett hogy higgye, mikép András nagy bünt követett el kétségen kívül.

Míg ezeket az öreg Bokrosné ténsasszony. a hol csak módjában volt, hirdette, elérkezett a várva-várt költözködési, indulási idő. A főadószedőék, kik most még jobb hivatalba léptek, nagy pompával ültek a vén parasztasszony által (mert ők maguk közt csak úgy nevezték Bokrosné) vett hintóba. Sándor hátul maradt egy

paraszt szekéren a két öreg némettel, a nagypapával és nagymamával, Bokros Mihályné pedig egyedül ült nagy fekete drága főkötőben, selyemruhában egy másik paraszt szekéren; kissé fájt érzékeny szívének, hogy nem ő ülhet a hintóba, de most már úgy találta, hogy nem árt ha az anyatársnak egy kissé kedvére tesz valamit. Azonban az uton mégis igen sovárgott, hogy Mező-Mihályiból hintón mehetett volna ki, mint igazi uri asszonyság. Egyébiránt gondolta: megszűn ez is, eljő az idő mindenre.

El, el fog jönni!

Ugy akarta, hogy ne bucsuzzék el senkitől is; de kitől is bucsuzott volna el? attól a sok irigy paraszt atyjától, akik még Sándorkájának se hagytak békét soha? Nem, azért is megmutatja, hogy megyen őket. Ugy megy ki Mihályiból, mint akar egy idegen, úgy is nincs ő neki itt már senkije (hozzátéhetne volna: és semmije nincs!) Még meghalni se szeretne itt, nem hogy élni tovább.

E kemény gondolatok közé erőnek-erejével odafurta magát a szegény öreg Bokros Mihály törődött, sovány ősz alakja. Nem szólt, de nézett a feleségre, nézett hosszan, merőben, úgy, mint azok szoktak, a kik szinte biztosak benne, hogy többé nem fogják egymást látni soha. Bokros Mihályné (a mint döcögött vele a fogadott paraszt szekér) szembe nézett e megsértett, eltaszított öreg emberrel, lesütötte szemeit, majd elkapta drága selyemfőkötős fejét — és sirt, zokogott öntudatlanul, mert valami odabent mélyen a kérges, de nem rossz szív feekén erőnek-erejével azt akarta, hogy sirjon.

Igy vonult ki szülőtte földjéről — apáinak, ro-

konainak, testvéreinek, szép ifju esztendeinek helyéről — az egykori gazdag „nemzetes“ asszony, szinte azt lehet mondani: szegényen, de nagy kevélységgel, gyűlölettel, fájdalommal, s a kurta „tens“ czim helyett fölveendő fényes „nagyság“ czimmel. Igen, igen, nagy megvetéssel tekintett a kis zsuppos, nádas házacakra, melyekben mind gonosz, irigy lelkek laknak, neki halálos ellenségei, s meg volt győződve, hogy a jó istentől az rá nézve különös ujjmutatás, egész áldás, hogy ebből a kigyófészekből, a közül a sok műveletlen paraszt közül elköltözzék.

A hintó elől az urakkal jó előre robogott, Bokrosné rákiáltott tehát a kocsisra, hogy: „Hajts, mit dőcözögsz, nem paraszt ül a szekeren; menj úgy sietve, mint auri emberrel szokás.“

A kocsis odavágott a lovak közé, s két derék auri család, de sőt három kisakarodott Mező-Mihályiból.

XIII.

A szegény Bokros Andrásék maguk maradtak a temetősori kis zsellérházban; év év után suhant el fejük fölött, mint annyi mások feje fölött is, hozott alkalmas és alkalmatlan idöket. Igaz, hogy Bokros Mihályné, a most már csakugyan „nagysás“ asszony szerette volna, ha e rongyos pár mindenestül elpusztul: azonban az isten né-mely dolgokat másképen akart, mint a hogy okos emberek az kiszámították és hitték.

A rossz okos emberek így gondolkoztak:

Bokros András azzal a tudatlan papsleány feleségével utoljára is megansza a nyomoruságot, s vagy elemészti magát bűjében, szégyenletében, vagy megszökik a helységből. Elete scra így fog végzödni.

A jó érzésü okos emberek pedig így fogták fel a körülményeket:

András belátja, hogy bolondot csinált; feleségének megparancsolja, hogy ne alkalmatlankodjék a belső emberek templomi székében, menjen hátra a földmivesnék padjába; öltözködjék rangjához illő módon, ő se különb, mint más földmives-asszony, s keressen magához való barátöket. Így lesz belölük ember.

Hanem nem megy úgy minden, a mint kellene.

Elhagyni a régi szokásokat, újakat venni fel akarva, nem akarva; alkalmazkodni olyan em-

berekhez, még pedig nyájas, lekötelező bánásmóddal, a kik gyűlölnék, ki nem állhatnak bennünket; kedvében járni még a legutolsó dologtalannak is, és e mellett örvendeni, hogy guny és nevetség tárgyul szolgálhatunk sok kicsinyeknek és nagyoknak, lehet, hogy magasztos feladat, de nehéz, fölötte nehéz.

András felesége nem tud lemondani arról, hogy a templomban, hova minden vasárnap eljár, mint otthon szokott, az uri asszonyok padjába ne üljön; oda ül, azt hiszi, nem vét vele senkinek, holott dehogy nem vét. András felesége, Biró Lászlóék s egyéb jó emberek nagy boszuságára még mindig belső ember felesége módjára öltözködik. A papeleány nem akarja belátni, hogy ez is hársítás, pedig sarkalatos. Mint a többi asszonyok, nem hord ételt kosarakban fején a férfienek s a munkásoknak a mezőre, hanem elég prédacselédet fogadni s attól küldeni el maga magától otthon ül, varr szép ruhákat pénzért s kiknek? a zsidóknak meg mindenkinek.

Más asszonyok vásárokra járnak férjükkal, s úgy segítenek tisztességes módon valamit szerezni; ő nem így tesz, hanem mint valamely szegény jött-ment özvegy asszony, iskolát nyit, varrni tanít, kötni, horgolni, sőt írni, olvasni is.

— Te András, a ki ilyenje, olyanja van, — biztatja egyszer-másszor egy-egy jóakaró ember Bokros Andrást, — hát hogy nézheted azt el, hogy a te házad zsidóleányok, jött-ment németek iskolája legyen? Még majd azt mondják, de talán már mondják is, hogy te meg zsidókántor vagy.

A jóakaró figyelmeztető, hogy mégis szelidítsen a dolgon, nagyot nevet, de András csak vállat von és — hallgat.

Igy éltek Bokros Andrásék, s mivel látták, hogy ilyen életmód mellett sehol sem fogadják őket szívesen, sőt akárhányszor elkerülik őket, egész magukba zárt életet folytattak. Nem mentek senkihez, s mikor az öreg Ágnes néni, a papeány-feleség nagynénje meghalt, nem is lett volna hova.

A rektorék haragot tartottak, Biró Lászlóék hidegen tartották magukat irányukban, a többi ismerősök is ilyenformán tettek. Miért?

Azt mondták: nem András miatt, az jó ember, ha bolond is egy kissé, hanem a miatt a hóbortos felesége miatt.

András két lovat vett, s azalatt, míg felesége varrni tanított, ő meg mint valamely szolgálégyény, ő, egy nagysás asszony fia, fuvarba járt.

Természetes, hogy egy szegény fuvaros emberrel a módos, előkelő gazda-emberek nem barátkozhatnak, a mint hogy nem is barátkoztak.

András úgy tett, mint valamely zsidó: gabonát vett, egy kis bort vásárolt, sőt a gubacsot is szedte.

Senki se kereste, és nem is csodálkozott rajta, mikor Bokros András megvette a zsellérházat. Egy kis viskót ki irigyelne az embertől? Majd egyszer csak betolakodott az öreg-utczába, s ott megvett egy puszta üres telket; igaz, hogy a telek nagy volt, széles és hosszú, hogy kirugott egész a kertek aljáig. A mit Mihályiban nem tett még egyetlen földmives ember is soha, ő azt tette: a tágas udvaron nagy

jégvermeket ásatott s nyáron át, mint valamely finom gyümölcsöt, árulta a jeget.

— Hogy losülyedt ez a szegény András! — szólott egy ízben Biró László bácsi feleségéhez, midőn épen a Bokros András jégvermei előtt mentek volna el. — Meglásd, anyjuk, ez a boldogtalan ember még belebolondul.

— Bele ám, de mi miatt? — válaszolt félvállról a feleség.

László bácsi érezte, hogy ki miatt, de átalotta mondani.

— Ugy jár ám minden meggondolatlan, — folytatá jogos bölcseséggel az asszony, — a ki nem magához való asszonyt vesz.

— Ugy! — mormogá a férj.

— De nem most kellene ám, ezt mondani, hanem akkor szólott volna így, mikor összetrafikálta őket.

— Én? — káldott László bácsi visszataszító tekintettel. — Én csak nem!

— Hát talán én komendáltam neki azt a zsidóasszonyt, én járdogáltam át Iszlóra buzát venni, én jártam át násznagyoskodni, én vesztegettem, gédelgettem őket, én vettem meg szegény András nyomoruságának fundamentomát, én, ugy-o? Mert azt is én tettem, hogy az ifiaszony az uri asszonyságok padjába járogasson, hogy keztyüt huzogasson világ csufjára! Tán azt is én mondtam neki, hogy nyisson ruhaboltot, én, a ki jó ideje be se lépek az udvarába.

László bácsi nem törhetett ki ily igazságtalan vádakra illő módon, mert jöttek-mentek az emberek, de a mint egy kanyarulatnál befordultak a Füge kertje mellett, megállott, megállította hitvestársát is és szólott, a mint kellett:

— Te asszony, hát kit vádolsz te megrontással? hát nem én mondtam számos alkalmakkor, hogy: „András, vigyázz, nem jó lesz, az, a ki után járogatsz, nem hozzád való; majd utoljára is megégsz vele csufosan.“ Hát nem így beszéltem-e?

— Nem bizony! — felelt daczosan az asszony.

— No ejnye, — csóváltatá László bácsi deres fejét, — látom, te veled nem beszélhetek, hanem a kit megbizonyít az egész világ, most már azt mondom, te hibásabb vagy, mint én.

— Én? — kérdé fölemelt ujjal a feleség, — én? Hallotta ezt Mező-Mihályi? Lehet, hogy hallotta, lehet, nem hallotta, de Biró Lászlóné ott hagyta az urát az utczasarkon és ment hazafelé sietve, szaladva, mint a ki szive fenekéig meg van sértve.

László bácsi ballagott csöndesen, de háborgó lélekkel, s önmagában ökoskodva elmondta a többit, hogy soha többé senkit nem házасít, senkinek a lakodalma el nem megy, hogy Andrásokkal sem akar többet találkozni soha. Legyen kocsis ország-világ szégyenére, a felesége meg varró asszony Mihályi csufjára, nem bánja, de ő nem fog róluk tudni többet semmit.

— Jó, hogy eltemettük — mondogatá némi vigasztalással — a szegény Bokros Mihályt, az legalább most nem látja ezt a furcsa, eszeveszett világot!

Bokros András pedig, ki mind e háborgásokról, botránkozásokról nem tudott semmit, haladt a maga útján, kitért mindenkinek, mint a hogy az alázatos ember szokott, s hagyta, hogy az ítélő birák hallassák fölötte kemény szavukat.

Egy forró nyári délután történt, mikorra már

a jégdarabokból téglarakások lettek, gerendák, léczek, ajtók és nagy világos ablakok, s az erős vastáblás épületből adóhivatali helyiség, hogy András az egykor rozzant, pusztá, most diszesen felépített telek udvarán valamit igazított. Többször oda tekintett az átelleni korcsma leveles színére, nem azért, mintha megkivánta volna a friss italt, hanem mert a borozó asztal mellett éppen olyan szabásu barna koczkás kabátot és félmagas tetejü kalapot látott, a milyenben egykor Bokros Sándor járt házassága első esztendejében. András nem szólt egyet is, hogy ki lehet az az ember ott tul, de szive keserüen elfogódott, arcza hol elpirult, hol elsápadt.

Abbanhagyta a munkát, a valami ürügy alatt kiment a kapu elé. Az idegen ember háttal ült a kapunak, s így nem lehetett arczát látni. Jó félóra telhetett így el, mikor András végre is megindult s nagy lelki kusalsódások után belépett a korcsma udvarába.

A koczkás kabátos, félmagas tetejü kalapos ember most felé fordult.

Azután elnevette magát, valamint a kabátos ember is.

Közelebb léptek egymáshoz, s vidáman köszöntgettek.

— Maga az, Halász bátyám? — szólalt meg András mosolyogva, de mégis némi félelemmel nézegetvén az eleven, mozgékony sovány emberkét. — Hát hogy került ide, s éppen ebben a ruhában?

— Mindjárt elmondom, András öcsém, csak ülj ide mellénk, ez a két tisztos ur itt — mutatott Halász bácsi két rongyos, gyolcsos tóiforma emberre — szintén D . . . vidékéről valók,

valami pusztát akarnak kiárendálni, a Borotás gróf pusztáját. Sándor is velük tart, ha pénzmagra tudnánk szert tenni, ő lesz a fő-főimpostor! — s a sovány emberke hangosan nevetett, mely nevetésben nyiltan ki volt fejezve, hogy az árendálásban van valami furfang.

Bokros András oda ült a leendő árendások mellé, s izgatottan várt minden szót.

— Hogy vannak, hogy vannak, kedves András öcsém? — szorongatá a vidám emberke András kezeit. — No lássa, oda tul azt hallottuk, meghalt.

— Nem én, az édes apám halt meg.

— Öreg volt, oda való volt. De azt is beszéltek, hogy a feleségem a kis emberke csak úgy sugta a szót. — Az ám, öcsém, hogy összeadta volna magát.

— Az én feleségem? — pattant fel András szikrázó szemekkel. — Ki mondta? Az én feleségem becsületes asszony, a mi házunkhoz nem jár be német, se zsidó, se ur.

— Rosz nyelvek, rosz nyelvek, öcsém! Különb-
ben se baj, az asszonyokra nem kell sokat adni; az én feleségem se volt a világ eleje, de Becker Sándor öcsémé sem az ám. Tudja-e, András, hogy Sándort nem Bokrosnak hívják, hanem Beckernek? Csak úgy kaphatott hivatalt, ha egészen átáll a németekhez.

Megint odasugott András fülébe:

— Ne mondja tovább, öcsém, csak magának mondom: engem meg Fischer bácsinak hívnak. Eb lelke németjei, nem adtak máskép hivatalt nekem se, hanem azért, persze, a nemzetségemet, a hires Halász-nemzetséget nem tagadtam ám meg. Forduljon csak egy kicsit az idő! . . . De

lelkem András öcsém, igyék! Hej, micsoda bor ez? Mondom, forduljon csak egy kis jó idő, jöjjön egy kis áldott magyar világ, jöjjön csak az a... Hej, hozná már az a felséges teremtő! Ugy-e, öcsém, itt lehet beszélni, itt magyarok közt vagyok? Ez a két... német nem ért ám egy szót is itt magyarul, ezektől beszélhetünk... Hogy mondom, ha még egyszer azt dalolnák:

„Kossuth Lajos iródiák . . . .“

— Nem ugy van-e, kedves lelkem András öcsém, a ki árgyélusát? — s magastetejü kalapját odacsapta az asztalhoz. — De ugy van bizony! Fújom én még ezt a nótát, nem halok én meg addig! Meg aztán ha meghalnék, akkor is fölkelnék a szép magyar föltára, hát ha még egyszer megérvém azt, hogy viczispánt választani mennék Szegyárra! Huh! felséges teremtőm, hozd el azt az időt!

S a Fischer-gunyába öltözött Halász bácsi kitérta két karját, mint ha egy elveszett régi kedves szép világot akart volna még egyszer a szívére ölelni. Nézett mosolyogva, nevetve; kaczagott, ivott, hogy bennülő apró szürkés szemei könybe lábadtak; jártatta kezeit a levegőben, susogott, mormogott magában valamit, s megint odafordult Andrásához.

— Öcsém te, kedves öcsém, de szeretem, hogy látlak! Tudod-e, hány esztendeje, hogy nem látalak? Elmentünk innen 55-ben, ma a 60-ban járunk. Te András, ha igaz volna a régi jövendölés: „Ezernyolczszáz hatvan, A mit vártunk, megvan!“ Micsoda, te? András? Pedig ugyan mozognak ám még arra mifelénk is, pedig ott ugyan sok a morva, cseh, hát erre itt a szülőtte földön? Ne gondold ám, öcsém, hogy árendálni

jöttünk, hiszen olyan koldusok vagyunk én is, Sándor is, meg az anyátok is, mint csak a templom egere, hanem mondok: eljövök, megnézem, hogy áll erre a világ, mert egy kis jó szél kezd fujni.

András megrántotta Fischer bácsit, hogy mégis ne beszéljen, mert az a két német úgy néz, mint a kigyó, még baj származhatik. Menjünk hozzám, ott beszélhetünk bátran.

Fischer bácsi szólott egyet-kettőt tört német-séggel a két különös társhoz, s ő maga megindult Andrással.

Bokrosék ott laktak most is a temetősoron, de a régi szegényes kovácsház egész más formába öltözött. A törpe-szobák fölemelkedtek, az ablakok megnagyobbodtak, az udvar egy hozzávett házhely által kiszélesedett; a kertben új oltványok kezdtek szikákozni a régiek mellé, az istállóban három megtermett jó ló kapálta (a mikor fuvarba nem mentek) a padlatot, a kocsi-szinben két kocsi állott a legjobb karban, egyik ernyős, a másik közönséges paraszt szekér.

Fischer, azaz itt Halász bácsi, a mint belépett az udvarba, elcsodálkozott a szép renden, tisztaságon, alkalmas helyiségen.

— Öcsém, kié ez a ház?

— Az enyém, bátyám!

— Űm! Tán a feleséged után?

— Az ő varrotüje után meg az én munkám után is.

— Hát ez a sok leány itt a folyosón mit akar?

— Azok varrni tanulnak.

Ekközben kilépett az érkezők elé András felesége.

A papeány épen úgy volt öltözködve, mint

egy egyszerű hivatalnokné, tisztán, de minden czifraság nélkül. Fekete-barnás ruhája jól állott telt piros szőke arcához. Járása, kelése, tekintete, magatartása maga volt a nemes komolyság.

Halász bácsi alázatos tisztelettel köszönt a szép fiatal asszonynak, kiről odaát tul a s....i hegyek között az öreg Bokrosné annyi roszt beszélt.

Bokros Andrásné nyájasan köszöntötte a vendéget, azután növendékei közé ült.

— András öcsém te, — szólalt meg odabenn a szép tiszta szobában Halász bácsi, — ez a te feleséged ?

— Az, bátyám ! — válaszolt András édes büszkeséggel.

— Ténsasszonynak hívják, ugy-e ?

— Nem, mi nem vagyunk urak.

— Az anyád nagyságos asszony, az öcséd is az, képzeld, engem is annak hívnak, s az öreg ember rongyos ruhájára mutatott. Conventiónkban van a titulus. Hm, szép, derék feleséged van. Jól éltek ?

— Istennek hála !

— Egy táj sincs ?

— Nincs.

— Vannak gyermekek ?

— Van egy lányom s két fiam.

— Sándornak egy sincs. Hm ! Szerencse.

— Miért ? — kérdé megütödvé András.

— Jobb ugy. Legalább senki sem veti szemére, hogy fajtalan asszony.

András nem kérdé, hogy hát a Sándor felesége az ; hallgatott, s mintha ama kemény szó ő reá nehezednék legjobban, mélyen sohajtott és elpirult.

— Már öcsém, én kimondtam, ha hibáztam vele, engedj meg! — szólt a vidám kis emberke egészen elkomolyodva. — Nyelvemre szökött a szó. Ugy-e, vigyáznom kellett volna?

Pár perczig hallgatták.

— Mondtam én különben Sándornak is: „Öcsém, minek jár ez a sok katonatiszt a házatokhoz? Meglásd, egy se hoz rátok jót!“ Ugy is lett.

— Roszul élnek Sándorék? — kérde András levert tekintettel.

— Elég roszul. Hanem a fő az, hogy semmiük sincs, se földjük, se hivataluk. Sándor is máshova jár, felesége mással tart. Én is elpusztultam miattuk.

A kis ember a mint saját sorsára tért, egyre jobban elkedvetlenedett.

— Sándor iszik? — kérde András szomoruan.

— Hogy ne innék, ha kap? Idegen földön egyetlen jó barát, atyafi, tudod, öcsém, a bor. Iszom én is, hát mit csináljak? Örömet kezdtem volna valamihez, hanem öreg korban nem igcu megy már semmi. Lenézik az embert. Ha jókedvű, azt mondják, részeg; ha kedvetlen, azt vetik, goromba. Ha tehetem, inkább a jó kedvet választom, egy a fizetés ugy is. De szép alkalmas szobátok van, öcsém!

— Az öreg-utczai szobák nagyobbak! — mondta András egyenes szívvvel.

— Ott is van házad?

— Van.

— Oda hozathatnád az anyádat.

— Ha jönne.

— Ne add a koldus kezébe a krajczárt, mert

némelyik kevély, csak verd a lábához; ha odább mentél, ne félj, mert fölveszi.

András anyjára gondolt, s megcsorrant a könnyü szemében.

— Emlegetett-e bennünket néha anyám?

— Tégedet nem, de a feleségedet elégszer. Pocskolta. Azt tartotta, semmivé tesz.

András felesége halkán belépett, terített, poharakat tett föl, s a cselédnek némi rendelést adott.

Az öreg Halász bácsi a mint megpillantotta az aranyárga színü bort, akaratlanul is mosolyra vonta ajkait, térdeit veregette, s vidámbb tárgyakra vitte a beszédet. Előkerültek a német tréfák, bálók, mulatságok, hanem András nem költ reájuk semmit.

— Ugy-e, öcsém, azt mondd: mind szép ez, hanem jöjjön csak egyszer vissza a régi magyar világ! Hsz persze, persze, ki is ne ohajtaná azt! Azt hiszem, még Becker Sándor öcsém se bánná. Te, de feleséges egy itál! Haj, édes teremtöm! honi, a szülőtte földről való; ti mindig ilyet isztok? Gyere ide, bolond Sándor te, maradjunk itt.

S az öreg ember édes kedvvel hajtotta fel csordultig telt poharát.

— Ugy-e, öcsém, nem haragszol, hogy iszom? Iszom, mert lásd, nekem jobban esik, mint nektek. Ugy-e, igyam, öcsém, kedves András öcsém? Tölts te is, mert valakiért iszom: „Isten éltesen minden jóra való asszonyt!”

XIV.

Azalatt, míg a neki vidámodott Halász bácsi a jó bor s szives kínáltság vonzó ereje mellett Becker Sándorról, a fiatal nagysás asszonyról s a nagysás Widlicsek-familiáról a sok között még olyanokat is elbeszél, a miket szinte jobb lett volna végkép elhallgatni, az öreg nagysás Bokrosné asszonyság nagyon szomorú órákat élt; szép drága selyemruhát, a miket olyan édes büszkeséggel vásárolt össze s kellemetesebb esztendőkből, jobbra minél eljuszottak, de nem anynyira a rongyosodás, mint inkább (csak kimondani is szégyen!) az eladogatás által.

Egyiken akkor adott tul, mikor a kenyér fogyott el a háznál, a másikon, mikor nem volt mivel tüzet rakni; a finom csipkefőkötőt akkor tette zálogba (és soha sem bírta kiváltani), mikor... akkor, igen, akkor, mikor a lelketlen szegénység a szűk vacsorák miatt ordított, és nem akart tudni sem istenről, sem emberről, sem könyről, sem könyörgő rimázkodások és alázatos ígéretekről. Akkor fogyott el minden: ruha, pénz, becsület, tisztesség, szemérem, mikor a nyomoruság beköltözött ipa fára együtt a szegény nagysás öreg asszonyról. Ez a rettenetes had, talán hogy az öregség iránt mutasson némi kiméletet, először is neki ment Becker Sándornak, lenyütte róla a drága ruhát, leette róla a fiatal egészséget, kiszította szeméből a csil-

logó tüzet, leverte lábáról s olyanná tette, mint egy csavargót, s kinek hétszámra sincs betenni való falatja; azután megfogta a szép fiatal asszonyt s beledobta az örvénybe, a melyben mélyebben ereszkedni lehet, de melyből kijönni képtelenség valaha. Végre a nyomor az öreg Bokrosné asszonysággal is elbánt. És ime, hogyan?

Az egykori kövér, derék testes asszony olyan, hogy legnagyobb ellensége sem ismerhetne reá: sovány, rongyos, beteges, erőtlen, mérges, minden szóra sir, és minden kósza jobbacská hirre mint a haldokló reménykedik. Ha valaki egy kanál jó étellel megkinálja, moolyog, hizeleg, mintha egész mezőimutató életén keresztül egyenesen csak e boldogtalan mesterségben gyakorolta volna magát.

Ha valamelyik a cseh nagyság familiából rá-rivakodik, sarokba vonta a onban tekintet kifelé, elfojtott átkozódásokkal, mely átkok pedig jobbára Andrászt illetik, és gonoszlelkü feleségét. Azt, a kinek köszönheti Bokrosné egész nyomoruságát.

Vagy van valaki, a ki abban a hitben él, hogy az öreg Bokros Mihályné nem a rongyos papleány miatt költözött el szülőtte földjéről, a honnan elmarta jó érzésű szivét a szégyen?

Az öreg Bokrosné épen künn üldögélt egy alkalommal ugy alkonyattájt, sötétzöld rongyos viklerében (a milyen tisztos ruhadarabot azelőtt a koldusnak se mert volna odaadni) s bizonyosan Bokros Andrásné szidta, átkozta magában, midőn nagyság Becker Sándorék egy-szobás zsellérhajléka előtt Bokros András szekere állott meg.

Bokrosné a mint felismerte fiát (oh! mindjárt felismerte és sirt), azt gondolta magában, visszatartat mindent, nem békül; megmondta, hogy nem bocsát meg soha, nem, nem is bocsát meg. Meghal inkább, mindegy már ugy is. Lássá az egész világ, hogy a mit ő kimond, azt meg is állja. Ő nem bántott senkit, hanem bántották őt, ő javát akarta mindenkinek.

— Édes anyám, — szólalt meg András lassu, szelid hangon, — haragszik-e, hogy eljöttem?

Az öreg asszony összefogta viklerének rongyos szárnyát és szólani akart, de csak zokogott. Felkelt és ment előre, a nélkül, hogy fiát csak egy szóval is hívta volna. András követte és belépett egy olyan szobába, melyen milyen rongyos, szegényes, nedves hajlékban még talán soha sem volt.

— Mit akarsz? — szólalt meg végre az anya, a sötétben némi bátorsághoz jutván.

András nem tudott szép érzékenyen neki kerülni a dolognak, egyenesen válaszolt:

— Haza akarom innen vinni édes anyámat.

— Engemet? hörgött hosszú fuldoklással az elhervadt öreg asszonyság.

— Igen is, ha eljő hozzánk.

— Én, hogy hozzátok menjek? Nem, fiam, az én lábam a ti küszöbötöket ebben az életben nem lépi át, azt tudom! Egy szót se szólj, eszemen vagyok, tudom, mit csinállok. Bolondnak ne tartson senki. Mert az a hitvány, részeges Fischer hogy egy pohár borért legyalázott bennünket, ne hidd, hogy mi már a ti paraszt kegyelemkenyeretekre szorultunk. Van nekünk is, van; adott az isten. Csak legyetek urak!

— Nem mi vagyunk azok! — mondá András sértett önérzettel.

— Ha azért jöttél, hogy engem hazavigy, akkor eligazítottad a dolgodat, visszafordulhatsz, én jó helyt vagyok.

— De lelkem édes anyám, mi megbecsüljük, hiszen mi szeretjük.

— Tudom, hogyan szerettetek. Fizesse meg az isten!

S a vén beteges, elaszott asszony sirva hajtotta fejét tenyerébe.

Ezalatt belépett a szobába Becker Sándor alázatosan. Az egykori nyalka gavallér ifju úgy volt öltözködve, mint egy részeges, korcs mestertelvény.

Hosszan folytak a panaszok, vádak, mentegőzések.

S a vén nagysás asszony csakugyan nem ment haza a parasztok közé.

— Dehogynem! — szólt másnap, midőn Sándor Andrásról mondott valamit tréfás gunnyal. — Azt gondolták, majd én mindjárt egy szóra hazamegyek, megkérlelem alázatosan azt a kevély, lelketlen asszonyt, hogy így engedjen meg, úgy bocsásson meg, bolond voltam, rosszul cselekedtem, ezután jó leszek, csak az ő kedvükben fogok járni. Ohó, nem halt még ki belőlem a Besze-vér, nem szedték az én nemzetségemet a szemeten, mint az ő koldus atyafiságát. Fáj nekik, hogy uri asszony vagyok, nem megyek el hozzájuk szolgálónak, hogy itt nagysás asszonynak neveznek, mert tudom, azt irigyli az a rossz, gonosz szívük. No hát ha az vagyok! Az kapja meg, a ki érdemli. Bezzeg hiába loptak, tolvajkodtak ők, mert tudom, még sem becsüli őket

senki. Hm! azt mondják, az ura kocsis. Talán ide is fuvarba hozott valakit? Ó meg valami roszféle, mert különben nem is varrna zsidónak, németnek. Hogy én még ő hozzájuk menjek, én! . . .

— Elmehetnének bizony mindnyájan! — szólt közbe egy festett képű fiatal asszony, az András-hozta kalácsból falogatván nagyokat. — Ott jobban éltünk, mint itt.

Az öreg Bokrosné megvetéssel tekintte meg gondolatlan menyére.

Az utolsó nap nem jött még el, a kevély, nyakas öreg asszony remélt, hitt; hitte, hogy minden jobbra fordul, Sándor jobb hivatalt nyer, s jobban, szebben fog menni minden. „Milyen szép lesz majd, — gondola előre is diadalmasan, — mikor a szemükbe vágom oda: hitvány rosz szivek ti, azt gondoltátok, már én nekem végem! Most ni, ehol itt vagyok, ti asszonyság vagyok azért is, ti pedig rongyok, hitványak vagytok!”

Lehet, hogy ez így mind csakugyan szép is lett volna. Azonban . . .

Hm! ha e goromba „a z o n b a n” utját nem állaná annyi sok szép tervnek, reménynek.

Az a világ, a miről Halász bácsi Mező-Mihályiban csak úgy félve, suttogva beszélt, csakugyan erőre kapott. S e változás — a mint mindenki tudja — sok, sok gyászt, szerencsétlenséget hozott magával.

Kitűzték a nemzeti szín lobogókat, előkeresték az elásott rozsdás kardokat, felöltötték az ezüstgombos prémes magyar mentéket, zsinóros szép karsu attilákat, hetyke gavalléros pitykés kék dolmányokat, felhuzták a szép magyar nadrágot, rojtos, sarkantus csizmát; a rut kü-

csögkalap helyett darutollas, sastollas, kócsagtollas süveget, kalpagot tettek a före. S oh! istenem, megzendült a régi dal, feléledt a magyar szó, a haldoklók visszakapták erejüket, sok megkészített koporsót a padlásra dobtak; de ki is akart volna most meghalni, mikor még egyszer színről-szinre láthatta a szép magyar világot?

Daloltak, trombitáltak, muzsikáltak; vigadott szegény, gazdag, boldog-boldogtalan. Még a leghalálosabb ellenségek is békességre léptek.

De a trombita nem mindenkinek hirdetett örömet; örömet azoknak, az igaz, a kik mentek követválasztási pántlikás zászlókkal, felbokrázótt kalapokkal; viczlepánt választani; vidám ebédeket enni, virrádtig táncolni; de a trombita, a magyar tárogató keserűséget fűt azoknak, kik (mint a nem ide való madarak) mentek vissza hazájukba, magasztelű kalapokban, sok apró gyerekeikkel, kutyacskáikkal, kalitkáikkal.

Ebben a szomorú csapatban húzódtott tovább faluról-falura a nagysás Widlicsek-család, a Becker-család, s maga az öreg nagysás Bokros Mihályné is. Bár senki sem keresi, tudom, hogy hát azok melyik csapatba mennek, már csak megemlítem, hogy itt húzódtak a mihályi urak is, a főbíró gyermekeivel, francia asszonyával s a gavallér paczkos Weidinger ur, ki egykor Bokros, később Becker Sándornak kebelbarátja volt. Hát Vörös Gábor uram, a gazdag tekintetes Vörös Gábor ur? Isten tudja, hova lett; elszegényedett, azt pedig, hogy egy szegény bukkott ember merre jár, ki keresné?

Igy mentek a dolgok, sokaknál szomorura

váltak. Igen is, már csak mondom úgy, a hogy van.

E szomorú és vidám napok után egy januáriusi hideg, havas estén . . . valóban ha valaki azt hiszi, hogy a szegény öreg Bokros Mihályról beszélek, kijelenthetem, hogy épen arról; az ő fogadott kocsija volt az, mely Mező-Mihályiban, az öreg-utczán Bokros András szép nagy udvarába bedöcögött. Mit érezhetett a boldogtalan nagyság asszony, midőn beesett gyöngé szemeivel embert, cselédet kutatott az ismeretlen telken? szive erősen, fájón dobogott, ugy-e, ajkai a szégyentől és rivástól reszkettek? Szomorú, hazug mentegetéseken, nem igaz okokon jártatta eszét? Arra készült, hogy kevély, büszke lelket mutasson most is, vagy megalázza magát és kegyelmet eszékeljen egy gyűlölt, irgalmazott asszonytól? Megfordult-e eszében, hogy jó lenne visszafordulni, teugram! a szekérről és törtetni a hóban mindaddig, míg valami jótékony vadállat szétmarozangolta azt a szívet, a melyben élet ugy sem lakik immár, hanem csak szégyen, megaláztatás, keserűség és . . .

Oh! ki láthat abba a szívbe, a melyet ütnek, és mégis kaczag; gyaláznak, és mégis hizeleg; széttörték, és mégis élni kíván, élni, ha mindjárt halálos ellenségének egy utolsó megvetett zugában is?

Eredj, fordulj be szegény öreg asszony bátran, ne szégyeld, hogy rongy, czafat rajtad a ruha, ne szégyeld, hogy a szemed közé néznek; ne tudd most, hogy csak a csontod, bőröd, mint egy hányt-vetett özvegy asszonynak, s hogy a régi diszből, méltóságból még csak egy szemecske sincs se testedben, se lelkedben.

Szállj le, köszönj vidáman, ugy illik, a hol jó elébed fiad, András; vagy sirj és áruld el: fiam, gyermekeim, én nyomorult vagyok, igen, igen nyomorult! ne verjete ki, hadd halok meg itt a szülőtte földön, hadd fekszem az uram mellé, hadd nyugodjam ott, a hol a többiek porlanak!

— — — — —

András ölében vitte be sirva, szorongatva, csókolva az ősz, töpörödött, maréknyi kis öreg asszonyt; nem kérdeztek tőle semmit: honnan jött, mikor indult, haragszik e még? ugy-e, most már itt marad állandóan s jó puha ágyba fektették, melengették, borogatták; oda borult ágya elé fia, menyé, sőt a már szinte alvó unokák is felvetették fejüket, kinyitották nagy, szelid, bámuló szemeiket, s néztek azt a beteg öreg asszonyt, a kit az ő édes anyjuk és anyjuk ugy sirat, olyan jajgatva, faldokolva.

Az öreg Bokros Mihalyné mikor valamennyire magához tért, fölemelkedett, kiemelte egy kissé száraz ujjait a takaró alól, félve, nehogy az az asszony meglássa a rongyos ruhát, s rekedtesen, tompán, mintha a hang valami mély sír fenekéről törne fel, dadogva szólt:

— Meggyógyulok én, aztán tovább megyek, haza megyek, most Sándorék hivatalt keresni vannak; ez a kocsis erőnek erejével ide hozott.

S az öreg asszony annyi kínos hazugság után erőtllenül esett vissza a vánkosok közé. Egy pillanatra elfelejtette, hogy Sándorék isten tudja, hol és miben járhatnak, hogy azok őt már régen lerázták nyakukról, s hogy azokhoz ő hiába menne, még ha igazán menni is akarna. Büszke lélekkel, melyet a legnagyobb nyomoru-

ság és megaláztatás se tudott végkép megszelídíteni, fordította el tekintetét szerető gyermekei elől ; fogai addig vaczogtak, míg végre darabokra tépdesték az elnyűtt testből mindenkép kiszökni törekvő boldogtalan lelket.

Hajnalra elosendesegett minden, s mire a nap végighintette sugarait Mező-Mihályi városa fölött, akkorra sokan megtudták már, hogy imént az öreg Bokros Mihálynéra harangoztak, arra, a ki valamikor még tekintetes, nagyságos aszszony is volt !

